

SENEFELDER ALAJOS

1771 - 1834.

739.

MAGYAR NYOMDÁSZOK ÉVKÖNYVE

KIADJA A KÖNYVNYOMDÁSZOK SZAKKÖRE

SZERKESZTI

KLEINMANN FRIGYES

HATODIK ÉVFOLYAM

1891

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

(R
2)

KÖNYV-
TÁRA
KÖNYVTÁRSÁG

21.810/6

R
1964

1 Csüt.	Kis-Karácson	1 Vasár.	D Hatv. vas.
2 Péntek	Makár ap.	2 Hétfő	Gyertyasz. B. ☉
3 Szomb	Genováva sz. ☾	3 Kedd	Balázs pk. vt.
4 Vasár.	D Titus pk.	4 Szerda	Korzini András
5 Hétfő	Teleszfor pk. vt.	5 Csüt.	Ágota sz. vt.
6 Kedd	Vizkereszt	6 Péntek	Dorottya sz. vt.
7 Szerda	Rajmund hv.	7 Szomb.	Romuald apát
8 Csüt.	Szeverin ap.	8 Vasár.	Farsang vas.
9 Péntek	Julián vért.	9 Hétfő	Apollonia vt. ☉
10 Szomb.	Vilmos pk. ☿	10 Kedd	Skolasztika sz.
11 Vasár.	D 1 Hygin p. vt.	11 Szerda	Hamv. szerda
12 Hétfő	Taczián vt.	12 Csüt.	Eulália sz.
13 Kedd	Vidor pk. e a	13 Péntek	Jéz. sz. tövis kor.
14 Szerda	Bódog áld. vt.	14 Szomb.	Bálint áld. vért.
15 Csüt.	Pál remete	15 Vasár.	D 1 Invocabit ☽
16 Péntek	Marczel pk. vt.	16 Hétfő	Julianna sz. vt.
17 Szomb.	Antal rem. ☽	17 Kedd	Donát vt.
18 Vasár.	D 2 Jézus sz. n.	18 Szerda	Simeon pk.
19 Hétfő	Kanut kir. vt.	19 Csüt.	Konrád hv.
20 Kedd	Fáb. és Seb. vtk.	20 Péntek	Jéz. sz. lándzs.
21 Szerda	Ágnes sz. vt.	21 Szomb.	Szeverián pk. vt.
22 Csüt.	Vincze szrp. vt.	22 Vasár.	D 2 Reminisc.
23 Péntek	Bold. Assz. elj.	23 Hétfő	Dam Péter ea. ☽
24 Szomb.	Timót pk. vt.	24 Kedd	Mátyás apost.
25 Vasár.	D Hetv. vas. ☽	25 Szerda	Géza vt.
26 Hétfő	Polykárpk. vt.	26 Csüt.	Sándor pk.
27 Kedd	Ar. sz. Ján. pk.	27 Péntek	Jéz. gyolcs. eml.
28 Szerda	Alex. Cirill pk.	28 Szomb.	Román ap.
29 Csüt.	Szal. sz. Ferencz		
30 Péntek	Mártonka sz.		
31 Szomb.	Nol. Péter hv.		

1-én a nap hossza 8 ó. 29 p.,
a hó végéig 57 perczet nő.

1-én a nap hossza 9 óra 28 p.,
a hó végéig 1 ó. 28 perczet nő.

1	Vasár.	D 3 Oculi
2	Hétfő	Szimplicz hv.
3	Kedd	Kunigunda sz. ☉
4	Szerda	Kázmér hv.
5	Csüt.	Őzséb vt.
6	Péntek	Jéz. 5 seb. eml.
7	Szomb.	Aqu. Tamás hv.
8	Vasár.	D 4 Laetare
9	Hétfő	Francziska
10	Kedd	Negyven vért. ☉
11	Szerda	Konstantin hv.
12	Csüt.	Gergely pk. ea.
13	Péntek	Nicephor pk. vt.
14	Szomb.	Matild kir.
15	Vasár.	D Judica
16	Hétfő	Heribert pk.
17	Kedd	Gertr. sz. Patr. ☽
18	Szerda	Jer. Ciril pk. ed.
19	Csüt.	József J. Kr. n. a.
20	Péntek	Fájdalmas Sz. ü.
21	Szomb.	Benedek apt.
22	Vasár.	D Palmarum
23	Hétfő	Fruementius vt.
24	Kedd	Gábor főangyal
25	Szerda	Gy. olt. B. A. ☽
26	Csüt.	Nagycsütörtök
27	Péntek	Nagypéntek
28	Szomb.	Nagyszomb.
29	Vasár.	D Husvétvasár.
30	Hétfő	Husvéthétfő
31	Kedd	Amosz pr.

1	Szerda	Hugó pk.
2	Csüt.	Paul. Ferencz ☾
3	Péntek	Rihard pk. hv.
4	Szomb.	Izidor pk. e a.
5	Vasár.	D 1 Quasimodo
6	Hétfő	Coelestin pp.
7	Kedd	Epiphán pk. vt.
8	Szerda	Dénes pk. hv. ☉
9	Csüt.	Dömötör vt.
10	Péntek	Ezechiel pr.
11	Szomb.	Leó p. egyh. a.
12	Vasár.	D 2 Misericord.
13	Hétfő	Hermenegild vt.
14	Kedd	Tib. vt. Jusz. vt.
15	Szerda	Anasztázia
16	Csüt.	Lambert vt. ☽
17	Péntek	Aniczét pk. vt.
18	Szomb.	Apollonius vt.
19	Vasár.	D 3 József olt.
20	Hétfő	Tivadar htv.
21	Kedd	Anzelm pk. e a.
22	Szerda	Szótér és Cajus
23	Csüt.	Béla pk. vt.
24	Péntek	György ☽
25	Szomb.	Márk ev.
26	Vasár.	D 4 Cantate
27	Hétfő	Zita sz.
28	Kedd	Vitalis és Valéria
29	Szerda	Péter vt.
30	Csüt.	Szién. Kat. sz.

1	Péntek	Fülöp és Jak. ☾
2	Szomb.	Athanáz pk. ed.
3	Vasár.	D 5 Rogate
4	Hétfő	Flór. vt.
5	Kedd	V. Pius † járó
6	Szerda	O. f. Ján. napok
7	Csüt.	Áldozó csüt.
8	Péntek	Mihály főa. mj. ☽
9	Szomb.	Naz. Gerg. p. ed.
10	Vasár.	D 6 Exaudi
11	Hétfő	Memertus pk.
12	Kedd	Pongrácz vt.
13	Szerda	Szerváczt pk.
14	Csüt.	Bonifáczt vt.
15	Péntek	Izidor vt. ☽
16	Szomb.	Nep. János vt.
17	Vasár.	D Pünkösöd vas.
18	Hétfő	Pünk. hétfő
19	Kedd	Ivó hv.
20	Szerda	Szien. Bernard.
21	Csüt.	Timót sz. vt.
22	Péntek	Julia sz. vt.
23	Szomb.	Dezső pk. vt. ☽
24	Vasár.	D 1 Szenth. vas.
25	Hétfő	Orbán pp. vt.
26	Kedd	Nerei Fülöp hv.
27	Szerda	Pazzi Magdolna
28	Csüt.	Urnapija
29	Péntek	Maxim, Eleutér
30	Szomb.	Nándor kir. hv. ☾
31	Vasár.	D 2 Petronella

1-én a nap hossza 14 ó. 23 p.,
a hó végeig 1 ó. 15 p. nő.

1	Hétfő	Pamphil áld. vt.
2	Kedd	Erazmusz pk.
3	Szerda	Paula, Klotild k.
4	Csüt.	Kerény pk. vt.
5	Péntek	Jézus sz. sziv. ü.
6	Szomb.	Norbert hv. ☾
7	Vasár.	D 3 Róbert ap.
8	Hétfő	Medárd pk.
9	Kedd	Primusz és Fel.
10	Szerda	Margit királynő
11	Csüt.	Barnabás apost.
12	Péntek	Ékb. János hv.
13	Szomb.	Pád. Antal hv.
14	Vasár.	D 4 Vazul ea ☽
15	Hétfő	Vid, Mod. Cresc.
16	Kedd	Regiszi Ferencz
17	Szerda	Peregrin vt.
18	Csüt.	Mark és Marcz.
19	Péntek	Gyárfás és Prot.
20	Szomb.	Szilvér p. vt.
21	Vasár.	D 5 G. Alajos hv.
22	Hétfő	Paulin pk. vt. ☽
23	Kedd	Ediltrud kir. sz.
24	Szerda	Ker. János szül.
25	Csüt.	Vilmos hv.
26	Péntek	János és Pál vt.
27	Szomb.	László m. király
28	Vasár.	D 6 Leo pápa
29	Hétfő	Péter és Pál ☾
30	Kedd	Pál ap. emléke

1-én a nap hossza 15 ó. 39 p.,
19-ig nő, azután végeig 4 p. fogy.

1 Szerda	Theodorik áld.
2 Csüt.	Sarlós B. A.
3 Péntek	Jácint vt.
4 Szomb.	Ulrik pk. hv.
5 Vasár.	D 7 Jéz. sz. v. ü.
6 Hétfő	Dominika vt. ☉
7 Kedd	Willibald pk hv.
8 Szerda	Erzséb. özv. kir.
9 Csüt.	Veronika sz.
10 Péntek	Amália sz.
11 Szomb.	Pius pk. vt.
12 Vasár.	D 8 Gual. János
13 Hétfő	Jenő pk. vt.
14 Kedd	Bonaventura ☽
15 Szerda	Apost. oszl.
16 Csüt.	Karmelh. B. A.
17 Péntek	Elek hv.
18 Szomb.	Kamill, Arnold
19 Vasár.	D 9 Legsz. M.
20 Hétfő	Margit sz. vt.
21 Kedd	Dániel pr. ☽
22 Szerda	Mária Magdolna
23 Csüt.	Apollinár
24 Péntek	Krisztina sz.
25 Szomb.	Jakab apost.
26 Vasár.	D 10 Anna assz.
27 Hétfő	Pantaleon vt.
28 Kedd	Incze pp. ☾
29 Szerda	Mária, Beatrix
30 Csüt.	Judit vt.
31 Péntek	Loyol. Ignác

1-én a nap hossza 15 ó. 53 p.,
a hó végeig 54 perczet fogy.

1 Szomb.	Vasas sz. Péter
2 Vasár.	D 11 Alfonz ea.
3 Hétfő	István vt. megt.
4 Kedd	Domonkos vt. ☿
5 Szerda	Havi Bold. A.
6 Csüt.	Urunk színvált.
7 Péntek	Kajetán hv.
8 Szomb.	Czirjék szp vt.
9 Vasár.	D 12 Román vt.
10 Hétfő	Lőrincz szp. vt.
11 Kedd	Zsuzsánna sz. vt.
12 Szerda	Klára sz. ☽
13 Csüt.	Ipoly, Kasszián
14 Péntek	Özséb áld. Ath.
15 Szomb.	N. B. Assz.
16 Vasár.	D 13 Joak. olt.
17 Hétfő	Liberat ap.
18 Kedd	Ilona császárné
19 Szerda	Tul. Lajos pk. ☽
20 Csüt.	István m. király
21 Péntek	Bernát, Sámuel
22 Szomb.	Timót vt.
23 Vasár.	D 14 Ben. Fülöp
24 Hétfő	Bertalan ap.
25 Kedd	Lajos király
26 Szerda	Zefrin p. vt. ☾
27 Csüt.	Kalaz. József hv.
28 Péntek	Ágoston p. ed.
29 Szomb.	János fejev.
30 Vasár.	D 15 Örangy. ü.
31 Hétfő	Rajmund bib. vf.

1-én a nap hossza 14 ó. 57 p.,
a hó végeig 1 ó. 31 p. fogy.

1	Kedd	Egyed. a. Farkas
2	Szerda	Jusztin pk. hv.
3	Csüt.	Mansvét pk. ☉
4	Péntek	Rozália sz.
5	Szomb.	Viktorin pk. hv.
6	Vasár.	D 16 Zakariás
7	Hétfő	Regina sz. vt.
8	Kedd	Kisasszony n.
9	Szerda	Gorgon vt.
10	Csüt.	Tol. Miklós hv.
11	Péntek	Theodóra ☾
12	Szomb.	Guidó hv.
13	Vasár.	D 17 B. A. n.
14	Hétfő	Sz. Kereszt felm.
15	Kedd	Nikoméd vt.
16	Szerda	Euphemias
17	Csüt.	Lambert pk.
18	Péntek	Kupert József ☽
19	Szomb.	Január vt.
20	Vasár.	D 18 Euszták vt.
21	Hétfő	Máté apost.
22	Kedd	Vil. Tamás pk.
23	Szerda	Tekla sz. vt.
24	Csüt.	Gellért pk. vt.
25	Péntek	Kleofás, Jéz. t. ☾
26	Szomb.	Jusztina sz. vt.
27	Vasár.	D 19 Kozma
28	Hétfő	Venczel király
29	Kedd	Mihály főangyal
30	Szerda	Jeromos áld. ed.

1	Csüt.	Remigius pk. vt.
2	Péntek	Leodegár pk. vt.
3	Szomb.	Kandid vt. ☾
4	Vasár.	D 20 Rózsaf. ü.
5	Hétfő	Placid vt.
6	Kedd	Brunó hv.
7	Szerda	Ágost. áld. Márk
8	Csüt.	Brigitta assz.
9	Péntek	Areop. Dénes pk.
10	Szomb.	Borg. Ferencz
11	Vasár.	D 21 Placidia ☾
12	Hétfő	Miksa pk. vt.
13	Kedd	Kálmán vt.
14	Szerda	Kalliszt pp.
15	Csüt.	Terézia sz.
16	Péntek	Gallusz apát
17	Szomb.	Hedvig assz. ☽
18	Vasár.	D 22 Lukács ev.
19	Hétfő	Alk. Péter hv.
20	Kedd	Vendel
21	Szerda	Orsolya sz.
22	Csüt.	Kordula sz. vt.
23	Péntek	Kap. János hv.
24	Szomb.	Ráfáel főangy. ☾
25	Vasár.	D 23 Krizánt
26	Hétfő	Dömötör vt.
27	Kedd	Szabina vt.
28	Szerda	Simon és Juda
29	Csüt.	Narcisz pk.
30	Péntek	Kolozs vt.
31	Szomb.	Luczilla sz.

1-én a nap hossza 13 ó. 21 p.,
a hó végeig 1 ó. 36 p. fogy.

1-én a nap hossza 11 ó. 42 p.,
a hó végeig 1 ó. 41 p. fogy.

1	Vasár.	D 24 Mindszt. ☉
2	Hétfő	Halottak napja
3	Kedd	Pirmin pk
4	Szerda	Bor. Károly pk.
5	Csüt.	Imre herczeg
6	Péntek	Lénárd hv.
7	Szomb.	Engelbert pk. vt.
8	Vasár.	D 25 B. Assz. o.
9	Hétfő	Tivadar vt. ☽
10	Kedd	Abel, András vt.
11	Szerda	Márton pk
12	Csüt.	Jozafát pk.
13	Péntek	Koszt. Szaniszló
14	Szomb.	Jukund pk.
15	Vasár.	D 26 Lipót hv.
16	Hétfő	Ödön pk. hv. ☉
17	Kedd	Csodat. Gergely
18	Szerda	Odo ap.
19	Csüt.	Erzsébet m. k.
20	Péntek	Valois Bódogh hv.
21	Szomb.	B. Assz. bemut.
22	Vasár.	D 27 Czeccilia
23	Hétfő	Kelemen pp. ☾
24	Kedd	Keresztes János
25	Szerda	Katalin sz. vt.
26	Csüt.	Konrád pk.
27	Péntek	Virgil pk.
28	Szomb.	Szosztén vt.
29	Vasár.	D 1 Saturnin
30	Hétfő	András apost.

1	Kedd	Elig pk. hv. ☉
2	Szerda	Bibiána sz. vt.
3	Csüt.	Xav. Ferencz
4	Péntek	Borbála sz.
5	Szomb.	Szabbas ap.
6	Vasár.	D 2 Miklós pk.
7	Hétfő	Ambrus pk. ea.
8	Kedd	B. Assz. sz. f. ☽
9	Szerda	Leokádia sz. vt.
10	Csüt.	Melkiades
11	Péntek	Damáz p. vt.
12	Szomb.	Szinéz vt.
13	Vasár.	D 3 Luczia sz.
14	Hétfő	Nikáz pk
15	Kedd	Valérián pk. ☉
16	Szerda	Albina sz.
17	Csüt.	Lázár pk.
18	Péntek	Grácián pk.
19	Szomb.	Nemézius vt.
20	Vasár.	D 4 Teofil vt.
21	Hétfő	Tamás ap.
22	Kedd	Zeno vt.
23	Szerda	Viktóriasz. vt. ☾
24	Csüt.	Ádám és Éva
25	Péntek	Karácson
26	Szomb.	István 1. vért.
27	Vasár.	D János apost.
28	Hétfő	Apró szentek
29	Kedd	Tamás pk. vt.
30	Szerda	Anizia vt.
31	Csüt.	Szilveszter pp. ☉

1-én a nap hossza 9 ó. 58 p.,
 a hó végeig 1 ó. 15 p. fogy.

1-én a nap hossza 8 ó. 42 p.,
 20-ig fogy, azután ismét 3 p. nő.

TARTALOM.

Előszó	11
A betűszekrényről	13
Versek szedése és tördelése	24
A hangjegyszedés mikéntje.	34
Egy szakkérdés	46
Két nevezetes hazai nyomda a XVII. században	54
A könyvnyomdászatról	70
A számolási mód (n szerint)	74
Gyakoribb kilövési módok	77
Elsődleti tábla	84
Nyomdászok bélyegkötelezettsége	85
Statisztikai rész	91
Könyvnyomdák	92
Egyesületek és körök	103
Budapesti könyvkereskedések	109
Budapesti könyvnyomdák	111
Utassegélyezési szabályzat	113
Utazó-szállók	117
Budapesti könyvnyomdászok munkaidő- és munkadíj-szabályzata	127
Közhasznú dolgok:	
Póztai és távirdai szabályok	137
Külföldi póztai díjszabás	144
Bel- és külföldi távirati díjszabás	145
Vonalszakasz-díjszabás (zóna)	146
A pósta-takarékpénztárról	150
Külföldi pénznemek összehasonlítása az osztrák értékkel	152
Hirdetések.	
Jegyzék-napló	
Műmellékletül <i>Senefelder Alajos arczképe.</i>	

ELŐSZÓ.

Oly kitünő előd után, mint a mi nagyrabecsült Ács-unk, csak nehezen határoztam el magam az «Évkönyv» folytatólagos szerkesztésére.

De hogy mégis vállalkoztam, a belém helyezett bizalom miatt és főképp azért történt, mert föntisztelt elődöm, valamint még néhány buzgó tollforgató szakférfi ígéretét hírom, hogy nehéz munkámban támogatni fognak.

És ebben nem is csalatkoztam. Vállvetett igyekezettel sikerült az «Évkönyv»-et ismét kiadni és változatos közleményeivel, azt hiszem, tanulságossá, élvezhetővé és hasznossá tenni. Köszönet érte azoknak, a kik czélom elérésében nekem segédkezet nyújtottak.

Szerkesztő-változáskor rendszerint programot vár az olvasó. Legyen szabad nekem e formától eltérnem azon egyszerű oknál fogva, mert az «Évkönyv» azon a nyomon akar és fog tovább haladni, melyet előbbi szerkesztői kijelöltek számára.

Szem előtt fogom tartani én is szakunk és a vele rokonágak ápolását, modern szakirodalmi eszközökkel iparkodván hatni a műveltségre, az értelemre és a tanulékonyásra.

Igaz, hogy a mit az «Évkönyv» magában foglal, nagyobbára csak pusztá theoria, mely lényegesen alatta áll a praxisnak; de vajjon nem mozdítjuk-e elő a praxist, a gyakorlati kivitel, ha az elmélet útján egyben-másban némi újmutatásokkal szolgálunk, præcis szabályokat alkotunk és kétes kérdésekben egy jól átgondolt véleménynyel a habozásnak véget vetünk?

Ez az «Évkönyv» föladata, folyományakép azon nemes intenczióknak, melyeknek valósítására a «Szakkör» fokozott energiával törekszik és melyeknek elérésére közremunkálni minden hivatott magyar nyomdász kötelessége.

A mi az «Évkönyv» kiállítását illeti, az most is megfelel a legkényesebb igényeknek. S minthogy egyik főczélját az összes grafikai ágak felölelése képezi, melléklet gyanánt ezúttal — adalékul a könyomdászatról szóló cikkhez — egy könyomat útján előállított műlapot hoz, mely a litografia geniális fölfedezőjének, *Senefelder*-nek, jól talált arczképét ábrázolja. Az arczkép *Elischer Lajos* hírneves rajz- és festőművész tanárunk műve krétarajz-kivitelben (crayon). A nyomást *Kellner és Mohrlüder* előnyösen ismert budapesti könyomdai műintézete eszközölte.

Budapest, 1890 november 1.

Kleinmann Frigyes.

A BETŰSZEKRÉNYRŐL.

(Fölvastatott a »Társas Kör» 1890 június 22-iki ülésén.)

A magyar nyomdászat nem fejlődhetett nemzeti alapon. Minden időben voltak kiváló nyomdászaink, sőt a múltban világhírűek is, de legfőképp azóta, mióta a nyomdász széles e világon nem azért lett nyomdászszá, hogy vallási, tudománybeli, általános művelődési vagy egyéb erkölcsi céljai elérésében eszköze legyen a nyomda, hanem azért, hogy vállalat legyen kezében, melylyel szolgáljon ugyan nemes célokat is, de mindenekfölött kenyérkereseti ága legyen — ez idő óta hazánkban magának a nyomdászatnak fejlesztése, tökéletesítése a legújabb időkig nem képezte nyomdászaink törekvését, hanem megelégedve a kiállítás tisztességes voltával, berendezésüket minden részében külföldről, leginkább német földről szereztek be.

A német nemzet pedig ép ellenkezőleg — nem csak fejlesztette, tökéletesítette Gutenberg találmányát, hanem geographiai határai szerint versenyt folytatott magamagával is s nemcsak egységes nemzeti betűt alkotott a frakturban, de ezt méreteire nézve: magasság és nagyság (kégli) tekintetében annyiféleképp alkotta, a hány herczegség, fejedelemség, királyság, stb. határában volt az ön-

tőde, hol a betűt készítették; de sőt többféle, mert még egyes betűöntődéknek is megvolt külön mértékrendszerük, a hogy mi nevezzük — systémájuk.

Semmi sem természetesebb, mint hogy e haladási törekvések és versengések nem szorítkozhattak magukra a betűkre, hanem felölelték mind azokat az eszközöket, melyek a betűket használhatókká, a termelésben alkalmazhatókká teszik.

Kiterjedt tehát a versengés a szekrényekre is s innen van, hogy szélesség, magasság, a betűtartó helyek mélysége, elválasztó vonalaik vastagsága s helyzeti iránya tekintetében egymástól eltérő szekrényeket találunk német földön mindenütt s miután a magyarországi nyomdák berendezési eszközeiket ott szerezték be a múltban és részben ma is ott szerzik be — hazánkban is.

Innen van aztán, hogy a «Társas Kör» által ez év márczius havában rendezett versenyszedésben részt vett hét nyomda, midőn alkalmazottjainak szekrényét a versenyre átengedte, a verseny színhelyére hét különböző nagyságú szekrényt küldött s ezekből a szekrényekből egy utczában két meglehetősen egyforma termetű szedő közül az egyik, a ki 63 cm. szélességű és 90 cm. magasságú szekrényből szedett, egész kényelmesen emelgette ki egymás után a betűket; a másiknak pedig, a kinek 84 cm. szélességű és 1 méter s 2 cm. magasságú szekrényből kellett szedni, hogy a betű signatúráját láthassa s kezével a betűt elérhesse — olykor lábujjhegyre kellett ágaskodnia.

Ki e tényt tapasztalta, — ezt pedig mindenki tapasztalta, ki a versenyszédést figyelemmel nézte, — lehetetlen, hogy be ne lássa, miszerint a szedés-gyorsaságnak nemesak a nyelv tudása, a jó szem, gyors

kéz, technikai képzettség és gyakorlottság a föl-tétele — hanem a helyes szekrény is.

De ha ezt belátjuk, el kell ismernünk azt is, hogy a két különböző nagyságú szekrény egyformán jó nem lehet, hanem a kisebb jobb s mihelyt ennek beismerésére jutottunk, az az erkölcsi kötelesség hárul ránk, hogy a jobbat igyekezzünk általánossá, mindenfelé elterjedtté tenni s a szó és rábeszélés egész hatalmával harcoljunk, hogy a meg nem felelő rossz nyugalomba helyeztessék.

S miként nyilvánvaló, egyetlen egyenes észjárású ember által sem tagadható igazság, hogy a szekrény nagyság-méreteinek nem szabad akkoráknak lenni, hogy belé ne tudjunk minden részébe látni ágaskodás és nyúlni nyújtózkodás nélkül, — ép ily nyilvánvaló minden nyomdász előtt az is, hogy csak az a helyes szekrény, melyben a betűhelyek a nyelv természetéhez vannak alkalmazva.

Nevezetesen azoknak a betűknek a helyei, melyek a nyelvben gyakrabban fordulnak elő, nagyobbak legyenek a ritkábban előfordulókénál s közelebb essenek a szedő kezéhez azok, mint ezek.

Ha azonban e szempontból vizsgáljuk nem a versenyben részt vett hét nyomda szekrényeit, hanem hazánk összes nyomdáinak szekrényeit — elszomorító az eredmény, mert — legalább tudtommal — egyetlen egy nyomda sincs olyan, melynek szekrényei a magyar nyelvhez volnának alkalmazva.

Míg a német földről behozott s újabb időben ezek mintájára hazánkban gyártott szekrények a külföldön folyt reformmozgalom vívmánya folytán méretek tekintetében immár helyesen készítettnek s a régies, túlságosan nagy szekrények az újabb berendezésű nyomdáknak egyáltalán elő nem fordul-

nak hazánkban sem — addig a betűhelyek beosztása dolgában, egy-két felszólaláson kívül, nem történt nálunk semmi.

Németországon és Ausztriában alapos tanulmány után beosztották az antiqua-szekrények betűhelyeit s épen azért, mert hiszek, egész hitemmel hiszek beosztásuk helyességében: beosztásukat határozottan rossznak tartom mi nekünk; hisz ők a német szöveghez, a német nyelvhez készítették beosztásukat, ez a beosztás tehát magyar szöveghez, a magyar nyelvhez alkalmazva nem helyes, helyes nem lehet.

S pedig annál kevésbbé, mert az ő beosztásuk nem oly különböző, mint méreteik, hanem minden ellenkező állítás daczára minden szekrényben lényegesen egyező. El van terjedve a hit, hogy a szekrény betűhelyeinek beosztása nálunk úgy mint Németországon, csaknem minden nyomdában más; de ez a hit téves, ez csak a részletekre vonatkoztatva igaz, a lényegre nem az; azok a betűk ugyanis, igaz mindössze 9—10 van csak ilyen, melyek legtöbbször kellenek, minden szekrényben egy és ugyanazon helyen vannak. Gondoljanak önök az *a, e, d*, fölöttük az *m, i, n, o*, ezek fölött pedig a *t, u, r* betűkre! Ezek a betűk a német nyelvben leggyakrabban előforduló betűk s ha ezek egy és ugyanazon helyen vannak, a mint csakugyan úgy vannak, mellékes kérdés, hogy az *x* vagy az *y* itt vagy ott van-e inkább helyén?

De ha a német antiqua szekrényekben oly egyértelműen ott van jó helyen, az elősorolt 10 leggyakrabban előforduló betű: vajjon jól van-e, hogy a mi antiqua-szekrényeinkben is oly egyértelműen ugyanazon a helyen van? Nincs jól, nem lehet jól,

mert a magyar nyelv nemcsak nem német, de még atyafiságban sincs vele!

Senki sem tudja rövidebben, meggyőzőbben bebizonyítani, hogy csakugyan helytelen szekrényeink betűhelyeinek beosztása, mint az a német szakíró, ki «Handbuch der Typographie» cím alatt két vaskos kötetet írt, s a ki a szekrényről így szól: *«Es erfordert jede Sprache eine andere Fächerbildung und eine andere Eintheilung»*.

Tehát minden nyelv megköveteli, hogy a betűszekrénynek a nyelvhez alkalmazott betűhelyei és helybeosztásai legyenek. Miután pedig helybeosztásunk a szekrény legelőkelőbb részén, miként az köztudomású, teljesen a német beosztás — *ez a beosztás reformot követel* s nekünk magyar nyomdászoknak nem szabad a nehézségek és akadályok elől meghátrálni, hanem vállalva arra kell törekednünk, hogy ezt a beosztást a magyar nyelv követelményei szerint megváltoztassuk.

Azonban idézett kitűnő német szakíró a szekrénynek helyességi föltételei közt a betűhelyek meglétét is fölsorolja.

Vizsgáljuk meg tehát, vajjon a mi szekrényeinkben, eltérőleg a német antiqua-szekrényektől, vannak-e a magyar betűknek helyei?

Vannak. A leghatározottabban el kell ismerni, mert igaz. Az *á, é, ó, ő, ú, ü* és *í* magánhangzó mind oly betűk, melyeknek hangjai megérzékítésére a német nyelv betűt nem ismer; ezekkel okvetlenül számolni kellett, ezek nélkül magyarul egyáltalán nem lehetne szedni, ezek benne is vannak szekrényeinkben.

De ha úgy teszszük föl a kérdést: vajjon a magyar nyelvben előforduló betűk mindegyikének

van-e helye szekrényünkben? azt kell felelnünk: nincs.

Mindenki maradjon a maga kaptafájánál, világért sem akarok a nyelvtudomány mezejére tévedni. De betűszedésnél a nyelv betűiről van szó; nem hűnyhatok hát szemet az előtt a tény előtt, hogy akkor, mikor a magyar nyelv mostani betűit megalkották, nem alkottak minden betűnek külön betűjegyet, hanem oly betűjegyeket is alkottak, melyek két jegyűek s pedig mindkét jegyűk olyan, hogy magában állva is egy betű.

Például az *s* is, meg a *sz* is a magyar nyelvben előforduló hangot fejez ki, azaz mindegyik külön betű; az *sz* azonban nem az *s* meg a *z* hangjait, hanem ezektől különböző oly hangot fejez ki, melynek betűjegye a két külön jegy egymás mellett.

Helyes-e, nem-e, hogy ez így van, s az *sz* betűjegye külső kinézésre is nem különbözik — az tartozék a nyelvtudományra s ennek művelőire; reánk nyomdászokra annak eldöntése tartozik: helyes-e vagy nem, hogy ezek a kétjegyű betűk nincsenek szekrényeinkben betűkép, hanem csak jegyeikben?

Erre a kérdésre a felelet a szerint különbözik, a mint valaki magyar vagy nem az.

Az idegen nem tudja fölfogni és megérteni, hogy két különböző hangot kifejező betű egymás mellett egy harmadik, a két elsőtől különböző hangot fejezzen ki, azaz különböző *egy* betű legyen; a például fölhozott *sz* betűben tehát két betűt lát, két betű összeöntését, ligaturát, melynek csak akkor van helye, midőn a typographiai szépség követeli, midőn nevezetesen valamely betű alakja olyan, hogy más betűt nem lehet mellé állítani a nélkül, hogy mindkettő ferdén ne állana.

S azt csakugyan nem lehet elvitatni, hogy az *sz* betű külső képe *s* és *z* betű *s* ennél fogva én nem tudom rossz néven venni egy idegen öntőtől vagy nyomdásztól sem, ha szeme után egész meggyőződéssel küzd az *sz* öntése ellen *s* merényletnek tartaná az egybeöntést a Gutenberg által alkotott, az egész világon elfogadott, századok óta helyesnek bizonyult alkotás ellen, mely köztudomás szerint a szedést a mozgatható, azaz egyes betűk rendszerére alapította.

Azonban a ki magyarnak született, magyarúl gondolkozik és beszél, még ha nyelvtant soha sem tanult is, pusztán füle után beismeri, hogy az *sz* csakugyan nem ligatura, hanem egy betű; sőt az ilyen az idegennel is meg tudja értetni, hogy például a szabadság szót nem így ejtvén ki a magyar: *s-zabadság*, e szóban nem az *s* az első betű, hanem azt a szót oly hangon kezdi kiejteni a magyar, mely hangot az *sz* érzékít meg, tehát az *sz* az első betű, valóságos egy betű.

De ha csakugyan egy betű, nem-e épen a Gutenberg által megalkotott, a világ minden részében elfogadott, századok óta helyesnek ismert és követett alaptól való eltérés, hogy nincsenek meg szekrényeinkben a kétjegyű betűk?

Minden bizonynyal az. Mielőtt azonban határozotlan kimondanám akár azt, indokolt-e az alaptól való eltérés, akár azt, hogy indokolatlan, önkénytelenül előtérbe lép a kérdés: voltak-e magyarországi nyomdáinkban kétjegyű betűk betűkép a szekrényekben, vagy nem voltak, *s* ha nem voltak, miért tértek el eleink ebben Gutenberg alapjától, mert az kétségtelen, hogy eltértek, hisz ma ezeket a betűket mindenütt jegyeiből szedi össze a szedő?

Az első kérdésre, szerintem, határozott feleletet adni, a régi nyomtatványokból azért nem lehet, mert kétjegyű betűink két betű képét mutatván, külső kinézésük nem árulja el: vajjon egy betűnek voltak-e öntve, vagy jegyeikből szedték össze eleink is, mint mi.

Hitem szerint valószínű, hogy meg voltak betűkép a kétjegyű betűk szekrényeinkben, de a német befolyás és czélszerűségi okok kiküszöbölték őket.

E hitem azon a tényen alapszik, hogy a kétjegyű betűk közül egy, a példakép felhozott *sz* bizonyíthatólag valóságos betűképen volt meg a hírneves Füskuti Landerer szekrényeiben.

Pozsonyban, 1801-ben jelent meg ugyanis Landerrnél Párizz-Pápai szótára újabb kiadásban, birtokomban van belőle egy példány; ennek a könyvnek magyar szövegében, e szöveg antiquából szedett részében az *sz* betű a német *ß* mintájára, ennek valóságos utánezatakép egy betűképen szerepel.

Ennek az egy betűnek kétségbevonhatlanul megléte megengedi a föltevést, hogy a többi is meg volt *s azért küszöbölték ki, a miért a németek a \mathfrak{d} , \mathfrak{t} , $\mathfrak{ß}$ és \mathfrak{z} betűiket antiqua-szekrényeikből.*

Köztudomású, hogy a német nyelv és orthographia egy betűnek tanítja a frakturban a \mathfrak{d} , \mathfrak{t} , $\mathfrak{ß}$ és \mathfrak{z} betűket, meg is vannak azok minden fraktur-szekrényben széles e világon; a német antiqua-szekrényekben azonban nincsenek, s ép úgy jegyeikből szedik össze antiqua-betűből szedett német szövegben, mint mi magyarok a mi kétjegyű betűinket.

De nemcsak ez a német befolyás, hanem czélszerűségi okok is indokolták eleink eltérését Gutenberg alapjától. Jusson eszünkbe, hogy a magyar nyomdásznak szekrényéből egyformán kellett latin, német

és magyar szöveget szedni s úgyszólván a két elsőt gyakrabban, mint az utolsót; pedig a két előbbihez a kétjegyű betűket épenséggel nem használhatta.

Ha ezekhez vesszük azt a tényt, hogy a kétjegyű betűk némelyike a magyar nyelvben ritkán fordul elő, megérthetjük, miért tértek el eleink a Gutenberg által alkotott alaptól s miért szedték össze jegyeikből a betűt.

Ám az idők változtak s ma arra a kérdésre: helyes-e vagy nem, hogy a kétjegyű betűk nincsenek szekrényeinkben betűkép, hanem csak jegyeikben? meggyőződéseim szerint a válasz az lehet: csak részben helyes.

A mennyiben ezek a betűk ritkán fordulnak elő a nyelvben, miután megkülönböztető jegyük nincs — összeszedhetők ezután is jegyeikből, s érettök kár volna az egyes betűk rendszerének elvéhez mereven ragaszkodni; a mennyiben azonban némelyik közülök gyakran előfordul — rájuk nézve nincs ok az elvtől való eltérésre, de mert gyakran előfordulnak, van az elvhez ragaszkodásra ok, tehát betűkép öntendők s részükre a szekrényben helyet kell adni.

Szekrényeink nagysági méreteinek szabályozása, betűhelyeinek a magyar nyelvhez alkalmazása, s magyar betűhelyekkel fölszerelése, nevezetesen a cs, gy, ly, ny és sz kétjegyű betűknek current alakjukban betűkké öntése és szekrénybe helyezése által valósítjuk meg szerintem azt a reformot, melylyel szekrényeinket a maiaknál jobbakká, sőt jóvá tehetjük.

A nagyság-méretekre ajánlom a 63 cm. szélességet és 90 cm. magasságot; ily méretben már huzamosb idő óta készítenek szekrényeket, a főváros egyik nagy nyomdája is ilyenekkel van fölszerelve; a betűhelyek nyelvhez alkalmazására azt a beosz-

tást, melyet itt bemutatok s melyben a fönt elősorolt öt kétjegyű betű be van osztva.

Nem áztatom magamat, tudom, hogy egyetlen nyomda sem fogja eldobni ez itt bemutatott szekrényért használatban levő szekrényeit; de hiszem, hogy ha az általam körvonalozott alapon bárki szerkeszt oly szekrényt, melyre ez a Kör, hol a fővárosi nyomdászok annyi jelese egyesül, megvizsgálás, kipróbálás után azt mondja, ez rendszeres magyar szekrény, a maiaknál jobb: azok a vállalatok, melyek nyomdai berendezések előállításával foglalkoznak, ezt a Kör által magyarnak elismert szekrényt fogják gyártani s minden új berendezésű nyomda ilyennel fogja nyomdáját felszerelni.

S hiszem azt is, hogy ha ez a Kör kimondja: jogos, helyes és czélszerű a kétjegyű betűknek öntése, a mennyiben azoknak előfordulási aránya hasznossá teszi őket: öntetni fogja őket talán egy, a hasznot látva több nyomdász is s ezek is elterjednek, elterjedhetnek mai szekrényeink használata mellett is, mert nem nehéz számukra helyet találni bennök.

De mind ehhez szükséges a hozzászólás. Kérem a szakférfiakat, vizsgálják, bírálják meg, a miket itt elmondottam; ki abban helytelent lát, vagy talál, mondja meg s álljon elő a jobbal, s én örömmel hozzá csatlakozom; csak a jelen állapottal megelégedett ne legyen senki, mert szekrényeink mostani berendezése nem jó, s a módosításra nagyon is rászorult.

És e módosítást megtehetjük egy csöpp jóakarral, parányi kis fáradsággal részben *mi magunk* úgy, hogy a jelenleg használatban levő szekrények legelőkelőbb betűhelyeit az itt közölt betűszekrény szerint osztjuk be.

Szabó Elek.

VERSEK SZEDÉSE ÉS TÖRDELÉSE.

Mindent tudunk! Így kiáltunk föl, ha síma-szedésről van szó. Csakhogy nagyon csalódunk e képzelődésünkben.

Mert ha egy kissé gondolkozunk, reá jövünk, hogy a síma-szedés terén a mindennapi életben igen gyakran oly dolgok akadnak elénk, melyekről nem árt behatóbban elmélkednünk, sőt ez az elmélkedés hasznunkra is válik, mert ezáltal tisztázzuk a különböző nézeteket és a helyes utat követve, haladunk szakmánkban a kitűzött cél: a tökélyesbülés felé.

A síma-szedés keretébe tartozik a különféle versek szedése és azok tördelése is. Előfordulnak azok napi, heti és szépirodalmi lapokban, folyóiratokban, tudományos művekben, tankönyvekben és önálló füzetekben s kötetekben.

Ezeknél is, ép úgy mint az egyéb szedéseknél, a pontos kizárás, helyes beosztás és szakismeret a fődolog, mert a versek, sokféle válfajaiknál fogva, nem ritkán sarokba szorítják a szedőt, próbára téve annak irodalmi olvasottságát és szakképzettségét.

A milyen kötött a versnek a nyelvezete, éppen

oly kötött annak a szedése és tördelése is, a többi szedésektől eltérőleg. Nem bánhatunk oly szabadon sem a szavakkal, sem a sorokkal, mert itt sem kihajtani, sem behozni nem lehet és határtalan szabályok körvonalozzák, míg azok egyes oldalak képeiben alakot öltenek.

Ha többször lapozgattunk költeményekben, tapasztalhattuk azt, hogy a sorok és a rímek különfélesége annyi változatban fordul elő, hogy azokat mind följegyezni szinte lehetetlen.

Találunk verseket, hol a sorok egymás után rímelnek, míg viszont olyanokat is, hol az első sor a harmadikkal, a második a negyedikkal; vagy az első sor a negyedikkal, a második a harmadikkal, a költemény természete szerint.

A versek szedésénél követendő eljárás főbb vonásokban a következőkben foglalható össze.

Minden versszak egy külön fejezetet képez, úgy az alak szélességére, mint annak magasságára nézve. Minden versszak vagy teljes költemény a formátum közepére jön. A versek első sorát sohasem szabad behúzni. Az egyes versszakok rendszeren egy üres sorral vagy a szükség szerint többel is egymástól elkülönítendőek. A versek megszakítása egyik oldalról a másikra, a mennyire csak lehet, kerülendő; de ha ezt semmiképen el nem kerülhetjük, vigyáznunk kell, hogy a rímeket el ne válaszsuk egymástól, mert ez gyöngíti a vers pontójának a hatását. Nagy alaknál négysoros verseket megszakítanunk egyáltalában nem szabad.

Az alak szélessége és a sorok rövidegsége miatt kéthasábosan szedett költeményeknél a sorok egy vonalba állítandók. Ha a költemény páratlan versszakkal megy ki, az utolsó versszak a kéthasábos

szedés közepére helyezendő, de sohasem úgy, hogy az egyik versszak fele az egyik hasábon kezdődjék, a másik fele pedig a második hasábon végződjék. Például ha egy költemény kilencz versszakból áll, akkor négy versszak jön az egyik, négy versszak a második hasábra és egy versszak alatt a két hasáb közepére.

Igen gyakran előfordul, hogy a versláb a meghatározott szélességen nem fér el, ily esetben kénytelenek vagyunk egy sorból kettőt csinálni. Az első teli sor után fönmaradó szavak képezik a második sort. Ezek inkább hátra, mint előre zárandók és pedig úgy, hogy azokat az alak szélességének kétharmadával behúzzuk.

Egy költemény versszakáiban szükségből képzett ilyen második sorok mindig egyformán húzandók be. Például: 20 cicerós szélességű alaknál a második sort 12 ciceróval, 16 cicero szélességű alaknál 10 ciceróval s így tovább; mi által elérjük azt, hogy az előforduló második sorok mindig egyformán lesznek behúzva, akár egy vagy több szóból áll a második sor. Kis vagy keskeny alaknál, valamint a második sort képező szavak sokasága esetén eltérhetünk a kétharmaddal való behúzástól és csak fél vagy negyedrészszel húzunk be.

Minden költemény az alak szélességének körülbelül a közepére zárandó. Ezt úgy érjük el, ha az előttünk fekvő kéziratból kiböngészszük a leghosszabb sort, illetőleg azt, a melyik a legtöbb betűt tartalmazza; a fönmaradó kizárást két részre osztjuk, de a zárkákat nem számítjuk, mert ezek csak nehezítenék a munkát és sohasem szabad a szedés elején zárkát alkalmaznunk, ez szabály. Ha a fönmaradó kizárás kitesz 4 cicerót és egy négyzetet,

a sorokat két ciceróval húzzuk be; ha azonban a főnmaradó kizárás öt cicerót tesz ki, a kisebb részt, vagyis két cicerót teszünk a sor elejére és három cicerót a végére. A sor elején levő kizárásnak soha sem szabad a sor végén levő kizárást fölülhaladnia, ennek ellenkezője azonban meg van engedve, sőt kívánatos.

Igen gyakran előfordul, hogy a sorokat semmivel sem húzhatjuk be, de azért az előforduló második sorokat mindig egyformán kell behúzni.

A verseket még akkor is az alak közepére kell helyezni, ha prózai dolgozatban fordulnak elő, pl. mint idézetek, vagy szemelvények stb. Ily esetben a versek egy fokkal kisebb betűfajból szedendők, mint minő a prózához vétetett.

Főntebb említve volt, hogy a versek első sorát sohasem szabad közönséges bekezdés gyanánt behúzni. Kivételt képeznek e szabály alól némely jambusos versek és époszok, hol tulajdonkép nem annyira versekkel, mint inkább ép oly szabálytalan fölosztásokkal találkozunk, mint a prózában.

A verssoroknak egyforma behúzása a rímeléستől függ. E tekintetben szigorúan a szerző kézírata- és utasításaihoz kell alkalmazkodnunk, mert itt következetesség nincs. Igen sokszor találunk nyolcz soros költeményeket, hol az első és negyedik sor behúzva, a második és harmadik elől rendesen egymás alatt, az ötödik sortól a nyolczadik sorig pedig még jobban be van húzva, mint az első és negyedik és ez mind a rím miatt történik. Ily esetben az első és negyedik sort egy négyzettel, az ötödik sortól kezdve ellenben két négyzettel húzzuk beljebb, mint a második és harmadik sort.

Igen második meghatározott behúzást találunk

még a drámai költeményeknél, hol egy versszakban két, sőt nem ritkán három beszélő alak fordul elő. Ily költeményekben a versszak elejét, hol az első beszélő alak fordul elő, vagy közönségesen húzzuk be, vagy tompán kezdjük ; a versszak folytatása, mely a második személytől ered, annyival lesz behúzza, mint a mennyi helyet az első sorban levő szavak tesznek és az esetleg előforduló harmadik személy befejező szavai annyival lesznek behúzza, mint a mennyit a második sorban levő szavak tesznek ki.

Drámai költeményeknél a behúzásnak egy más nemét is találjuk, hol a beszélő alak első sora, ha az egy vagy két szóból áll is, hátra lesz zárva, annyira, hogy a leghosszabb sor végbetűivel áll egy vonalban.

A versszakokat egymástól elválasztó térnek mindenkor egy sornak kell megfelelnie, ritkított szedésnél a téző is hozzá számítandó. Petitből ritkítva szedett verseknél az elválasztó üres térnek egy cicerót kell tenni, mert a sor előtt és utána levő tézőt is számítanunk kell. Költeményeknél mindenkor a szép beosztásra kell tekintettel lennünk s azért nem szabad a versszakok közti teret szűkíteni vagy tágítani, mert akkor az elő- és hátlap sorai nem fekszenek egymáson, a mire lehetőleg figyelemmel kell lenni. A hol a szükség kívánja, vehetünk két sort is beosztás gyanánt a versszakok közé, de akkor ezt be kell tartanunk ; máskülönben is ily műveknél igen gyakran fordulnak elő befejező-oldalak, minthogy minden költemény egy külön fejezetet képez és így az egyöntetűségre nézve könnyebben segíthetünk magunkon. Ezen szabályok különösen album- és díszkiadású költeményekre állanak. Kivé-

telt tehetünk közönséges kiadású költeményeknél, hol a szedést tömören kell tartani és minél több tért megtakarítani szükséges, valamint olyan költeményeknél is, melyek a próza között fordulnak elő. Itt is a versszakok közti térnek egyenlőnek kell lenni, de az nem határoz, ha ez esetleg nem is felel meg egy sornak, mert tömör szedésnél viszont arra kell ügyelnünk, hogy a próza sorai egymásra essenek.

Költemények tördelésénél igen gyakran akadályokba ütközünk, ha t. i. a versszak az oldalra nem fér el és átvinnünk a versláb rímélése miatt nem lehet. Ha cím van fölötte, egy négysoros vers helyét könnyen pótolhatjuk, a mit díszkiadású költeményeknél meg is tehetünk, vagy pedig a befejező-oldalról a címig visszamenve, a rímek megszakítása nélkül, egyenlő beosztással ki kell hajtánunk, esetleg behoznunk.

A versek megszakítását egyik oldalról a másikra sok esetben alig kerülhetjük ki, de mindenkor arra kell tekintettel lennünk, hogy a természetes csattanósság kedvéért a rím befejezése ugyanazon oldalon legyen. Például egy hétsoros versnél, hol az első sor a harmadikkal, a második a negyedikkel rímel, a többi három sor egy rímű, ily esetben az utolsó három sort vihetjük csak át a másik oldalra és a négy elsőt az előtte levő oldalon hagyjuk. Ilyenformán a versszak megszakítása egészen helyes; míg viszont, ha két vagy három sort hagyunk az egyik oldalon és a többit visszük át, a költemény egész értékét tönkre teszszük. Hatsoros versszaknál, hol az első sor a másodikkal, a harmadik az ötödikkel és a negyedik a hatodikkal rímel, az első két sort hagyjuk az egyik oldalon és a többi négy sort átviszszük a másik oldalra.

Oly verseknél, hol behúzott szakaszok fordulnak elő, sohasem szabad behúzott sorral a másik oldalt kezdeni, kivéve, ha a behúzott sor a vers kezdetét képezi. Például nyolczsoros versszaknál, hol a második, negyedik, hatodik és nyolczadik sor van behúzva, négy soronként megszakíthatók; míg hatsoros versnél, hol az első sor a másodikkal, a negyedik az ötödik sorral rímel, három soronként szakíthatók meg, vagyis a felét vihetjük át a másik oldalra.

Drámai költeményeknél nem kell oly nagy figyelmet fordítani a sorok rímelésére, mert a rímek itt nem oly szabályosan ismétlődnek, mint más költeményeknél. Az éposz jambusos versei, ha azok elől egyformán vannak behúzva, minden versszaknál megszakíthatók; míg viszont, ha egyik-másik sor beljebb van húzva, arra kell ügyelnünk, hogy a másik oldalt beljebb húzott sorral ne kezdjük, valamint arra is, hogy mindenkor legalább két sor, dupla sorok esetén négy sor maradjon azon az oldalon, hol a költemény kezdődik.

Költeményeknél igen sok kezdő- és befejező-oldal fordul elő és igen gyakran a kezdő-oldal befejező-oldal is egyszerismind. Az oldalak behúzását itt nem kell oly egyöntetűen tartanunk, mint más műveknél, mert itt tekintettel kell lennünk a versszakokra, a sorokra, az esetleges megszakításokra és a címekre, mert két-három sor nem képezhet befejező-oldalt. Kisebb alaknál négy soros versszak is képezhet befejező-oldalt.

A versekben használt betűfajok különfélék. Lapoknál és tankönyvekben közönségesből, szépirodalmi, élcz- és alkalmi lapoknál azonban — a változatoság okáért — néha cursiv, írásos vagy egyéb csinos, sőt különleges betűkből is szedik. És ez igen

helyes, mert a szemnek is kell valamit nyújtani. Lapoknál cím gyanánt a versek fölött általában kövér betűket használunk, míg tankönyveknél és egyéb műveknél a címeket a versekhez használt betűnem két fokkal nagyobb fajából szedjük, vagy pedig ugyanazon írás, vagy egy fokkal nagyobb versalisából. Lapoknál és egyéb műveknél — mint azt már fentebb is említém — még arra is kell ügyelnünk, hogy ha a versek mint idézetek vagy szemelvények fordulnak elő, úgy azokat a folyó szöveg betűjénél kisebb írásnemből szedjük. Esetleges aláírásokat cursivból hátra zárva kell szedni; cursivból szedett verseknél azonban az aláírást félkövér cursivból vesszük.

Önálló vagy díszkiadású költeményeknél a csínra és ízlésre nagy súlyt kell fektetnünk. Legmegfelelőbb írásnem azok kiállításához a *mediaeval* jellegű. Ha csinos versszedést akarunk produkálni, azt csak szép, egyszerű és stylszerű kivitellel érhetjük el. Kerülnünk kell tehát minden czifraságot, minden díszet, mert ezeknél a stylszerű egyszerűség képezi a díszet.

A címeket a versekhez használt írásnem versalisából, esetleg egy fokkal nagyobb versalisból szedjük. A versek kezdőbetűjét pedig két fokkal nagyobból, esetleg vékony vonású, *mediaeval* jellegű más betűket is használhatunk.

Régi rossz szokás még most is nálunk, hogy a kezdőbetű mellett levő szót fejezet-betűkből szedjük. Ez az eljárás semmivel sem indokolható, ez reánk maradt a régi világból és alig tudunk kibontakozni belőle. Pedig üdvös volna ezen hagyományról lemondani, mert a kezdőbetű melletti szónak is ép oly jelentősége van, mint a többinek. Fejezet-

betű nélkül a sor sokkal ízlésesebb és könnyebben is olvasható. Megengedhető ez pl. egy emléklapnál, hol árnyékolt nagy kezdőbetűt használunk, esetleg még színezve is, de minthogy nagy kezdőbetűhöz több sort állítunk, itt is el lehet kerülni.

Homlokdísz minden címmel kezdődő versnél adni nem helyes, mert — mint tudjuk — költeményeknél igen sok kezdő-oldal van és a sok dísz ártalmára van az egyszerűségnek. Homlokdísz tehát csak a költemények elején adjunk, vagy ha azok több részre oszlanak, minden alcím (Schmutztitel) után következő verseknél, de ezek is minél egyszerűbbek legyenek. A címeket ily esetben leghelyesebb a homlokdísz és a szöveg közti tér közepére állítani, hogy a cím fölött és alatt egyforma üres tér maradjon. Arra is ügyelnünk kell, hogy ha két egymás mellett levő oldal címmel kezdődik, hogy a cím egy vonalban álljon; magától értendő, hogy akkor a kezdősornak is vonalban kell állni.

Költeményeknél általában élő columna-címeket használunk, néhol úgy, hogy a páros oldalra az író neve, a páratlanra pedig a költemény címe, vagy pedig ha egy költőtől van az egész kötet, úgy mindenütt az egyes versek címei jönnek. Ezeket a szövegnek megfelelő fejezetbetűkből vagy cursivból szokás szedni. Alatta vonalat — mit még manapság igen sűrűn használnak — nem kell adnunk.

A drámai költeményekben előforduló neveket szintén fejezetbetűkből vagy cursivból szedjük. Ha a columna-címet cursivból szedtük, a neveket fejezetbetűkből kell vennünk, vagy pedig megfordítva: fönt alkalmazzuk a fejezetbetűt és a szöveg közt a cursivot. A netán előforduló utasítások 1–2 fokkal

kisebb betűnemből szedendők, mint a miből a versek vannak.

Zárdíszekül az írásfaj és homlokdísz, valamint a versek jellegének leginkább megfelelő darabkákat kell vennünk.

Pontos, helyes beosztás és kizárás legyen főtörekvésünk a versek szedése- és tördelésénél és azon igyekezzünk, hogy munkánkat mindenkor az értelem és a legszigorúbb stylszerűség jellemezze.

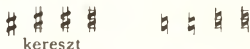
Gélberger Mihály.

A HANGJEGY-SZEDÉS MIKÉNTJE.

Három arannyal jutalmazott pályamunka.*

A hangjegy-szedésnél, mint általában minden szedésnél, az első és főkéllék a szekrény tökéletes ismerete, mely a hangjegynél még azért is nagyon szükséges, minthogy igen sok hangjegydarab majdnem teljesen hasonlít egymáshoz, úgyannyira, hogy még a gyakorlott szedőnek is fölöttébb vigyázni kell, különösen az osztásnál, hogy minden darab a maga helyére jusson; hogy ezek közül csak egy párt említsek, bemutatom a kereszt- és föloldó jelet. Ezek mindegyikéből van négyféle darab, és pedig:

kereszt

továbbá az összekötő vagyis kapcsoló vonalakból van 55-féle s így tovább van még több egymáshoz hasonló hangjegy, melyeket csakis nagy gyakorlat után képes a szedő egymástól megkülönböz-

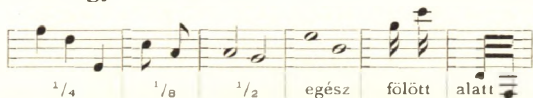
* Jelen értekezés a *Társas Kör* részéről 1886-ban jutalmazott pályamunka, melynek közlését némi javításokkal az *Évkönyv*-ben annál inkább helyénvalónak találtam, mert az szakmánk egyik speciális ágával foglalkozván, helyes útmutatásainál fogva mindenesetre a maradandóság igényével bír s az érdeklődőknek igen hasznos szolgálatot tesz.

tetni. — Azért mindenekelőtt a szekrények tüzetes megtanulását ajánlom, mert ha a hangjegy-szedő a szekrényeket jól ismeri, munkája sokkal könnyebben megy, mintha minden egyes darabot keresgélnie kellene.

Itt megjegyzem, hogy én a kettős-szekrény híve vagyok. — Mert először, ha két szekrényünk van: egy kisebb és egy nagyobb, a nagyobb szekrény rekeszei is nagyobbak lehetnek, mi a szedésnél szintén előnnyel jár, mert könnyebben szedhetünk a tágasabb rekeszekből, mint a kicsinyekből, míg ha minden hangjegy egy nagy szekrénybe van beszorítva, magától értetődik, a rekeszek is kisebbek, ha csak egy óriási nagy szekrényt nem készítettünk. — Második előnye a kettős-szekrénynek az, hogy szedés közben nem vagyunk kénytelenek mindig jobbra-balra ugrálni, hogy ezt vagy azt a darabot kivehessük, hanem mindig középen állhatunk, éppen úgy, mint a síma-szedésnél, s így nem fáradunk el annyira, mintha folyton ide-oda kellene mozognunk, a mi a nagy szekrélynél elkerülhetetlen. — Továbbá a kis szekrényben úgy is csak többnyire oly darabok vannak, melyek a könnyebb hangjegyeknél csak ritkán fordulnak elő, mint pl. a tizedes hangjegyek, számok, összekötő vonalak stb. Nálunk a nagy szekrénynek 198, a kicsinynek pedig 128 rekesze van, összesen tehát 326.

A második — bár nem okvetlen szükséges — kellék a hangjegyek ismerete és olvasni tudása. — Mert valamint szedünk angol, olasz, görög, héber, arab stb. nyelveken, a nélkül, hogy azokat értenők, éppen úgy szedhetünk hangjegyet is, a nélkül, hogy a hangjegyeket ismernők. — De a kik ezt próbálták, tudják azt is, mily nehezen esik oly nyelven

szedni, melynek legalább a betűit nem ismerik, ép oly nehéz ez a hangjegynél, sőt még valamivel nehezebb. Mert a hangjegy-szedésnél nem csak a hangjegyet magát kell jól megnézni, hogy egész \circ , fél \frown , negyed \bullet , nyolczad \smile stb. hangjegy-e, hanem még arra is kell ügyelnünk, hogy az 1-ső, 2-ik stb. vonalon vagy vonalak közt fekszik-e, vagy a vonalak fölött vagy alatt áll-e?

hány hanggal áll fölötte vagy alatta stb.

Míg, ha a hangjegyeket olvasni tudjuk, akkor egy tekintetre látjuk, hogy például a közép *c*, alsó vagy felső *e*, vagy *g*, *d*, *h* hangjegygyel van dolgunk, s így gyorsan haladhatunk. Azért tehát annak, ki magát a hangjegy-szedésre adja, nem ajánlhatom eléggé a hangjegyek olvasásának megtanulását, és különösen a keresztek \sharp és föloldó jelek \flat hol és miként használásának megtanulását, mert bizony néha megtörténik, hogy a hangjegy-író oly pongyolán veti oda az egyes jeleket, hogy csakis a hangjegy-ismerő képes eligazodni rajta. — Állításum igazságát egy velem történt esettel fogom illusztrálni.

Én és egy tanulótársam, még az ötvenes években, már majd egy évig állandóan hangjegy-szedéssel foglalkoztunk, persze nyomottból, és pedig a «Száz magyar népdal»-lal és «Tinódy Sebestyén dalai»-val. Egyszer, csütörtökön, jön az üzletvezető egy csomó hangjegy-kézirattal, mely két nagy-negyed-alakú ívet adott, és azt mondja, hogy annak szombat estig okvetlen készen kell lenni. — Én és tár-

szám elvállaljuk, hisz szedtünk mi már annyi idő alatt többet is — persze nyomottból. Hozzá is kezdtünk mindjárt a szedéshez, de az én társam mindjárt az első ütenynél — minthogy a hangjegyeket nem ismerte — megakadt, és jött hozzám kérdezni, hogyan szedje ezt és ezt; eleinte párszor útbaigazítottam ugyan, de végre láttam, hogy így én sem haladok semmire, ha mindig vele vesződöm, odaadtam tehát neki az utolsó figuráját a darabnak (mert megjegyzendő: francia-négyest szedtünk) s azt mondtam: szedd úgy, ahogy tudod. Úgy is történt. Végre szombat esti kilencz órára szerencsésen elkészültünk, s a szerzőhöz ment a darab, javításra. — Vasárnap az üzletvezető engem küld a szerzőhöz, hogy hozzam el a correcturát. — Midőn odaértem, a szerző éppen a 7-ik oldal végén javított s nem sokára átfordít a 8-ik oldalra, azaz a társam szedésére. — Nézi az első ütenyt egy darabig, azután kitörli s alúl újra leírja, nézi tovább, végig az egészet, s egyszerre csak az egészet áthúzza, visszafordul és rám nézve, azt mondja: Barátocskám, ezt nem tudom kijavítani, mert ez á-tól z-ig hibás, ezt már csak szedjék ki újra.

Ime, ebből kitűnik, minő nagy előnye van a hangjegyismerésnek, és minő nehéz e nélkül szedni. Mert míg nyomottból egyforma gyorsan szedtünk, addig az írottól én hét oldalt szedtem, míg ő csak egyet és azt is úgy, hogy nem volt használható.

Ami a hangjegy-szekrények beosztását illeti, ez annyiban hasonlít a többi szekrénykéhez, hogy a gyakrabban előforduló hangjegyek elöl fekszenek, míg a ritkábban előfordulók hátul, a kisebb rekeszekben.

Most tehát, ha már a hangjegy-szekrényt ismer-

jük, és a hangjegy-olvasást is megtanultuk, áttérhünk tulajdonképeni tárgyunkra: a *hangjegy-szedésre*.

Vegyük elő mindenekelőtt a kéziratot, és azt figyelmesen átnézve, számítsuk ki az adott szélességhez képest, de pontosan, hogy hány sort ad az első darab (ha t. i. több darabot kapunk) és osszuk el egyenlő sorokra az ütenyeket; ha csak lehet, ütenytörés nélkül, úgy, hogy az utolsó sor is megteljék, minthogy a hangjegy-szedésnél a kimenet-sor nagyon sérti a szemet. Néha elkerülhetetlen ugyan, különösen páratlan számú ütenyeknél, hogy az utolsó sorba kevesebb jut, mint a többiekbe, a miről a szedő nem tehet, de akkor is lehetőleg annyit osszon be a hangjegyek közé, hogy minél kevesebb üres vonal maradjon a sor végén. Ugyanazt tesszük minden következő darabnál.

Miután az ütenyeket egyenlő sorokba beosztottuk, a kiszámítást akként eszközöljük, hogy a szedővasba az adott szélesség szerint fölszedjük a hangjegynégyzeteket és ilyenformán az egész szélesség négyzet-összegét megkapván, abból először is leszámítjuk a minden sor elején levő kezdő vonalat, valamint a kulcsot a pontokkal együtt = négy négyzettel) s így együtt öt négyzetet, ha pedig még kereszt , feloldó , vagy -k is vannak a sorok elején, úgy minden egyesre egy-egy négyzetet az összegből leszámítunk, valamint az üteny- és zárvonalakra is, s az ezek leszámítása után fönmaradt négyzet-számot annyi részre osztjuk, a hány üteny a kiszámításnál egy-egy sorra esett. — Most az ütenyekben levő hangjegyek beosztásánál figyelniünk kell ismét a legtöbb hangjegyet magában foglaló ütenyre, s a szerint kell a többi ütenyeket is beosztani, mit ha megteszünk,

Gyakran megtörténik azonban, hogy a négyzetekből egy-kettő vagy több is fönmarad, miután a hangjegyek közt az egyenlő beosztást már meg-ejtettük. Ily esetben, ha például csak két négyzet ma-rad fön, az egyiket a sor elején álló hangjegy elé, a másikat a sor végén osztjuk be, ha pedig annyi marad, hogy minden ütenyre jut egy, akkor az ütenyben levő második és harmadik hangjegy közé adunk egyet, hogy az egyenlő beosztást megtartsuk. Beoszthatunk a kiszámításnál, ha például kevesebb üteny esik egy sorba, a hangjegyek közé három, négy stb. négyzetet is, de legszebb a kettős vagy hármás beosztás. Ha a fönmaradt négyzetek száma például a mi példánkban 12 lenne, akkor, mint fön-
tebb említém, a 2. és 3. hangjegy közé egyet osztunk, a többi hatot pedig úgy osztjuk be, hogy minden üteny-vonal mellé, elől vagy hátul, teszünk egyet-egyet, de akkor nem a rendes ütenyvona-lat \vdash vesszük, hanem a zárvonalat \vdash , még pedig úgy, \vdash hogy — a helyes arány kedvéért \vdash — mindig a kevesebb vonal felé fordítjuk a vonalas részét.

Nehezebb szedéseknél, hol már 8-ad, 16-od stb. hangjegyekkel van dolgunk, a beosztásnál szintén nagyon kell vigyáznunk, hogy a mennyire lehet, azok egyenlően osztassanak be. Ha keverten jönnek elő egyes ütenyekben, például 4-ed és 16-od, akkor a negyedek közé mindig legalább kétszer annyit osztunk be, mint a tizenhatodok közé, ha kötőjellel vannak, így $\bullet \bullet \bullet \bullet$, sőt elég, ha csak egy négyzetet adunk $\bullet \bullet \bullet \bullet$ is közéjük, már a magunk könnyebbségére is, minthogy így a kötő-jelet egy darabban tehetjük mellé, míg amugy több darabot is kell használnunk. Ha egy ütenyben egyéb hangjegy nincs, mint egy nyugjel $-$ (Pausa),

akkor az az üteny közepén a harmadik vonalba szedendő.

Fordulnak elő igen gyakran oly hangjegyek is, melyek alá szöveg jön. Ilyenkor a kiszámításnál tekintettel kell lennünk a szövegre is, hogy a menyire csak lehet, minden szótag az illető hangjegyre alá jusson, mert nagyon sérti a szemet, ha a hangjegyek tömörsége miatt nem jöhet minden szó vagy szótag azon hangjegyre alá, a hova tartozik, hanem vagy előtte, vagy pedig utána áll; de megrendkívül zavarja az éneklőt is, s mintegy kényszeríti, hogy előre betanulja az éneket, vagy a dallamát, nehogy fönnakadjon a darab előadásánál; holott ha a szöveg a saját hangjegyre alatt van, egy tekintetre átlátja mind a kettőt. — Arra is ügyelnünk kell a szedésnél, hogy a hangjegyre és a szöveg közt ne legyen nagyon sok hézag; elég, ha egy üres hangjegyre-sor van köztük, kivéve, ha a vonal alatt is lennének hangjegyek, mert akkor ahhoz képest kell a beosztást is tennünk, nehogy a szótag a hangjegyre egészen reá essék. Ha valamely sorban ismétlődő jel $\frac{1}{2}$ van, az még nem okoz nagy zavart a kiszámításban, minthogy ez esetben csak egy vonal-négyzettel kell vagy elől a sorban, vagy a sor végén kevesebbet adnunk, s megkapjuk a kívánt helyet; legjobb azonban, ha ilyenkor lehetőleg ugyanazon ütenyben szorítunk neki helyet, hogy a többi ütenyvonalak változatlanúl helyükön maradjanak.

Zongora-daraboknál a kiszámításnál különösen figyelni kell az alsó, azaz bassus-sorra is, és a mely sorban több a hangjegyre, a szerint kell a beosztást is végeznünk, mert ha véletlenül azt a sort számítanók és osztanók be, a melyben kevesebb hang-

jegy van, nemcsak hogy nem állhatnának egymás alatt az egymás alá tartozó hangjegyek, hanem megeshetnék, hogy a bassus be sem férne, és így minden addigi számításunk füstbe menvén, újra kezdhetnők a munkát.

Mint hogy immár a beosztás legfőbb tudnivalóival megismerkedtünk, hozzáláthatunk a szedéshez. — A szedővasat kezünkbe vevén, mindenekelőtt jól megnézzük a kézirat legfelső sorát, nincsen-e vonalon kívüli hangjegy az egész sorban; de nem a vonalba szedett *s* az ötödik fölött kiálló *g* értendő ez alatt, hanem az utána következő *a*, *h* stb. Ha látjuk, hogy nincs, akkor egész egyszerűen egy üres hangjegy-sort szedünk; de ha látjuk, hogy egy, kettő, sőt több hanggal is magasabb van a vonal fölött, például a felső *e* , akkor mindjárt három üres sort szedünk föl, azon helyig, a hova az *e* jön, nehogy később kelljen a már félig vagy majd egészen kiszedett sor alá az üres sorokat dugdosni, és esetleg a már elkészültet az aládugdosás által összedobni, vagy széttolni (Verquetschen), a mi oly apró daraboknál, minők a hangjegyek, nagyon könnyen megeshetik. — Ha ezzel megvagyunk, azaz annyi üres sort raktunk a szedővasba, a mennyire éppen szükségünk van, vesszük a kezdő-vonalat, utána a kulcsot a pontokkal, a keresztekkel vagy *b*-kel. Azután az első ütenyt nézzük, hogy hányadik sorban vagy soron van az első hangjegy. — Ha látjuk, hogy sem az első, sem a másodikon vonalon nincs hangjegy, akkor az üteny hosszúsága szerint az első két üres vonal-sort kiszedjük, de ha már az első sorban van hangjegy, akkor a vonalat csak odáig szedjük, a hol a hangjegy kezdődik. Ha a harmadik sorban van csak az első

hangjegy, akkor a kiszedett két vonal alá mindjárt a másik három vonalat oly nagyságban adjuk, a mennyit a beosztásnál kiszámítottunk,

azután mellé szedjük az első hangjegyet

utána mindjárt a vonalakat addig, míg a legközelebbi hangjegy következik, pl. a 2. és 3. vonal közé

s ugyanígy teszünk a többivel is, míg az üteny megvan. Ezután ismét vigyáznunk kell az ütenyvonalra, hogy melyiket vegyük, mert ha például a beosztásnál az ütenyvonal előtt hármát, de utána már csak kettőt osztottunk be, akkor a zárvonalat] kell vennünk, de nem úgy, mint a végén, hanem megfordítva [, hogy az arány meglegyen. S így folytatjuk ezt [minden ütenynél, míg a sor végét a záró-vonallal elláttuk. Ha egy darab egészen kész, akkor az utolsó sor végén a záró-vonalon kívül még a vég- vagy befejező-vonalat] is oda teszszük, ezzel jelezve, hogy a darabnak] vége.

Zongora-darabok szedésénél nagy előny, ha egy kis kézi vagyis hangjegy-hajóval rendelkezünk, mely legkevesebb 50 cicero hosszú és 20 cicero széles legyen. Ennek előnye t. i. abban áll, hogy az első leszedett (violin) sort a szedővasból kiemelhetjük, minthogy ily darabokban többnyire sok szokott a vonalon fölüli és aluli hangjegy lenni, s így a bassus-sor már a szedővasba nem férne — s e kis hajón magunk elé téve a szekrényre, föl vagyunk mentve az alól, hogy majd minden hang-

jegynél a szomszédszekrényhez kelljen mennünk, megnézendők, hogy a bassus egyes hangjai a violin-hangok alatt állanak-e pontosan; sőt még az esetben is, ha oly nagy szedővassal rendelkezniénk, hogy a bassust is beleszedhetnők, üdvösen cselekszünk, ha az első sort kiemeljük erre a kis hajóra, mert egy 45—50 cícero széles, majdnem teli szedővasnyi szedést vagy félóra hosszat folyton a kezünkben tartani — mert ennyi időbe bizonyosan kerül, míg egy dupla-sort kiszedünk — annyira kifáraszt, hogy bizony alig várjuk, hogy készen legyünk vele és kiemelhessük. Továbbá még az az előnye is van annak a kis hajónak, hogy a szekrényen előttünk állván, míg jobb kezünkkel a szükséges hangjegyek után nyúlunk, bal kezünkkel a hozzá való vonalakat rakhatjuk a hajóra, s így kettős munkát végezhetünk.

Ennyi volna az, mi a hangjegy-szedésről nagyjában leírva elmondható. De azért ez még korántsem elég arra, hogy a ki ezt tudja, már elmondhassa magáról: «no már most én is tudok hangjegyet szedni»; mert bizony a hangjegy-szedésnél néha oly nehézségek fordulnak elő, hogy még a gyakorlott szedőt is gondolkodóba ejtik. Mert mint mindennél, úgy a hangjegy-szedésnél is a gyakorlat teszi a mestert. Azért még egyszer nagyon szívére kötöm azoknak, kik hangjegy-szedésre vállalkozni akarnak, hogy ha csak tehetik, tanulják meg mindenekelőtt a hangjegy-olvasást.

Szóljunk még pár sorban a hangjegyek osztásáról is. A hangjegyek osztásánál mindenekelőtt a kézben levő osztandóból a felső üres sorokat egész hosszában osztjuk szét s azután mindig egy-egy ütenyt külön-külön. Különben még könnyebb az

osztás, ha már a deszkán külön rakjuk a kizárás-sorokat az ütenyes soroktól, és külön osztjuk, mint-hogy némely kizárás-sorban alig van néha egy-két hangjegynél több, s így egyszerre több sort vehetünk a szétrakásnál. Még az is előnyös a hangjegy-osztásnál, ha az osztandót fordítva vesszük a kezünkbe, mivel akkor a vonalak közt levő hangjegyek — minthogy kiálló fejjel bírnak — megakadnak az újjak közt s így nem keverhetők oly könnyen össze a vonalon levőkkel, a melyek símák, mert már fogásukkal mintegy figyelmessé tesznek, hogy hová tartoznak, s így szemeinket is kímélik a megerőltetéstől.

A hangjegyek corrigálására nézve csak annyit jegyzek meg, hogy azokat, minthogy igen kényes és finom darabok vannak köztük, ne árral, hanem a kinyitott szedést csípővel (Zangl) javítsuk.

Gottesz Gyula.

EGY SZAKKÉRDÉS.

(Fölvastatott a *Szakkör* 1890 október 12-iki ülésén.)

«Szükséges-e, hogy az accidenz-szedő, a midőn valamely munkát több színben való nyomásra tervez, a színeket már a szedés közben maga állapítsa meg?»

E föltett kérdésre a következőkben vélek megfelelni.

Ha visszatekintünk a régi könyvnyomtatás termékeire, azt fogjuk találni, hogy már a régi nyomdászok is súlyt fektettek a könyvek kiállítására, a mennyiben utánozták a barátok és íródeákok által írt könyvek díszítési modorát, a mi tudvalevőleg initiálék, homlok- és zárdíszek alkalmazásából állott. Több hatást elérendő, ők is a színezéshez fordultak és pedig az ismeretes czinóber-vörös czímsorok és initiálék nyomása által.

A színnyomás azonban nem úgy történt, mint mai napság, hogy azt sajtóikon eszközölték volna külön szedett formákról, hanem a külön színben nyomtandó részek helyét üresen hagyták és utólag pusztá kézzel nyomták azokat a szövegbe, vagy pedig olyformán végezték — a mi ugyan már később történt, — hogy a formából kiemelt betűk, szavak, sorok ismét visszahelyeztetek, bizonyos magasságra

alárakattak és így nyomattak a meghatározott színben; ellenben, ha valamely kezdőbetűt, homlok-, oldal- vagy zárdíszet több színben akartak feltüntetni, úgy azoknak konturját a szöveggel együtt nyomták s aztán kiszíneztettek az efélékkel foglalkozó egyének ízlése szerint minden egyes példányt.

Ez az állapot majdnem a jelen század kezdetéig tartott, sőt még Senefeldernél, a könyomás föltalálójánál, is azt tapasztaljuk, hogy színezett könyomatait nem a kövön eszközölte, hanem patronizálás útján.

A szellem, mely a xv. századtól egész a xviii. századig a könyvnyomdászat terén uralkodott, tudvalevőleg vajmi kevéssel mozdította elő az e téren való műizlést; bár voltak azon kornak is kiváló férfiai, kik tetemesen hozzájárultak a nyomdászati termékek csinjának emeléséhez, rajzolván különféle ékítményeket és kereteket, a kornak megfelelő stylusban, melyeket a nyomdász azután jól-rosszul alkalmazott. E díszítmények a mai kor ízlésével bíró embert természetesen érintetlenül hagyják.

Ezeket tartottam szükségesnek a német nyomdászat, mint a nyomdászat bölcsőjének, akkori működésére vonatkozólag előrebocsátani.

Mikor olasz földre származott át a nyomdászat és azután a többi román nemzetekre, az ottani szellem műizlés tekintetében természetesen hatott a nyomdászatra is, a mennyiben az olasz területre való település után találjuk a németek által kultivált góth betűknek a kiszorítását és helyette a mai nap is jobban tetsző *romain* (antiqua) betűfajt, — mely az akkori olasz írásmodornak a jellegét hordja magán; ezzel kapcsolatban természetesen a díszítmények formái is más irányt vettek, t. i. az olasz renaissance-styl által, mely díszítmények még ma is

kedveltségnek örvendenek. Megjegyzem, hogy úgy a németeknél, mint az olaszoknál e díszítmények nem voltak, mint ma, érczbe, hanem fába vésve, és ha ezeket színezve találjuk, úgy azok szintén festve vagy patronizálva lettek.

Ezekből kifolyólag hiszem, hogy a jelen század első felében létező betüöntödék, kiváltképen a francia Derriey-féle czég innen vette benyomásait (e czég által azután a többi akkoriban létező betüöntödék is) s kezdtek betüérczből önteni különféle dísz- és czímbetűket, díszítményeket, kereteket egy és több színben való nyomásra, mely díszítmények természetesen a nyomdász működésére jelentékeny befolyást gyakoroltak. A rendelkezésre álló ilyenmű anyaggal különféle változatokban törekedtek a nyomtatványoknak külső csínt és kifejezést kölcsönözni. Hozzájárultak ehhez mindenestre, mint ma is, a közönségnek fokozottabb igényei a nyomdászszal szemben, továbbá, mint mindenben, úgy itt is a verseny az öntödék részéről, minél jobbat, szebbet, művésziest teremtteni s ennek révén jobb üzleteket csinálni. Ezen fokozatos haladás természetes következményekép mai nap már oly anyagokkal rendelkezünk, hogy azok észszerű alkalmazása mellett lehet is valóban művészt teremtteni, mint azt egyes értelmes nyomdászok már be is bizonyították.

De áttérek a tulajdonképeni kérdés lehető megoldására.

Nézetem szerint a könyv-czím lehet csak az accidenz-szedés tulajdonképeni alphája; mert már ennél a szedőnek több technikai ügyességet kell kifejtteni (ú. m. a sorok értékük szerint való összeállítás, az egész czímnek bizonyos összhangzat kölcsönzése, az egyes sorok kellő kiemelése által

mintegy figyelmessé tenni az olvasót a mű mineműségére), mint a rendes folyó-szedésnél.

Ezt a czélt még jobban elérendő, a nyomdász elődei nyomán szintén a színnyomáshoz folyamodott és pedig rendszeren, mint tudjuk, egyes soroknak vörössel való nyomása által. Hozzávetőleg megjegyzem, hogy nemcsak a könyvczímeknél találjuk ez eljárást, hanem a régi könyvek szövegeiben is találunk egyes betűket, szavakat, sőt egész mondatokat vörössel nyomva, különösen a keleti nemzetek könyveiben, s ezek között főkép az araboknál.

Mint föntebb említém, a közönségnek fokozottabb igényei, a napról-napra emelkedő forgalom, a kereskedelem és ipar fejlődése következtében különféle értesítések, hirdetések, meghívók, árjegyzékek stb. nyomattak, melyek megteremtették a tulajdonképeni accidenziát; így szaporodtak aztán az öntödék is, változatosnál változatosabb termékekkel látván el a nyomdász-világot.

Ez öntödei termékeket a nyomdász a betüöntöde által összeállított minták alapján s a saját tehetsége és fölfogása szerint, igyekezett minél előnyösebben fölhasználni. És hogy a nyomtatványok díszét minél jobban emelje, reá jött a nyomdász a körzetek és szedések több színben való nyomására.

S itt eljutottam értekezésem tulajdonképeni tárgyához.

Tegyük föl, hogy valamely accidenziát azzal a megjegyzéssel kap kezébe egy szedő, hogy az két színben lesz nyomva. Mit tesz ilyenkor az észszerű szedő? — Legelső sorban a nyomtatvány természetével fog tisztába jönni; ha ez megtörtént, annak természetével összhangzóan tervez, rajzot készít (tekintettel természetesen a színek számára és milyen-

ségére), és csak azután fog a szedéshez, mert, mint tapasztalásból tudhatjuk, terv nélkül tökéletes kivitel nem képzelhető s ha valamely munka bizonyos meghatározott terv nélkül vaktában sikerült, az csak a pusztá véletlennek köszönhető; csak hogy az ily véletlenségekre támaszkodnunk nem szabad. Mert a tervszerű eljárással sokkal többre megyünk és sokkal hamarabb jutunk célhoz, mint a találmányra való dolgozással. Természetesen birnia kell a szedőnek az ornamentizálás fogalmával, melynek mindig a munka természetéhez kell alkalmazkodnia. Az ornamentika fő- és mellékrészekből áll. A főornamentikát maga a körzet képezi, a kísérő anyag pedig líniákból, különféle árnyalatokban, apróbb keretektől, sarkokból stb. áll. Ezeknek összeállításánál tekintettel kell lenni a szedőnek arra, hogy azok a már általa eleve meghatározott színek alkalmazása által kellő érvényre jussanak. E mellett a szöveg betűit is összhangba kell hozni a kerettel, úgy a stilszerűséget, mint a szint illetőleg.

Vagy tegyük föl, hogy valamely nyomtatvány, kettőnél több színben nyomatik. Az ilyeneknél természetesen még több figyelmet kell a szedőnek tanusítania. Több színről lévén szó, a szedés conceptiójának is megfelelő arányban kell állani a színekkel. Az ily complicáltabb tervek kivitelénél azért kell a szedőnek jobban ügyelni az összeszedendő anyag milyenségére, árnyalataira, tömörségére vagy finomságára, mert könnyen megtörténhetik, hogy a munka nyomásánál egyes jóhiszeműleg bár, de helytelenül alkalmazott részek, a meghatározott színben nem érik el a tőlük várt hatást, hanem ellenkezőleg bénítólag hatnak, sőt képesek az egész nyomtatványt tönkre tenni.

Azért kell a szedőnek igen behatóan tanulmányoznia a mai napság oly bővében létező különböző körzetek és línák hatását a papiroson.

Vegyük például a fekete línákat tizenhatodtól fokozatos vastagságban egész ciceróig, ezeknek hatását fekete vagy más nehéz színben nyomva: mily eltérő képet mutatnak ezek, természetesen fokozatos nehézségük által. Más képet kapunk azonban, ha különböző színben nyomjuk azokat. Tegyük föl például, hogy tizenhatod petites fekete línát vörös színben nyomunk és mellé negyed petites feketét kékkel; azt fogjuk tapasztalni, hogy a tizenhatod vörös línája jobban előtérbe lép, mint a negyed petit fekete kékkel nyomva, s változnak a línák kifejezésben a különböző színek folytán. Ez csak egyszerű kis példa, a fentebb említett anyagösszeszedés igazolása- és a színek kiválasztására.

Ugyanez áll az oly accidenz-nyomtatványokra is, melyek csak egy színben nyomatnak; ott is figyelni kell a szedőnek az általa kombinációba vett anyag árnyalatára és hatására, mert itt egy színnel kell mindent kifejezni.

Accidenciákról és színes nyomásról lévén szó, nem hagyhatom említés nélkül a manapság oly nagy mértékben divó alapnyomásokat, melyek vastag cartonról, cellulose-ról, bőrről, czinkről stb. készíttetnek. Csináltak ugyan a korábbi nyomdászok is alapnyomásokat, de ezek rendszeren vagy külön e célra öntött darabkákból, vagy egyes keretekből szedettek össze, melyekkel azonban nem dolgozhattak oly szabadon, mint a hogy az jelenleg a carton, stb. metszeteknél történik.

A mai accidenz-szedő nagyon is igénybe veszi az alapnyomást, jól tudván azt, hogy e segédeszközzel

sokkal több hatást képes elérni; tehát már úgy veszi tervbe a neki átadott, több színben készítendő, nyomtatványt, s az összhangzó színekben kivitt alapnyomások igénybe vételével igyekszik a nyomtatványt megnyerőbbé tenni.

Hogy hogyan és miképen, mily formában és mily színekben készíttessék valamely accidenz-nyomtatvány, arra megfelelni nem tartozik értekezésem keretébe; de hogy egy több színben készítendő nyomtatványnál a szedőnek vagy nyomónak kell-e a színeket meghatározni, erre nézve az én szerény nézetem, kifolyólag a föntebb mondottakból, a következő:

Ha az accidenz-szedő valamely több színben készí- tendő nyomtatványt kap szedés végett, úgy neki már a terv készítésénél a színekkel tisztában kell lennie.

Ez állításom igazolására még a következő érveket akarom fölhozni.

Elttekintve a tulajdonképeni színnyomattól, az egy színben nyomott accidentia hatása is tökéletes lehet, ha az anyag, mely rajta feltüntetve van, a rajznak megfelelően van elhelyezve, ha a különféle árnyalatú líniák és ornamentumok a rajz konturjait jól előtérbe helyezik, markirozzák és ezáltal a nyomtatványnak minden színnyomat nélkül is kinyomatot és elevenséget kölcsönöznek.

Menjünk át azonban a színnyomatra s ennél az egyszerű címre, hol például vörös sorok fordulnak elő; ezeket is a cím természetére való tekintettel a szedő határozza meg, mire természetesen már szedés közben is figyelnie kellett, s a vörösre nyomandó sort vagy sorokat a legmegfelelőbb betűkből vette, teljesen mellőzván a vékony, mit sem mutató írásfajt.

Ha valamely több színben készíttendő nyomtatvány

conceptiójának főrészt akarja a tervező jobban föltüntetni, oly szint kell választania, melylyel azt előtérbe hozza, kidomborítja, míg a mellékrészeknél oly színeket kell alkalmaznia, melyek a főrészszel szemben visszalépnek.

Mindezekből látható, hogy a színnyomásnál *első sorban a szedőnek, mint tervezőnek kell a színek milyenségével tisztában lenni*, mert különben könnyen megtörténhetik, hogy egész munkája hiábavaló volt.

Természetesen nagyban hozzájárul a munka sikeréhez a nyomó intelligenciája, a ki a szedés rendeltetését fölfogva, üde színek előállításával járul a nyomtatvány díszének emeléséhez, miért is ily esetekben legczélszerűbb, ha a szedő és a nyomó vállvetve törekeshetnek a kitűzött cél felé.

Wesztwalevits Antal.

KÉT NEVEZETES HAZAI NYOMDA A XVII. SZÁZADBAN.

Valahányszor Középeurópa XVI. és XVII. századbeli történetét lapozgatom, a sok, Isten nevében s az ő nagyobb dicsőségére elkövetett gyilkolás- és pusztításra önkénytelenül Deák Ferencznek e szavai jutnak eszembe: «Aldás gyanánt adta Isten a vallást az emberiségnek, s e legszentebb áldást is indulat és vakbuzgóság oly gyakran tevék már súlyos átkoknak forrásává!»* És valóban, a keresztény — s hozzá még a legtöbbször egy nemzetbeli — vitézek a hazánkat ez időben pusztító pogány törököknél is kegyetlenebbül ölték és fosztották egymást.

Kivált a harminczéves háború (1618—1648) valóssággal sivataggá változtatta Németország nagy részét. A Keleti-tengertől a Dunáig, a Rajnától Ausztriáig, csapatok vonultak ide-oda, melyek ellenség- és jóbaráttól kieroszakolt sarczolásból tartották fenn magukat. Útjokat lakosaiktól megfosztott, elhamvasztott városok és faluk jelölték; honnan azután a nyomukba jött pestis jó időre elriasztott minden újabb települőt. S a számtalan emberélet mellett a vagyonnak a tudomány- és művészetre nézve mily

* Zalamegye 1841-diki fölírata, a vegyes házasságok ügyében.

pótolhatatlan kínesei estek áldozatúl! Századok óta gonddal szerzett, unicumokban igen gazdag, értékes könyvtárak és műgyűjtemények, a mindent megemésztő háború prédáivá lőnek. Az ipar mindenfelé pangott, az iskolák zárva voltak; úgyszólván nem volt más, mint fosztogató és kifosztott.

Ily körülmények között Gutenberg találmánya sem virágozhatott saját szülőhazájában, Németországban. A mint a XVI. század közepéig mind művészi kiállítás, mind mennyiség tekintetében emelkedett, épúgy hanyatlásnak indult ez időszakban. Mikor 1640-ben Lipsében a nyomdászat föltalálásának kétszáz éves emlékét ünnepelték, egy strassburgi tanár a következő szavakban kesereg ez állapot fölött: «A nagyrabecsült és soha eléggé nem dicsérhető nyomdászat néhány év óta nagyon hanyatlott; számos jeles officina szünetel, a betűkből golyót öntöttek, szakértő embereit elkergették, vagy más foglalkozásokhoz kényszerítették; minélfogva fiatal emberek, kik e nemes foglalkozást meg akarták tanulni, e szándékuktól elijesztettek s még folyton elijesztetnek.» Jenában, a nagy egyetem városában, ez időben csak egy nyomdászsegéd volt, s éppen akkor is dolgozott, mikor az ellenség a városban rabolt. A vad tömeg benyomult a nyomdába, s fenyegetés mellett kényszerítette az illetőt, mutatná meg, hogy szokás szedni; a ki azután, nem minden remegés nélkül, teljesítette is kívánságukat. Hogy mily ártalmára volt a hosszú harcz a nyomdászatnak, bizonyítja azon körülmény, hogy míg 1618-ban 1757 könyv jelent meg Németországban, 1635-ben összes mennyiségük nem volt több 307-nél.*

* Faulmann: *Illustrirte Geschichte der Buchdruckerkunst*

Ellentétben e vígasztalan állapotokkal, hazánknak a török hódoltságon kívül fekvő részeiben, s ezek közül kivált a Felvidéken s a Királyhágón túl, ez időben meglehetősen élénk szellemi élet lüktetett. Erdély fejedelmi székében ekkor a tudománykedvelő Bethlen Gábor ült, ki a már meglévő tanintézetek mellé újakat emelt, s kinek figyelme e tekintetben kiterjedt a legapróbb részletekre. 1624-ben törvény által intézkedik, hogy a jobbágyság gyermekei is iskolát látogathassanak, s a földesurak ne tilthassák el a paraszt fiúkat a tanulástól. Gazdag könyvtára volt, mely a krónikás szerint «külömbkülömb tudományokhoz tartozó, gyönyörűséges jó könyvekkel» bővelkedett. Külön kocsit készíttetett, melybe kedvencz könyveit rakatta, és melyet mindenhová — még hadjárataiban is — magával vitt, hogy sohase legyen olvasmány nélkül.* Európai hírnű tudósokat alkalmazott a gyulafejérvári főiskolán, a kik a szűkebb értelemben vett Magyarországon lévőkkel együtt eléggé foglalkoztatták akkori nyomdászainkat.

Azonban e szellemi tevékenység részesei jobbára protestans szellemben működtek, s ama kevés is, a mi katholikus íróktól megjelent, nem magyarországi nyomdában készült.

A katholikus főpapok közül a higgadtabbak belátták, hogy a mindinkább terjedő protestantizmussal jobban megküzdhetnek, ha az üldözés és erőszakoskodás helyett a szellem fegyverével szállnak síkra, s a valláserkölcsi és hittudományi irodalmat az eddiginél nagyobb mértékben, és — a könnyebb hozzáférhetőség tekintetéből — magyar nyelven fogják ápolni.

* Acsády Ignác: *Bethlen Gábor udvara*.

E törekvés előmozdítására Telegdi Miklós, esztergomi nagyprépost, 1577-ben ezer forintért megvette a bécsi jezsuitáknak 14 év óta heverő nyomdáját s azt Nagyszombatban, saját házában fölállította.

A hely jól volt megválasztva, miután a török kézben levő Esztergom helyett Nagyszombat volt akkor az érseki székhely, s mint ilyen a magyar katolikus világ központja. Másrészt a királyi hatalom is, habár csak közvetve, szintén elősegíté e nyomdának virágzását. Ugyanis egy 1584 aug. 15-én kelt rendeletében Rudolf király kijelenti, hogy Magyarországon a könyvnyomdai szabadalom királyi jog; minélfogva a királyi szabadalom nélkül működő nyomdák valamennyijét beszüntetendőnek parancsolja. Világosabban szólva pedig, a szándék az volt: szüntetessék be mind a 27 protestans nyomda, s gyarapodjék az egyetlen katolikus, a nagyszombati nyomda, mint a mely «Az Felséges Római Chaszarnac Kegyelmes engedelméből» készíti műveit. És habár az országos viszonyok alakulása folytán e rendeletet nem is lehetett végrehajtani, tényleg a nagyszombati nyomda virágzását nagyban elősegítette,*

Telegdi Miklósnek 1586-ban bekövetkezett halála után a nyomda 12 évig az esztergomi káptalan tulajdonát képezte, a mikor aztán Forgách Ferencz primás azt a jezsuitáknak ajándékozta, s ezek felügyelete alatt működve, 1635-ben a Pázmány Péter által alapított nagyszombati akadémiához csatoltatott.

Ugyancsak Forgách Ferencz primás 1604-ben Pozsonyban, az érseki udvarban, állított föl, csi-

* Ballagi Aladár: *A magyar nyomdászat történelmi fejlődése*

nos betűkkel fölszerelt nyomdát, mely évtizedekig jelentékeny módon szolgálta a katolikus érdekeket. Pázmány több más munkáján kívül annak híres «Igazságra vezérlő Kalauza» is itt jelent meg, rendkívül díszes kiállításban. De 1644-ben ez is a nagyszombati nyomdához csatoltatott, mely utóbbi azután így megerősödve, több mint egy századig a katolikus szellem közvetítője gyanánt szerepelt; míg végre 1777-ben Budára vitetvén, alapját képezé a jelenlegi Egyetemi nyomdának.

A fönnebbieken a nagyszombati nyomda történetének rövid vázlatát nyújtva, a következőkben annak működéséről akarok néhány szóval megemlékezni.

Impressiuma eleinte: «Telegdi Miklós házánál, a felséges római császárnak engedelméből». Később már művei «academiai bötűkkel» különböző nyomdászok neve alatt jelennek meg. És pedig: 1646—1654 Mayr Fülöp Jakab, 1655—1663 Schneckenhaus Menyhért, 1664—1674 Byller Márton, 1677—1680 Rietmiller Mátyás, 1681—1683 Srnensky (vagy Syrnensky) Mátyás, 1687-ben Martins Miklós, 1688-ban Beck Kristóf, 1689-ben Hauck András János, 1690-ben Friedl Adám János, 1691—1693 Hörmann János András, 1695-ben Frey János György, 1696—1704 Hörmann György; ezután még egyszer-kétszer Roden György András neve fordul elő.

Nemcsak a nyomdavezetők névsora, de más körülmények is (az osztrák határ közelsége, a főpapoknak bécsi összeköttetései) sejtetni engedik, hogy a nagyszombati nyomda, mint akkoriban (és bizony jelenleg is!) a legtöbb nyomda Magyarországon, német mintára volt berendezve.

Mint már említém, a német nyomdászat ez időben a XVI. század végén elért magaslatáról kezdett aláhanyatlani. Kiváló művészek alkotásaikkal már nem tették oly értékké a könyvek külső kiállítását; s habár az ekkor divatba jött rézmetszés is nem egy derekas dolgot produkált, messze álltak ezek egy Dürer vagy Holbein örökbecsű műveitől. Technikai tekintetben azonban, kivált a szedés körül, határozott haladás észlelhető. Maga a könyv alakja is tetszetősebbé vált s a czimszedésre több gondot fordítottak. A czimsorokban kerültek a szavak elválasztását, a fősorokat az alárendeltekől nagyobb betűfaj által megkülönböztetik, s a sorok szélességében is változatosságra törekednek. Szóval, az izléstelen, fölfordított pyramid alakú címek nem járnak már, valamint a könyv záró columnáján — kivált bécsi és krakói nyomtatványokon előforduló — idomtalan pohár alakú szedés is elmarad. Az accidenz-munkákban kezdenek már líniákkal dolgozni, mindenféle ábrákat és alakokat képezve ezekből; s az eddig használt fametszetű körzetek helyett darabokból szednek ilyeneket, e nemben olykor-olykor valóságos műszedést produkálván. Így 1670-ben egy Wolffger György nevű gráci szedő egy formátum-könyvben (a hogy akkoriban a nyomdász-kézikönyveket nevezték) egy nyolczadrétű oldalon nyomdai hajót, kézirat-tartót (tenaculum), szedővasat és árrt szedett; a tenaculumhoz 34, a szedővashoz 25, az árrhoz 16 líniát használva. Ugyane könyv másik oldalán líniák és rézlikből* összeállítva egy akkori sajtó van, melynek orsója, meglehetősen ügyességgel,

* E századokon keresztül divott körzetet (Röschen-Einfassung) a fiatalabbak közül gyakorlatban ma legfőlebb a régibb berendezésű vidéki nyomdáknál főlzabadultak ismerik. *A. M.*

csupa egymásra fektetett cursiv „ betüből ^u van képezve. Nevezett szedőtől származik egy római diadalkapu is, egy — bizonyára saját szerzésű — költemény szavaiból összeállítva s rézlikből szedett körzetbe helyezve, mely ha nem is művészi kivitelű, de a törekvést valamely szépnek előállítására, minden bizonynyal elárulja.*

A kisebb nyomdákban is, miután akkoriban sok latin könyv jelent meg, a fractur és schwabacher mellett jócskán antiquát, sőt görög betűket is találunk.

Csak a sajtó maradt meg Gutenberg óta, körülbelül egyforma minőségben: óriási, nehézkes faalkotmány, mely nemcsak a padlóhoz, de a mennyezethez is oda volt erősítve. Csak 1740-ben javította azt Blaes Janson, egy «hollandusi csavarral» tökéletesebbé téve. Ez időben (a XVII. század közepe felé) történt az a reform is, hogy a szedők többé nem ülve, hanem állva végezték munkájukat. (A görbe lábak kezdete!)

Ilyenformán lehetett a nagyszombati nyomda, tekintve előkelő pártfogóit, meglehetősen bőkezűséggel berendezve. Magyar és latin nyomtatványain többnyire a jelenleg ismét használatban lévő, «angol» jelzővel megkülönböztetett, mediæval betűkkel találkozunk. 1681-ben Kolonics Lipót, bécsújhelyi püspök s pozsonyi kamarai elnök, a már meglevő fölszerelést a többek között cyrill betűkkel gyarapította, melyeket 1698-ban egy ruthén nyelvű káté nyomására használtak.

Nyomtatványai, minőség tekintetében, az akkori időkből származott jobbak közé tartoznak; mennyi-

* Faulmann: *Illustrirte Geschichte der Buchdruckerkunst.*

ségre nézve pedig csak a debreczeni városi nyomda mülja felül. Alapításától kezdve a XVIII. század elejéig, közel negyedfélszáz, túlnyomólag latin, azután magyar, német és szláv nyelvű munkát készített.* Tevékenysége a XVII. század második felében mindinkább fokozódik, s annak végén éri el tetőpontját.

Első munkája, a Telegdi Miklós által fordított Evangeliumok II. része, 4-edrét alakban, 1578 november 7-én készült el, s az első könyv, melyet katolikus író Magyarországon nyomtatott.

Az ott megjelent munkák tudományos, vallás-erkölcsi és hitvitázó tartalmúak (Telegdi, Pázmány Péter, Monoszlói András, Pécsi Lukács s többektől), az első magyar törvénytár (Corpus juris), még a XVI. század végén, Mossóczi Zakariás által szerkesztve; továbbá 1664-ben egy kertészeti könyv, számos imádságos és énekes könyv, szentek élete, katekizmusok s nagyszámú halotti beszéd.

Illusztrált munkát már 1591-ben készített: «Az Keresztyén szvzeknek Tisztességes koszorvia», 8-adrétben, melyet 31, részint egész, részint fél oldalt elfoglaló fametszet díszít. Később, kivált a XVIII. század elején, Bid Tóbiás és Langraff híres művészekről eredő rézmetszetekkel gazdagon díszített művek szintén itt készültek.

Egyik nevezetessége e nyomdának, hogy innen került ki a legelső naptár Magyarországon. Az 1579-dik évre adott ki ilyet Slovacius Péter, krakói astrológus, nyomán Pécsi Lukács, melynek címlapján már mondatik, hogy «ez esztendőben, ide mifelénc a Napba és a holdba semmi fogyatkozás nem leszen».

* Ezen, valamint a nagyszombati nyomda termékeiről szóló további adatokat, nagyrészből Szabó Károly *Régi magyar könyvtár* című művéből vettem.

Az egész 44 számozatlan levélből állott, s később is — bár két-három évi megszakításokkal — évtizedeken keresztül föntartotta magát. 1676-tól kezdve latin-német naptárt is adtak ki, mely szintén jó ideig jelent meg.

Mint 1848—49-ben Debreczen, úgy II. Rákóczi Ferencz idejében Nagyszombat gondoskodott nagy részben a szabadságharcz nyomtatványairól.

Itt jelent meg egyéb proklamációk és szabályzatokon kívül Rákóczi fegyverre szólító manifestuma; továbbá 1704-ben egy másik manifestum, «Az Austriai Ház erőszakoskodása alól való fel-szabadulásért fogott Magyar fegyvernek ártatlanságáru!»; melyet aztán újra és újra nyomattak. 1706-ban «Hadi Regulák azaz articulusok a vitézlő rend számára». Végül pedig Rákóczi Ferencz imádsága, 4-edrétű három lapon, mely által «a birodalma alatt lévő vitézlő Magyar nép is az ő kegyelmes Urát s Fejedelmét a buzgó imádkozásban követni megtanulja».

A censurát Magyarországra tudvalevőleg I. Leopold hozta az 1690-es években, a híres Kollonics idejében. II. Rákóczi Ferencz 1703-ban, mindjárt a szabadságharcz kezdetén, megszüntette, s a sajtót szabadnak tekinté. Azt azonban még sem tűrhette, hogy az országnak az ő hatalma alá került részeiben a magyar nemzetet gyalázó, vagy ennek szabadságküzdelseit kisebbitő, elferdítő, meghamisító nyomtatványok jelenjenek meg. Ilyen volt pedig a Brewer-nyomdából kikerült híres «Lőcsei Kalendárium» 1705-re szóló folyama, mely valami labanczos embertől szerkesztve, benne a megelőzött, 1704-dik év eseményei császári szellemben adattak elő. Az 1704 deczember havában Lipótvárát ostromló Rákóczinak ez tudomására jutván, deczember 20-kán

Galgóczi várából kelt rendeletet intézett felsőmagyarországi tábornokához, Berthóty Ferenczhez, vizsgálatot s az említett naptár példányainak lefoglalását parancsolván. A sajtóviszonyaink történetére nézve érdekes ezen fejedelmi rendeletnek kivonata így hangzik:

«Die 20. X-bris Bertóti Ferencz úrnak, hogy a löcsei typographus miért nyomtatta a kalendáriumban a históriát *nemzetünk prostitutiójára* és maga hitetlenségének indiciumjára? azt investigálja, minden munkáit pedig supprimálja, bennünket az iránt voltaképpen tudósítson».

(A fejedelmi cancelláriának a nemzeti múzeum kézírattárában őrzött, még kiadatlan jegyzőkönyvében.)

Történt-e tovább valami e dologban, arról nincsenek adataink. Mindazáltal ennyi is elég a fejedelem gondolkozásának, valamint az akkori sajtóviszonyoknak megítélésére.*

Egy másik, ha nem is oly hosszú életű és bő termékenységű, de munkáinak kivitele tekintetében Európa bármely első rangú intézetével diadalmasan versenyző nyomda volt ez időben a Tótfalus Kiss Miklósé, Kolozsvárott.

Magának, Tótfalusinak, életrajzát közöltem már egyszer az «Évkönyv» első (1883-diki) évfolyamában, s így ez alkalommal inkább munkáiról akarok egyet-mást elmondani.

Tudvalevő, hogy ő, mint akkor többen külföldi egyetemekre menő honfitársai közül, ott megtanulta a nyomdászatot. De nála ez nem volt a műkedve-

* Magyar Könyvszemle, 18 o.

lésen alig fölüllemelkedő rendes technikai fogások elsajátítása vagy gépies utánzása : ő szakmánkat hivatásul választva, abban oly magas képzettségre tett szert, hogy e tekintetben az akkor igen híres németalföldi nyomdászok között is kiváló állást foglalt el. Valami önkénytelenül tiszteletre gerjesztő van e férfiúban, ki képes volt akkor, a midőn nemzetünket legfőlebb kül- és belharczairól, valamint a műveltségben való meglehetősen elmaradottsága után ismerték, a legműveltebb nemzetek : olaszok, angolok, francziák és belgáknak, előhaladott nyomdászát háttérbe szorítani.

Isten, haza és emberiség — e három magasztos fogalom lelkesítette őt munkája és törekvései közben. Az elsőért ment ki messze külföldre, idegen emberek közé, hogy ismeretét hírneves tudósok ihletett ajkairól hallgassa ; a második iránti vonzalom hozta őt vissza, a hírnév és jólét köréből, a kis Erdélynek szerény fővárosába, hogy évekig tartó küzdés után a sok méltatlanságtól elkeserítve, sírját itt találja ; a harmadiknak akart szolgálni, midőn lelki táplálékul szépen kiállított bibliáját akkoriban oly hallatlan olcsó áron nyújtotta.

S míg jellemének alapját ily eszményi fölfogásban látjuk nyilvánulni, addig szakdolgozokban lépten-nyomon a leggyakorlatibb gondolkozásmódot árulja el. Mikor 1684-ben Teleki Mihály a fejedelem megbízásából fölszólítja, vállalná el a biblia nyomtatását, Amsterdamból írt válaszában a többek között fontosnak tartja, hogy otthon a papírkészítésre gondot fordítsanak ; finom tapintatával már akkor átlátván azt, a mire nálunk csak ezelőtt néhány évtizeddel jöttek, hogy jó betűk, szép szedés, jó nyomás hitvány papiroson — felényi, vagy még kevesebb

hatásra számíthatnak. Továbbá, «ha a nyelvünket tudó munkások által menvén végbe a munka, menyiben vétketlenebb (hibátlanabb) tétethessék, Kegyelmetek maga megítélheti».* Gyakorlatias irányát bizonyítja még a németalföldi nyomdászok által akkoriban divatba hozott 12-edrét kiadások meghonosítása; melyek mind csinosság, mind czélszerűség tekintetében egyaránt megérdemelték a szíves fogadtatást, melyben azokat az olvasó közönség részesíté.

Egy ilyen «kiseded, hordozható formába szorított» (mint a hogy a címlapokon Tótfalusi magát kifejezi), igen elterjedt könyvecske volt a Károli Gáspár által fordított s 1687-ben Tótfalusinál Amsterdamban nyomtatott «Új Testamentom» (640 lap), melyet később Kolozsvártt is kiadott.

Címlapja csinos kivitelű allegorikus rézmetszet, s a 12 cicero széles és 27 cicero hosszú columnák verzálisokból szedett élő columnaczímekekkel vannak ellátva. Szövegbetűinek jellege alig tér el a mai csinosabb fajta mediæ-val romaintól (mint a milyenből az «Évkönyv» 1883-dik évfolyama szedetett); a betű képe colonell nagyságú, s nagyon igazolja Tótfalusi hírnevét a betűmetszés és öntés terén. Az egyenletes nagyság és szabályos vonalban állás tekintetében betűi mintául szolgálhatnak sok, jelenben elsőrendűnek tartott öntödének.

A mivel nálunk pár év óta néhány buzgó szak-társ foglalkozik: a magyar betűszekrény alkalmasabbá tétele, a szedő munkájának fokozása céljából — arra ő, több mint kétszáz év előtt, bizonyos

* Az érdekes levelet egész terjedelmében közli az *Erdélyi Prot. Közlöny* 1880. 3. és 4-dik számában; kivonatban a *Magyar Nyomdászok Évkönyve* 1883. 26. lapján.

tekintetben már megoldást talált; a mennyiben ketős betűink közül többeket, úgy mint az *sz*, *st*, dupla *s* és *t*, sőt a cursivban a dupla *l*-et is, e könyvben egybe öntve találjuk. S a míg többi nyomdáink túlnyomólag, majdnem a XVIII. század végéig, rövid *ö* és *ü* betűiket *o* és *u* fölé alkalmazott kis *e* betűvel képezték: Tótfalusi azokat már jelenlegi alakjukban használta. A hosszú betűk, az *ő* és *ű* kivételével, a currentben nála mind megvannak; míg a verzálisokban teljesen hiányzanak. Szavak elején, sőt közepén is, sűrűn használja a hosszú *s* betűt (*f*); nemkülönben az összeöntött *ss*, *sz*, *st* is ilyen-nel van képezve.

Nagy gondot fordított a helyes elválasztásokra, nemkülönben a szavak közötti beosztásra is. Oly dolgok, melyek ez időbeli nyomdászaink előtt majdnem ismeretlenek voltak. A helyes beosztásra oly nagy súlyt fektetett, hogy a hol — kivált keskeny alaknál — a szükséges szóközök megtartása másként nem volt lehetséges, egyik vagy másik szóból az *m* vagy *n* betűt kihagyta, s az ennek előtte álló *a*, *e*, *o* betűkre alkalmazott, az értelem szerint *m*- vagy *n*-nek olvasandó — hullámzatos ékezzel pótolta (például *añak* = annak, *hñlok* = homlok) E célból azután már jó eleve, az öntésnél, gondoskodott ily ékezetes betűkről.

Az «örszó» (a következő oldal első szavának vagy szótagjának a vaksor [Anschlagzeile] végére szedése), mint akkor általánosan szokásban lévő, az *ö* munkáiban is alkalmazásra talált. És habár Tótfalusi nyomtatványainak legerősebb oldalát a szép metszésű betűk s a correct szedés képezik, azok nyomás tekintetében is meglehetősen benyomást keltenek.

Amsterdami működése alatt, az említett «Új Testamentom»-ot megelőzőleg, még 1685-ben, a Károli Gáspár «O- és Újtestamentom»-ának 6-dik kiadását, szintén 12-edrét alakban, nyomatta; és pedig a mint a címlap mondja: «a Belgyiomi Academiákban tanuló Magyaroknak forgolódások által». S ugyancsak ottani működése alatt készült 1686-ban Molnár Albert fordításában Szent Dávid zsoltárának 12- és 32-edrétű kiadása is.

Végre teljesült forró vágya, hogy hazájában — nemzetének és felekezetének hasznára szentelje munkálkodását és ismereteit! 1690-ben a fejedelem hívására Kolozsvárra jött nyomdájával, s itt 1702-ben bekövetkezett haláláig lankadatlan tevékenységgel működött.

Mint a református egyház hivatalos nyomdásza, magától érthetőleg, nyomtatványainak tekintélyes részét református és unitárius imádságos könyvek, zsoltárok, katekizmusok, halotti beszédek és búcsuztatók képezik. E mellett azonban, több kisebb iskolai földrajz és olvasókönyvön kívül, számos latin és magyar nyelvű tudományos művet is állított ki nyomdájára.

Így a nevezetesebbek közül Werbőczy István «Hármas könyv»-ének egyik negyedréti kiadása, «a Haza fiainak szükségekre és hasznokra, deákul s magyarul kinyomtatva»; továbbá egy másik híres régi munka, a Haller «Hármas Istoria»-ja, szintén negyedréti; valamint a Kemény-család genealogiája, s egy 12-edrétű, igen gondos szedésű «Arithmetika», Menyői Tolvaj Ferencztől.

Páriz-Pápai Ferencz, akkoriban élt sokoldalú, tudós enyedi tanárnak, is több nagyobb munkáját nyomatta. Így «Az emberi Test Nyavalyáinak Okairól,

Fészkeiről» (8-adrétben) s az «Idvességes és szükséges elmélkedés arról, mikép kellessék keresztyén embernek élni» (12-edrétben), orvosi és philosophiai tartalommal bíró műveket. Ugyane tudós közvetlenül Tótfalusinak halála után versekben megírta ennek életrajzát, melyet «Életnek képe, példás emlékezetre méltó neve a Nemzetes, Tiszteletes, Tudós M. Totfalusi Kis Miklós Uramnak» cím alatt az özvegy azután ki is nyomtatott, s a melyben Tótfalusi tehetségét a többek között így méltatja:

Mindenféle nyelvben és minden formában
Betűt metszhet vala nagyobbban s apróbban;
Úgy jár vala tudós keze az aczélban,
Mint másnak a könnyen engedő viaszban.

1698-ban Kaposi Sámuel, gyulafejevári tanár, latin nyelvre fordított héber verseit nyomtatja Tótfalusi, melyekhez, az összehasonlítás kedvéért, a héber eredetiek is mellékeltek. Szabó Károly, nemrég elhunyt jeles történetírónk szerint, ez lenne az első héber betűs nyomtatvány, mely hazánkban készült.*

A tudományos művek mellett a legnépiesebb nyomtatványokat is kultiválta. Ugyanis 1694-től 1702-ig naptárt ad ki, melynek címlapját fölváltva az Apaficsalád vagy Erdély czimere díszíti.

Tótfalusi maga is irodalommal foglalkozván, saját munkái közül is kettőt nyomtatott kolozsvári nyomdájában. Egyik a «Siralmas panasz», Istennek Kolozsvárra bocsátott ostoriról, különösen az 1697 május 6-diki nagy tűzvészről; a másik az 1698-ban kibocsátott «Maga személyének mentsége», melyben a vakbuzgó papok által reá szórt vádak ellen védekezik, s felpanaszolja, hogy az erdélyi kor-

* Régi magyar könyvtár.

mányzó az ő jószágából elvett.* Ez utóbbi, 52 számozatlan levélre terjedő munka, igen ritka, miután mindjárt megjelenése után felsőbb meghagyásra Tótfalusinak valamennyi példányt be kellett szednie. Teljesen ép példány csak a budapesti és kolozsvári nemzeti múzeumok könyvtárában található.

Mily fájdalmasan eshetett e derék férfiúnak, midőn őt, a ki annyira buzgólkodott a protestantizmus érdekében, saját felekezetének papjai eretnekséggel vádolták; s magát, a ki hazafiságból a külföldi jólétet fölcserélte az itthoni gonddal és küzködéssel — a rosszakarat által még vagyonában is megkárosítva látta! . . .

A vakbuzgó papság annyira ment gyűlöletében, hogy a fölötte tartott halotti prédikációk kinyomott példányairól a címlapot s a befejezést czéltatosan megsemmisítette, s a méltatlanul üldözötnék emlékét még sírjában is bántották.

Sok becsületes törekvés lett már félreismertetéssel és hálátlansággal jutalmazva; de hát a nemesen gondolkodó ember törekvéseinek végcéljaként nem a jutalmat, hanem az emberiség szellemi vagy anyagi javának előmozdítását tekinti.

Szolgáljon ez, ha nem is vigaszúl, de legalább tanulságul, az élet számos csalódása között.

Ács Mihály.

* Ezt az akkor élt gróf Bethlen Miklós is *Önéletírás*-ában megerősíti.

A KÖNYOMDÁSZATRÓL.

Senefelder* találmánya, a *könyomdászatról*, mint a könyvnyomdászattal oly szoros rokonságban álló szakról, nem lesz érdektelen egyet-mást e helyen elmondani, hogy különösen azok, a kiknek nem volt még alkalmuk e művészettel bizalmasabban megismerkedni, arról az itt közölt vázlatos leírás után némi fogalmat szerezzenek.

A könyomdászat (kőrajzolás) főnnállása óta egész a mai napig oly nagyfokú átalakuláson ment át, mely a rokon szakmák terén ritkítja párját.

Az egyszerű fekete nyomástól a legpompásabb színnyomatig aránylag rövid idő lefolyása alatt a könyomdászat a tökély oly magas fokára emelkedett, hogy a grafikai ágak terén szinte uralkodó szerepet játszik.

Épp úgy, mint a könyvnyomdászatban az ólom-és fabetű, valamint a cliché képezik az alapot, a könyomdászatban ezek helyét a *kőlap* foglalja el,

* *Senefelder Alajos*, szül. Prágában, 1771 november 6-án, mint a könyomdászat föltalálója, nagy küzködések után 1806-ban alapítá Münchenben az első könyomdát, mely aztán sűrű követőkre talált; meghalt 1834 február 26-án.

a márványkönek egy faja, melyet a bajorországi Solnhofenben törnek.

Ezen követ, különös és fölötte előnyös tulajdonságainál fogva, ez ideig még nem sikerült mással pótolni, ámbár történtek e tekintetben már kísérletek, hogy a kissé nehézkes anyagot valamely könnyebb kezelésével lehessen helyettesíteni.

A kőrajzolóhoz való kőlap, mely négyszögletes és különböző nagyságú s mindkét felén fényesre van csiszolva, a rajzoló által különféle módon lesz munkába véve, a szerint, a mint a róla eszközendő nyomás megkívánja: *gravirozás, tollrajz* vagy *krétarajz* által.

Hogy a köveken dolgozni lehessen, azokat sikárkövel kell tisztára csiszolni; ez a tisztára csiszolt lap aztán minden zsíros anyag iránt igen fogékonnyá válik, könnyen magába szíjja azokat és ezen zsiradékos helyek aztán a festéket fölfogják, minek következtében ismét azon helyek, melyeknek nem szabad befestékeződni, vegyi kezelés útján ellenállókká lesznek téve, azaz ki lesznek etetve.

Vegyük föl tehát most azt az esetet, hogy pld. egy tetszés szerinti *tollrajzot* kell a kövön nyomásra előkészíteni.

Ez aztán következőkép történik:

A kívánt rajz, zsíros, különösen e célra szolgáló tus segélyével lesz a tisztára csiszolt kövön eszközölve, éppen úgy mint a papíron chinai tussal; minden, ezen zsíros tus segélyével rajzolt, vonást a kő magába szí. Hogy aztán a kész rajz nyomásra alkalmas lehessen, a be nem rajzolt részeket ellenállókká kell tenni, és pedig, mint a hogy előbb is említém, ki kell azokat etetni, a mi hígított salétromsav igénybevételével történik.

Ezután a kő nyomóhengerrel befeketítetik, a miből az fog kitünni, hogy a kövön mutatkozó rajz épp oly tiszta, mint a papíron lévő chinai tussal előállított. A kőlap most a nyomógépbe szoríttatik, melyen a nyomás majdnem ép úgy eszközöltetik, mint az a könyvnyomásnál történik, csak hogy míg a könyvnyomásnál a forma szárazon szalad, a könyvnyomásnál a könek nedvesnek kell lenni a festék befogadására.

Hogyha ugyanazt a rajzot *gravirozni* kell, ez esetben a kőlap egész felülete már jóeleve minden zsiradékanyag iránt ellenállóvá teendő, a mi sóskasó és vörös iraggal való csiszolás, vagy némely esetben etetés útján is történhetik. Ezen így előkészített lapra, mely ezenkívül még fakorom (kienruss) és gummi arabicum vegyítéssel alapoztatik, jön a rajz vázlata, mely aztán ónformájú aczeltű segélyével a kőre mélyen belemetszetik. A rajz minden vonása fehér színben tűnik elő fekete alapon s így igen könnyen észrevehető, úgy hogy az illető rajzoló szeme lehetőleg meg van kímélve. A mélyített részek annyiban lettek a zsiradékanyag iránt fogékonyabbá téve, a mily mértékben tűnt el a mélyítés által a kőlap csiszoltságából bizonyos rész s így a zsiradékanyag akadály nélkül fejtheti ki hatását éppen úgy, mint a tollrajznál.

A *krétarajz* körüli eljárás éppen olyan mint a tollrajz módszerének alkalmazásánál, csak hogy a kőlapot előbb porhanyóvá kell némileg tenni, azaz finom üveg- vagy porcellán-porral addig kell súrolni, míg a felülete körülbelül olyan szemcsés lesz mint a durva rajzpapír, aztán zsiros krétával (mely a papíron való rajzoláshoz használni szokott fekete kréta ellentéte) vettetik reá a rajz, mely ki lesz etetve, s

aztán fekete festékkel bemázolva, levonatokat készíthetünk róla.

Az itt felsorolt módszerek rövid ismertetése után pár szóval rá kell mutatnom a könyomdászat legérdekesebb tárgyára, a *színes nyomásra* is.

A színes nyomás megértéséhez főlemlítendőnek tartom azt, hogy a hány színben akarunk egy képet könyomdai úton előállítani, ugyanannyi rajzra és ugyanannyi kőlapra van szükségünk, melyek pontos jelek (punkturák) segítségével egymásután kerülnek nyomás alá, míg a kívánt kép a maga teljességében kidomborodik.

Igen gyakran előfordul a könyomdászatban az is, hogy egyes autográfiai tintával papírra vetett rajzok vagy írományok, jegyzőkönyvek, körlevelek stb. a kőre átvitetnek, illetőleg lehúzatnak és a már érintett módon előkészítve, sokszorosíttatnak.

Mai napság nem ritka eset az sem, hogy egy-egy sikerült körrajz, pld.: számla- vagy levélfej, árjegyzékhez való boríték stb. horganylapra vitetik át s kellőleg előkészítve, a könyvnyomdák előnyére szolgál s így e tekintetben nem egyszer jár karöltve egymással a két nyomdászati ág, egymást segítve és kiegészítve.

A könyomdászat általában véve igen változatos egy szakma és a műiparágak terén hatalmas tényezővé fejlődött, úgy hogy sok más iparágnak hasznos segédeszközül szolgál.

A fejlődés legteljesebb fokán a német birodalomban és Franciaországban áll, valamint részben Angliában is; Európa többi államaiban pedig többé-kevésbé vagy ki van már fejlődve, vagy legalább is a fejlődés útján van.

Feltl Ottó.

A SZÁMOLÁSI MÓD

(n szerint).

Azon elvből indulva ki, hogy «az idő pénz», szolgálatot vélek tenni szaktársaimnak, ha megkimélem őket azon, mindenesetre kellemetlen, kényszerűségtől, hogy a hét folyamán szedett különféle munkák árának összegezésénél órákat fecséreljenek el az n -ek kiszámításával.

Az alábbi táblázat, mely lelkiismeretes számításon alapszik, rég érzett hiányon fog segíteni és hivatva van megszüntetni ama nem épen ritka összeszólalkozásokat, a melyek a soronkénti n -ek megállapításakor, tördelő és pakétszedők között előfordulni szoktak.

A számítás alapjául, az árszabály elveinek megfelelően, mindig az illető betűnem félnégyzetét vettem, a miből önként következik, hogy azon esetben, ha az n az illető betűnem félnégyzeténél keskenyebb (tehát számtanilag előre meg nem állapítható eset), táblázatom zsinórmértékül nem szolgálhat.

A 40 cicerónál szélesebb, 5 cicerónál keskenyebb alakot, valamint a mittelnél nagyobb betűfajt, mint a számolásban a legritkább esetben, vagy egyáltalán elő nem fordulót, mellőztem.

A 40 cicerónál szélesebb sorokban levő n -ek szá-

mát úgy nyerjük, ha a 40 ciceróhoz a táblázat azon szélességi sorát veszszük, mely azt a kívánt szélességre kiegészíti. Pl. egy 48 ciceró szélességű petit sorban a 120 n -hez hozzászámítjuk a 8 ciceró szélességnek megfelelő petit-rovat összegét, azaz 24-et ($120+24=144$), tehát 48 cic. szélességű petit sorban 144 n van, stb.

A sor szélessége ciceróban	Tartalmaz soronként n -et						
	Non-pareille	Colonel	Petit	Bourgeois	Garmond	Cicero	Mittel
5	20	18	15	14	12	10	9
6	24	21	18	16	15	12	11
7	28	24	21	19	17	14	12
8	32	28	24	22	20	16	14
9	36	31	27	24	22	18	16
10	40	35	30	27	24	20	18
11	44	38	33	30	27	22	19
12	48	42	36	32	29	24	21
13	52	45	39	35	32	26	23
14	56	48	42	38	34	28	24
15	60	52	45	40	36	30	26
16	64	55	48	43	39	32	28
17	68	59	51	46	41	34	29
18	72	62	54	48	44	36	31
19	76	66	57	51	46	38	33
20	80	69	60	54	48	40	34
21	84	72	63	56	51	42	36
22	88	76	66	59	53	44	38
23	92	79	69	62	56	46	40
24	96	83	72	64	58	48	42
25	100	86	75	67	60	50	43
26	104	90	78	70	62	52	45

A sor szélessége ciceróban	Tartalmaz soronkint n -et						
	Non-pareille	Colonel	Petit	Bourgeois	Garmond	Cicero	Mittel
27	108	93	81	72	65	54	47
28	112	96	84	75	68	56	48
29	116	100	87	78	70	58	50
30	120	103	90	80	72	60	52
31	124	107	93	83	75	62	54
32	128	110	96	86	77	64	55
33	132	114	99	88	80	66	57
34	136	117	102	91	82	68	59
35	140	120	105	94	84	70	60
36	144	124	108	96	87	72	62
37	148	127	111	99	89	74	64
38	152	131	114	102	92	76	66
39	156	134	117	104	94	78	67
40	160	138	120	107	96	80	69

Ezen táblázat az Évkönyv múlt évi folyamában Darvas Adolf úrtól eredő hasonczélú dolgozatnak mintegy népies átídomítása, s készítésénél azon intentió vezérelt, hogy a számoló szedőt még azon (bár igen csekély) átszámítástól is megkíméljem, a mely D. úr táblázatainak használatánál, az n -ek számának kipuhatólása végett szükséges.

Engel Tóbiás.

GYAKORIBB KILÖVÉSI MÓDOK.

Ha valaki csak úgy tud kilőni, hogy az első oldallal kezd, vagy ha minden oldal kézbe vételével úgy kezd, mint az iskolás gyermek az egyszer-egyed, ha kérdezik tőle: mennyit tesz ötször öt? végig megy az egyszer-egyen — akkor könnyen zavarba jöhet a kilövésnél.

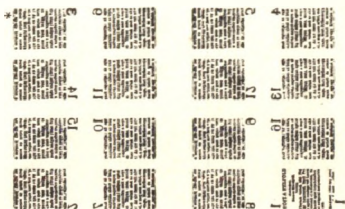
Fő cél a kilövés elsajátításánál, hogy akadjon akár melyik oldal a kezünkbe, annak helyét biztosan és rögtön megjelölhessük. Ezt pedig a következők figyelembe vételével könnyen elérhetjük, s ezek ismerete mellett nem szükséges a kilövési mintát a kilövésnél előttünk tartani.

Nyolczadrét (8^c) 16 oldal.

Valamennyi kilövési módnál az első négy oldal (1—4) a deszka négy sarkára fejjel befelé helyezendő, úgy hogy az oldalszámok kívül essenek és az egy sorba eső két oldal számai együtt 5-öt tegyenek ki (1—4 vagy 2—3); a második négy oldal (5—8) az első négy oldal mögé helyezendő úgy, hogy az oldalszámok homlokkal összeessenek s az így összeeső számok összege 9-et tegyen; és pedig: az 1. oldal mögé jön a 8., a 2. mögé a 7., a 3. mögé a 6., a 4. mögé

az 5. oldal ; a még hátra lévő nyolcz oldal (9—16) az első nyolcz oldal mellé helyezendő olyképen, hogy az egymás mellé esők oldalszámainak összege 17-et tegyen, és pedig : az 1. oldal mellé jön a 16., a 2. mellé

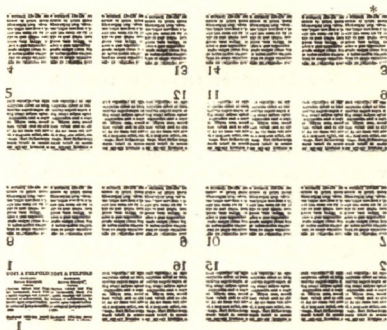
Rendes nyolczadrét.

a 15., a 3. mellé a 14., a 4. mellé a 13., az 5. mellé a 12., a 6. mellé a 11., a 7. mellé a 10., és a 8. mellé a 9-dik.

A haránt nyolczadrét a rendes nyolczadrét kilövésétől annyiban különbözik, hogy a haránt nyolczad-

Haránt nyolczadrét.

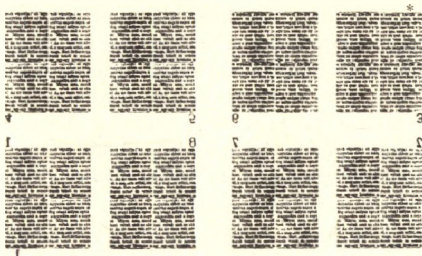
rétnél az 1. oldallal nem a 4., hanem a 2. oldal esik egy vonalba; a többi oldal ugyanazon mód szerint helyezendő el, mint a rendes nyolczadrétnél azaz az 5. oldal a 4. oldal mögé, a 6. a 3. mögé, a 7. a 2. mögé, a 8. az 1. oldal mögé; a további nyolcz oldal szintén azon nyolcz oldal mellé helyezendő, melylyel együtt 17-et tesznek ki.

Ha az ív nem egy deszkára lesz kilöve, az a kilövési módon semmit sem változtat; maradjunk meg mindig a mellett, hogy az első négy oldal a sarkokra jön, a második négy az első négy oldal mögé, stb.: akkor a kilövést nem téveszthetjük el.

Negyedrét (4^c) 8 oldal.

A negyedrétnél az első négy oldal (1—4) szintén az oldalszámokkal kifelé, a deszka négy sarkára jön, és pedig úgy, hogy az egymás mögé eső két oldalnak számai együtt 5-öt tegyenek ki, azaz: az 1.

Negyedrét.

mögé jön a 4., a 2. mögé a 3. oldal; a további négy oldal pedig az első négy mellé helyezendő úgy, hogy az egymás mellé eső két oldal száma együtt 9-et tegyen ki.

Másodrét (2°) 4 oldal.

A másodrét kilövésénél valamennyi oldalszám kívül esik; figyelniük kell, hogy az egy vonalba eső oldalszámok együtt 5-öt tegyenek ki, azaz: az 1. mellé a 4., a 2. mellé a 3. oldal helyezendő.

Másodrét.

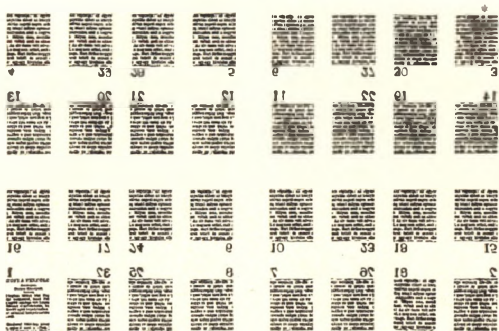
Ha e három alaknál (8° , 4° , 2°) tökéletesen megismertük a kilövési módot, nem jöhetünk zavarba a 6° , 12° rétnél sem. Ezek ugyanez mód szerint lövendők ki. Ha például 12 oldalt akarunk egyszerre nyomtatni, a 8 oldalt úgy kezeljük, mint azt a negyedrétnél megmagyaráztuk, a további négyet pedig mint azt a másodrét alatt ismertettük. Eltérés csak annyiban van, ha a félívet a negyedívbe helyezni akarjuk, akkor a félív a 3. oldallal kezdődik, a negyedívnek pedig harmadik oldalát a 11., a negyedik oldalát pedig a 12. oldal képezi; ha pedig a negyedívet a félívbe akarjuk helyezni, akkor a negyedívet az 5., 6., 7. és 8. oldal képezi, míg a félívnek második felét a 9., 10., 11. és 12. oldal; és épen úgy a mint az nem ejtethet zavarba, ha az ív a 17. oldallal kezdődik, úgy az sem zavarhat bennünket, ha az ívet a 3. vagy 5. oldallal kezdjük és az utolsót nem a 8. vagy 16. oldal képezi. Elég

tunkkal, de az egyes ívrészek helyes elhelyezése végett jónak látjuk az előbbeni oldalon lévő két kilövési mintára utalni.

Tizenhatodré (16°) 32 oldal.

A tizenhatodré következökép lövendő ki: az első négy oldal (1-4) szintén az oldalszámokkal kifelé, a deszka négy sarkára helyezendő úgy, hogy a homlokkal szemben álló két oldal számai együtt

Tizenhatodré.

1

5-öt tegyenek ki; a másik négy oldal (5-8) a deszka szélén, a sarkoktól középére helyezendő el, úgy hogy a velök sorba eső oldallal együtt 9-et tegyenek ki; a további nyolcz oldal (9-16) az első oldalak mögé helyezendő úgy, hogy az egymás mögé eső oldalak számai együtt 17-et tegyenek ki; a még hátra lévő 16 oldal az elsők mellé helyezendő, és pedig minden oldal azon oldal mellé, melynek számával 33-at teszen.

Keleti nyelvek.

A héber, valamint általán minden oly nyelvénél, a melyet jobbról balra olvasnak, az oldalszámok is a rendestől eltérően, ellenkező oldalra helyezendők, és így a kilövésnél is csak annyiból áll az eltérés az ismertetett módtól, a mennyiben itt is az első négy oldal (1—4) a deszka sarkaira, az oldalszámokkal kifelé, helyezendő. (Megemlítendő, hogy nem ugyanazon helyre jön az első és a többi oldal, mint a rendesnél, különben nem esnének az oldalszámok kifelé.)

Ismételjük: minden kilövésnél legfőként arra kell ügyelni, hogy a szélekre eső oldalak számai kifelé essenek, a többi pedig az elsők mögé vagy mellé helyezendő, a már megmagyarázott mód szerint; ugyanis: ha négy oldalt akarunk kilőni, akkor az egymás mellé eső két oldal számai együtt 5-öt tegyenek ki; nyolcz oldalnál 9-et; 16 oldalnál 17-et; 32 oldalnál 33-at. Minden rétnak fele része oldalt esik, a másik fele közbe. Az egymás mögé eső oldalszámoknak szintén meg kell felelniök a megszabott összegnek, s ha ennek megfelelnek, biztosak lehetünk benne, hogy jó a kilövés.

ELSŐDLETI TÁBLA

MELYBŐL MINDEN ÍVNEK ELSŐ OLDALSZÁMA MEGTUDHATÓ.

ív- SZÁM	AZ ÍVEK ELSŐ OLDALSZÁMA					
	2°	4°	8°	12°	16°	24°
1	1	1	1	1	1	1
2	5	9	17	25	33	49
3	9	17	33	49	65	97
4	13	25	49	73	97	145
5	17	33	65	97	129	193
6	21	41	81	121	161	241
7	25	49	97	145	193	289
8	29	57	113	169	225	337
9	33	65	129	193	257	385
10	37	73	145	217	289	433
11	41	81	161	241	321	481
12	45	89	177	265	353	529
13	49	97	193	289	385	577
14	53	105	209	313	417	625
15	57	113	225	337	449	673
16	61	121	241	361	481	721
17	65	129	257	385	513	769
18	69	137	273	409	545	817
19	73	145	289	433	577	865
20	77	153	305	457	609	913
21	81	161	321	481	641	961
22	85	169	337	505	673	1009
23	89	177	353	529	705	1057
24	93	185	369	553	737	1105
25	97	193	385	577	769	1153
26	101	201	401	601	801	1201
27	105	209	417	625	833	1249
28	109	217	433	649	865	1297
29	113	225	449	673	897	1345
30	117	233	465	697	929	1393
31	121	241	481	721	961	1441
32	125	249	497	745	993	1489
33	129	257	513	769	1025	1537
34	133	265	529	793	1057	1585
35	137	273	545	817	1089	1633

NYOMDÁSZOK BÉLYEGKÖTELEZETTSÉGE.

A nyomdász-pálya kezdetén a bélyeg mindjárt előtérbe lép ; mert a tanonc beszegődése alkalmával, az írásban kötendő tanonc-szerződésre bélyeg jön. Abban az esetben ugyanis, ha a tanonc fölvétele iránt kötött szerződésben, a nyomdász megállapított kötelezettsége csak arra szorítkozik, hogy a tanoncznak szolgálata fejében, oktatást és ellátást ad, akkor a tanszerződésre ívenként 50 kros bélyeget kell ragasztani. Ha azonban a nyomdász a tanonc oktatásáért még külön tandíjat vagy egyéb szolgáltatást is kiköt, avagy viszont a tanoncnak bizonyos meghatározott fizetést kötelez, a szerződésre mindezen értékeknek megfelelőleg, a II. illeték-fokozat szerint járó bélyeget kell ragasztani.

A tanviszony fölbontása esetében, ha a tanonc tanidejét teljesen ki nem töltötte, de tanonc-idejéről bizonyítványt kér, erre a bizonyítványra a tanonc részéről 15 kros bélyeg ragasztandó. De a felszabaduló tanoncznak, az ipartestület vagy iparhatóság által kiadandó fölszabadítási vagy tanonczbizonyítványára, 50 kros bélyeget kell alkalmazni.

A segédek munkakönyve 15 kros bélyeggel látandó el. Ezenkívül a munkakönyvért nyomtatás és kiállí-

tás fejében 8 krt, összesen tehát 23 krt kell fizetni. Igen természetes, hogy ezen összeg, úgy abban az esetben, ha a munkakönyv elvész, valamint akkor is, ha a munkakönyv megtelik, az újon kiállított munkakönyvért mindig újra megfizetendő.

Ha a nyomdász és segéd a szolgálati vagy munkabéri szerződést írásban köti meg, erre a szerződésre 50 kros bélyeg jön. Az esetben pedig, ha a nyomdász-segéd a munkakönyvön kívül, a nyomdatulajdonostól még külön kilépési vagy elbocsátási bizonyítványt is kér, erre a bizonyítványra 15 kros bélyeget kell ragasztani, melyet azonban a segéd köteles leróni; mert az ő kedvéért és javára állíttatik ki a különben fölösleges bizonyítvány.

Ha azonban az ipartestülettől akár a segéd, akár pedig a nyomdász kér vagy üzletére, vagy személyes tulajdonságaira nézve bizonyítványt, erre a kérvényező 50 kros bélyeget köteles adni. Úgy-szintén 50 kros bélyeggel látandók el mindazon bizonyítványok is, melyeket városok, községek vagy intézetek állítanak ki. Ellenben az állami hatóságok, állami közhivatalok és törvényhatóságok által kiállított bizonyítványokra 1 frtos bélyeg jár.

A mi pedig a nyomdászok beadványait illeti, ezek közigazgatási ügyekben, az értékre való tekintet nélkül, ívenkint 50 kros bélyeggel látandók el. Peres ügyekben azonban a per tárgyának értékét kell tekintetbe venni. Nevezetesen a budapesti árú- és értéktőzsde, valamint a vidéki termény- és gabonacsarnokok választott bíróságai előtt folyó perekben, ha a tárgy értéke 50 frtot meg nem halad, ívenkint 12 kros; ha pedig a per tárgyának értéke 50 frtot felül halad, vagy az érték meg nem becsülhető, ívenkint 36 kros bélyeg jön úgy a beadványra,

mint a jegyzőkönyvre. Ugyanezen szabály érvényes az ipartestületek békéltető bizottságaira nézve is. Tévednek tehát azok, kik a békéltető bizottsághoz írásban beadott panaszaikat úgy bélyegzik föl, mint a kisebb polgári peres ügyeket vagy más peres ügyeket.

Szabadalmak adományozása, elismerése vagy megerősítése iránt beadott folyamodványok első ívére 3 frtos; oly kérvényekre azonban, melyekben már bírt szabadalmak meghosszabbítása vagy átruházásának megengedése kéretik, ívenkint 50 kros bélyeg jön. Ügyszintén oly beadványok, melyeket az ország czímerének használata iránt adnak be, venkint 50 kros bélyegilleték alá esnek.

Iparvállalatok kitüntetéseért beadott folyamodványok első ívére 5 frtos bélyegjegyet kell tenni. Míg oly kérvények, melyekben a kitüntetés folytán nyert éremnek, a cég címén vagy tábláján való használataért folyamodnak, csak 50 kros bélyeggel látnak el.

A fölebbezések közül a nyomdászokat csak a közigazgatási és az adóügyiek érdeklik. Közigazgatási ügyekben az elsőfokú határozat ellen beadott fölebbezésre 1 frtos, a másodfokú hatóság határozata ellen beadott fölebbezésre pedig 2 frtos bélyegjegyeket kell ragasztani.

Az adók és közterhek iránt fölmerülő beadványok közt csak kétféle bélyegkötelezettség fordul elő. Nevezetesen akkor, midőn ezen ügyekben, valamely kedvezmény megadása, pl. végrehajtás fölfüggesztése vagy fizetési halasztás iránt folyamodunk, a kérvényre ívenkint 50 kros bélyeget kell ragasztanunk. Az adó, bélyegilleték és általán a közterhek ellen beadott első fölebbezés, mit rendesen fölszó-

lamlásnak nevezünk, mindig bélyegmentes. Ellenben a második fölebbezés, illetőleg azon fölebbezések, melyek a harmadik fokú hatósághoz, tehát rendszerint a pénzügyi bírósághoz és kivételesen a pénzügyminiszteriumhoz mennek, — bélyeggel látandók el. Az esetben ugyanis, ha ily fölebbezést oly adó- vagy illetékügyben adunk be, melyben 50 frtnál nem magasabb összegről van szó, a fölebbezés minden ívére 15 kros bélyeg teendő. Ellenben, ha az ügy pénzügyi értéke vagy a tartozás 50 frtot meghalad, az ily fölebbezés minden ívére 36 kros bélyeg jön. Itt kell megjegyeznünk azt a körülményt is, hogy ha ily fölebbezés mellé adókönyvecskét mellékelünk, arra mellékleti vagyis 15 kros bélyeget kell ragasztanunk. Ugyanez a szabály áll mindazon esetekre is, midőn az adókönyvecskét bélyeges folyamodványhoz mellékeljük. Nevezetesen adó- és illetékügyekben az igazolási kérvényre 50 kros bélyeg ragasztandó, a mellékletekre tehát 15 kros bélyeget kell ragasztanunk.

Áruk beviteli, kiviteli és átviteli engedélyének megadásáért, továbbá oly áruk bevitelének avagy kivitelének megengedéseért, mely árukra nézve különös engedély szükséges, a kérvény első íve 1 frtos bélyeggel látandó el.

A mi pedig a nyomdászok leveleit illeti, az ezek által saját iparüzletük tárgyaira vonatkozólag kiállított levelek bélyegmentesek ugyan; de ha a levélalakban váltó, kötelezvény, zálogjegy, utalvány, engedmény, számla, nyugta vagy bármely más szerződés stb. foglaltatik, ily esetben a leveleket okiratoknak tekintik, és mint ilyenek bélyegkötelezettség alá esnek. De az oly iparos-levelek, melyekben az üzlet tárgyára vonatkozó követelések kiegyenlítésé-

nek vagy az üzleti adósok által fizetett összegek elkönyvelésének elismerése foglaltatik, nyugtáknak nem tekinthetők; tehát bélyegmentesek. Ha azonban a bélyegmentes leveleket perekben vagy bélyeges beadványok mellett használjuk, azokra mellékleleti bélyeg jön.

BÉLYEGILLETÉKI TABLA.

I. VÁLTÓKRA.								
frtig	frt	kr	frtig	frt	kr	frtig	frt	kr
75	—	5	1.050	—	70	7.500	5	—
150	—	10	1.200	—	80	9.000	6	—
300	—	20	1.350	—	90	10.500	7	—
450	—	30	1.500	1	—	12.000	8	—
600	—	40	3.000	2	—	13.500	9	—
750	—	50	4.500	3	—	15.000	10	—
900	—	60	6.000	4	—	16.500	11	—

és így tovább minden 1500 frttól 1 frttal több; az 1500 frtnál kisebb maradványösszeg teljesnek lévén tekintendő.

II. OKIRATOKRA.								
frtig	frt	kr	frtig	frt	kr	frtig	frt	kr
20	—	7	800	2	50	4.800	15	—
40	—	13	1.200	3	75	5.600	17	50
60	—	19	1.600	5	—	6.400	20	—
100	—	32	2.000	6	25	7.200	22	50
200	—	63	2.400	7	50	8.000	25	—
300	—	94	3.200	10	—	8.400	26	25
400	1	25	4.000	12	50	8.800	27	50

és így tovább minden 400 frt után 1 frt 25 krnyi illeték-többlet fizetendő; 400 frtnál csekélyebb maradványösszeg teljesnek tekintendő.

STATISZTIKAI RÉSZ.

A magyar korona országainak könyvnyomdái. — Egyesületek és körök. — Budapesti könyvkereskedések. — Budapesti könyomdák.

Már a múlt évben, ugyane helyen, adtam kifejezést azon véleményemnek, hogy az «Évkönyv»-et nemcsak a könyvnyomdák, de az összes segédágak címtárává is kell tenni; e szempontból közöltem és közlöm Budapest könyvkereskedéseit, melyek egyúttal — mint a nyomdászat egyenes közvetítői — könyvkiadók is.

Ezúttal bővítésül veszik olvasóink a fővárosi könyomdákat, mint melyek a *könyvnyomdászt* munkájában sokszor kisegítik.

Lehet, hogy e statisztika könyvnyomdai része még mindig hézagos; az is meglehet, hogy a fővárosi könyvkereskedések és könyomdák jegyzéke még hibásabb. De a t. olvasó szíves elnézését és helyreigazító *értesítését* legyen szabad kérnem, előbbit, hogy az ily statisztika összeállításának nehézségét vegyék tekintetbe, utóbbit, hogy a téves adatokat a jövő évi statisztika számára kijavíthassam. Csakis ezen az úton, és e fokozatos módszer mellett *évek múlva* lehet szó teljes és tökéletes statisztikáról.

A vállalat statisztikai részének szánt értesítéseket, változásokat, üzletek keletkezését vagy megszűnését, egyesületek és körök évi mérlegeit, évi

eseményeit stb. kérem nevemre címezni, hogy a helyesbítéseket eleve megtehessem. (Czímem: *Lang József nyomdája Nagyváradon.*)

Az oly nyomdákat, melyeknek kiadó-könyvkereskedésök is van, egy csillaggal (*), a melyeknek könyvnyomdájok van, kettővel (**) jelöltem.

KÖNYVNYOMDÁK

A MAGYAR KORONA ORSZÁGAINAK TERÜLETÉN.

I. BUDAPEST.

I. KERÜLET (VÁR).

Magyar kir. Államnyomda,
Nándor-tér 1.
Egyetemi Nyomda. Iskola-
tér 3.*

II. KERÜLET (VÍZIVÁROS).

Bagó M. és Fia, Ponty-ú. 4.
Heisler J. Várkert-rakp. 1.**
Müller Károly, Főherczeg-
Albrecht-út 5.
Wacker Ágnes,
Lánczhíd-ú. 23.

III. KERÜLET (Ó-BUDA).

Wimmer Márton, Serfőző-
útca 10.

IV. KERÜLET (BELVÁROS).

Anglo-Nyomda (Kohn F.),
Gránátos-útca 20.
Athenæum, irod. és nyomdai
rv.-társ., Ferencziek t. 3.*
Böhm Lajos,
Egyetem-útca 11.
Buschmann Ferencz,
Koronaherczeg-útca 8.
Franklin-Társulat, magyar
irodalmi intézet és könyv-
nyomda, Egyetem-ú. 4.*

Fanda József,
Aranykéz-útca 5.
Gansel Zsigmond,
Károly-útca 18.
Goszler Gyula,
Aranykéz-útca 1.
Hunyadi Mátyás, irodalmi
és könyvnyomda-intézet,
Zöldfa-útca 43.*
Langer E. és Fia,**
Zsibárus-útca 1.
Neuwald Illés,
Gránátos-útca 8.
Országgyűl. Értesítő Nyom-
dája, Gránátos-útca 1.
Pallas, irodalmi és nyomdai
részvénytársaság,
Kecskeméti-útca 6.*
Pardavy József,
Gránátos-útca 10.
Poldini Ede és Társa,
Ferencz-Józsefrakp. 17.
Rudnyánszky Antonia,
Papnövelde-útca 8.
Schlesinger Ignác,
Rostély-útca 3.
Schmidl Sándor,
Magyar-útca 3.
Ullmann József,**
Régi Pósta-útca 4.
Várnai Fülöp,
Sarkantyús-útca 9.

Weissenberg Ármin,
Múzeum-körút 21.
Wodianer F. és Fiai,
Sarkantyús-utcza 3.*
Hedvig Sándor,
Ujvilág-utcza 25.

V. KER. (LIPÓTVÁROS).

Bendiner A.,
Arany János utcza 18.
Birkholz és Vayda,***
Nádor-utcza 19.
Burián M., Váczi-körút 10.*
Deutsch M.-féle Müintézet,
Bálvány-utcza 12.***
Hornyánszky Victor,
Arany János utcza 1.*
Hungaria Könyvnyomda és
kiadó-üzlet,
Váczi-körút 34.*
Kálmán M. és Társa,
Lipótv. templombazár 45.
Kaufmann József,
Mária Valéria utcza 15.
Kertész József,
Mária Valéria utcza 11.
Kleinberger és Schlesinger,
Nagykorona-utcza 15.
Kollmann Fülöp,
Arany János utcza 34.
Légrády Testvérek,
Nádor-utcza 7.***
Löw Ede, Béla-utcza 1.**
Márkus Samu,
Dorottya-utcza 5.**
Pesti Könyvnyomda-Részv.-
Társaság, Hold-utcza 7.
A Pesti Lloyd-Társ. Könyv-
nyomdája, Dorottya-ú. 14.*
Pollak M. Miksa,
Lipótv. templombazár 60.
Preszburg Frigyes,
Arany János utcza 14.**
Quittner József,
Váczi-körút 18.
Schlenker és Kovács,
Akadémia-utcza 7.

Weiszmann (szül. Laszk) F.,
Nádor-utcza 18.*

VI. KER. (TERÉZVÁROS).

Beck F., Váczi-körút 1.**
Bielitz B., Király-utcza 6.
Brózsza O., Váczi-körút 17.**
Első Magyar Betüöntöde
Részvénytársaság,
Dessewffy-utcza 32.
Fritz A. és Társa,
Révai-utcza 2.
Kunoss Vilmos és Fia,
Teréz-körút 38, Gyár-u. 33.
Löbl Dávid, Andrassy-út 19.
Mahrer Testvérek,
Szerecsen-utcza
(államv. ny. i. palotája).
Markovits Vilmos,
Lázár-utcza 17.
Messinger I. H., Teréz-
körút 3.
Nagel István,
Nagymező-utcza,
Neumayer Ede, Ó-utcza 2.
Posner Károly Lajos és Fia,
Csengery-utcza 31.**
Rigler J. E., Rózsa-ú. 55.

VII. KER. (ERZSÉBETVÁROS).

Deutsch J., Károly-körút 7.
Fischer és Mika Betüöntöde,
Király-utcza 83.
Ferenczy József,
Külső Dob-utcza 33.
Garai Mór, Károly-körút 3.
Hunnia-Könyvnyomda.
(Tulajdonos: Münz Mór.)
Rombach-utcza 1.
Propper Leo,
Erzsébet-körút 22.
Zeisler M., István-tér 17.

VIII. KER. (JÓZSEFVÁROS).

Bartalits Imre,
Eszterházy-utcza 12.*

Jäger Ármin, Kerépesi-út 23.
 Mühlberg J., Stáció-ú. 28.
 Rózsa Kálmán és Neje,
 Szentkirályi-utcza 30.*
 Vasvári E., József-körút 27.

IX. KER. (FERENCZVÁROS).
 Engelmann M., Lónyay-ú. 7.

X. KER. (KÖBÁNYA).
 Schlenker és Kovács fiókja,
 Jászberényi-út 42.

II. DUNA JOBB PARTJA.

BARANYAMEGYE.

Mohács.

Blandl János.

Pécs.

Engel Lajos.*

Lyceumi Nyomda.

Bérlő: Feiler Mihály.

Taizs József.

Taizs Mihály.

Siklós.

Harangozó és Pandurovits.

Löwy Miksa.

ESZTERGOMMEGYE.

Esztergom.

Buzárovits Gusztáv.*

Laiszky János.

Tábor Adolf.

FEHÉRMEGYE.

Bicske. Lederer Ármin.

Székesfehérvár.

Singer Ede.

Számmer Imre.

„Székesfehérvár és Vidéke”

Könyvnyomdája

(Csitári K. és Társa).

Vörösmarty-Könyvnyomda

(Számmer Kálmán).

GYÖRMEGYE.

Győr.

Fischer István és Fia.

Pannonia-Könyvnyomda

(Gaar Iván).

Polgár Bertalan.

Surányi János.

Győr-Sziget.

Gross Gusztáv és Társa.*

KOMÁROMMEGYE.

Komárom.

Grosz Sándor.*

Merkl Alajos.

Ziegler Károly.

Tata.

Engländer Jakab.*

Kopasz József Özvegye.

MOSONMEGYE.

Magyar-Óvár. Czéh Sánd.*

Nezsider. Horváth Béla.

SOMOGYMEGYE.

Kaposvár.

Hagelmann Károly.*

Jancsovcics Gyula.

Kéthelyi Miksa.

Szigetvár. Schlesinger Ign.*

SOPRONMEGYE.

Csorna.

Neumann és Kronfeld.

Kabold. Deutsch Mózes.

Kapuvár.

Buxbaum József.

Kis-Marton.

Dick Ede.

Lajta-Szt-Miklós.

Fleischmann Ignác.

Nagy-Marton.

Gellis Henrik.

Schön Sámuel.

Sopron.

Breiner E. és Fia.

Litfass Károly.
Romwalter K. és Fia.
Rónai Frigyes.

TOLNAMEGYE.

Bonyhád.
Fein Teréz
férj. Raubitschek.
Dunaföldvár.
Schwarz Manó.
Paks.
Rosenbaum Ignác.
Szegzárd.
Báter János.
Ujfalusy Lajos.

VASMEGYE.

Felső-Ör.
Schodisch Lajos.
Körmend.
Berger Róza.
Könyvnyomda-Részvény-
Társaság.*
Köszeg.
Feigl Frigyes.
Feigl Gyula.
Muraszombat.
Grünbaum Márk.*
Sárvár. Jacoby Bálint.*
Szentpétery Rezső.
Szombathely.
Bertalanffy József.

Gabriel és Poszlavszky.
Seiler H. Özvegye.*
Kramer M.*
Vasvár.
Dick E.

VESZPRÉMMEGYE.

Pápa.
Goldberg Gyula.
Nobel Ármin.*
Ref. Főiskolai Nyomda.
Schoszberger S. L.*
Veszprém.
Krausz Ármin Fia.*
Petőfi-Könyvnyomda.
Szt-István Könyvnyomda.

ZALAMEGYE.

Csáktornya.
Fischel Fülöp (n.-kanizsai
nyomdájának fiókja).*
Keszthely.
Kardos Gábor.
Nagy-Kanizsa.
Fischel Fülöp.**
Singer Lipót.
Wajdits József.*
Weiss L. és F.
Tapolca.
Löwy Béni.*
Zala-Egerszeg.
Özv. Tahy Rozália.

III. DUNA BAL PARTJA.

ÁRVAMEGYE.

Alsó-Kubin.
Kreiszlér József.
Árvamegyei Hírlap
nyomdája. (Tulajdonos:
Schneider Dezső.)

BARSMEGYE.

Aranyos-Maróth.
Részvénytárs. Nyomda.

Léva. Nyitrai és Társa.*

HONTMEGYE.

Ipolyság. Neumann J.
Selmeczbánya.
Joerges Ágost Özv. és Fia.*

LIPTÓMEGYE.

Liptó-Szent-Miklós.
Steier Izidor.
Löw Miksa.*

Rózsahegy.
Kohn Adolf.
Salva K.

NÓGRÁDMEGYE.

Balassa-Gyarmat.
Halyák István.
Kék László.

Losoncz.
Kármán, irodalmi és sajtó-
részvénytársaság.*

Roth Simon.*
Salgó-Tarján. Friedler Árm.

NYITRAMEGYE.

Érsekújvár.
Özv. Winter Zsigmondné.
Galgóc. Sterner Adolf.*

Holics.
Hostascha J.
Adam A.
Nagy-Tapolcsán.
Platzkó Gyula.*
Nyitra.
Neugebauer Nándor.
Reicheles Lipót.
Schempek és Huszár.*

Ó-Széplak.
Nyitravölgyi Gazd. Egylet
Nyomdája.

Szakolcza.
Skarnitzl József Örökösei.*
Vág-Ujhely.
Brück Samu.
Horovitz Adolf fiókja.*

POZSONYMEGYE.

Malaczka. Wiesner Testv.*

Nagy-Szombat.
Goldmann Miksa.
Horovitz Adolf.*
Özv. Winter Zsigmondné.*
Pozsony.

Angermayer Károly.
Bick Ábrahám.
Brég János.
Freistadt Mór.
Grünsfeld Lipót.
Löwy és Alkalay.
Stampfel, Éder és Társa,*
A «Westungar. Grenzbote»
Nyomdája.

Wigand C. F.***
Szerec.
Sterner Dávid.*

TRENCSÉNMEGYE.

Nagy-Bittse.
Spiegel Samu.
Trencsén.
Gansel Lipót.***
Skarnitzl X. Fr.

TURÓCZMEGYE.

Turóc-Szent-Márton.
Nyomda-Részvény-Társ.
Magyar Nyomda.
(Rosenfeld Ignác.)

ZÓLYOMMEGYE.

Resztercze-Bánya.
Machold Fülöp.
Singer Jakab.*
Zólyom.
Nádossy G.

IV. DUNA ÉS TISZA KÖZE.

BÁCS-BODROGMEGYE.

Ada.
Bittermann A.-né.
Apatin.
Herzog Bertalan.

Baja.
Kollár Antal és Fia.
Nánay Lajos.
Streintz és Eschenlohr.
Kula.
Berkovits Márk.

Német-Palánka.

Kristofek József.*

Ó-Becse.

Löwy Lajos.*

*Ó-Kanizsa.*Sebők Lajos özvegye
(szül. Krahl Berta).**Szabadka.*

Bittermann József.**

Schlesinger Sándor.**

Székely Simon.*

Ujvidék.

Fuchs Ágoston.

Dr. Miletits Szvetozár.

Pajevic Arzén.

Pavlovits és Jocics.

Popovits Testvérek.*

Zenta.

Bittermann Andor.

Klenóczky és Biró.

Schwartz Sándor.***

Zombor.

Bittermann Nándor.**

Muzsik Antal.**

Obláth Károly.

CSONGRÁDMEGYE.

Csongrád.

Schwartz S. fióknyomd.*

Silber János.

Hód-Mező-Vásárhely.

Goldberger R.*

Hungaria-Nyomda.

Kánitzer G.*

Lévai Fülöp.

Mindszent.

Diamant Manó.

Szeged.

Bába Sándor.

Endrényi Testvérek.*

Engel Adolf.*

Várnai Lajos.*

*Szentés.**Csongrádmegye» Nyom-
dája (jelenleg zárva).

Balázsovits Norbert.

Sima Ferencz.

HEVESMEGYE.

Eger.

Érseki Lyceumi Nyomda**

Kohn Dávid.**

Gyöngyös.

Herzog Ernő Ármin.

Kohn L.

Kohn Mór.

Hatvan. Jámbor Tivadar.*Tisza-Füred.* Löw Samu.

JÁSZ-N.-KÚN-SZOLNOK M.

Jász-Apáti. Gaál Vilmos.*Jászberény.*

Brünauer Adolf.*

Hay Géza.

Karczag. Szödi S.**Kún-Szent-Márton.*

Sima F. fióknyomdája.

Mező-Túr. Gyikó Károly.*Szolnok.*

Bakos István.

Fuchs Lipót.*

Hay Fülöp.

PEST-PILIS-SOLT-K.-KÚN M.

Czegléd.

Piros József és Társa.

Sebők Béla.

Halas. Práger Ferencz.*Kalocsa.*

Holmeyer Ferencz.

Malatin Antal.

Kecskemét.

Pannonia-Nyomda.

Szilády László.

Tóth László.

Kis-Kún-Félegyháza.

Ranezay József.*

Kún-Szent-Miklós.

Bors Károly.

Cherrier János.

N.-Körös. Ottinger Ede.*Újpest.*

Kaczander és Fuchs.

Schwarz S.

Vác. Mayer Sándor.*

V. TISZA JOBB PARTJA.

ABAUJ-TORNAMEGYE.

Abauj-Szepsi.
 Vongrey Gusztáv.*
Kassa. Alexi Ödön.
 Bernovits Gusztáv.
 Kalafoni Náthán.
 Özv. Lippóczy Józsefné.
 Ries Lajos.
 Werfer Károly.***

BEREGMEGYE.

Beregszász.
 Farkas K. fióknyomdája.
 Juhász Piroska,
 czégy. Sallay Béla.
Munkács.
 Blayer Pinkász.
 Farkas Kálmán.
 «Kárpát» Könyvnyomdája.

BORSODMEGYE.

Miskolcz.
 Dullházy Sándor.
 Forster Rezső.
 Wesselényi és Ludwig Laj.

GÖMÖR ÉS KISHONT MEGYE.

Putnok.
 Dr. Altmann Dávid.
Rimaszombat.
 Náray J. A.
 Rábelly Miklós.
Rozsnyó. Kovács Mihály.

SÁROSMEGYE.

Bártfa. Blayer M.
Eperjes. Kösch Árpád.

SZEPESMEGYE.

Igló. Schmidt József.*
Késmárk. Sauter Pál.
Lőcse.
 Reisz M. József.
 Werthmüller János és Fia.
Szepes-Váralja.
 Püspöki Nyomda
 (Szita Géza).

UNGMEGYE.

Ungvár. Id. Fésüs József.
 Gellis Miksa.
 *Kelet» Könyvnyomdája.
 Pollacsek Miksa.

ZEMPLÉNMEGYE.

Homonna.
 Gáspár Soma.
Király-Helmecz.
 Klein József.
Nagy-Mihály.
 Landesmann B.
Sárospatak.
 Ev. Reformatus Főiskolai
 Nyomda.
Sátor-Alja-Ujhely.
 «Zemplén» Nyomdája.
 Lövy Adolf.*

VI. TISZA BAL PARTJA.

BÉKÉSMEGYE.

Békés. Povázsay I.ászló.
Csaba.
 «Corvina» Nyomda.
 Lepage Lajos.*
 Povázsay Testvérek.
 Zsilinszky Endre.

Gyoma.
 Kner Izidor.
Gyula.
 Dobay János.
Orosháza.
 Altstädter M. Johanna.
 Magyar A. M.
 Veres Lajos.

Szarvas.

Sámuel Adolf.
Szikes Antal.
Szeghalom. Ifj. Kiss Fer.

BIHARMEGYE.

N.-Szalonta.

Rosenzweig R.*
Reich Jakab.
Nagy-Várad.
Ifj. Berger Sámuel.*
Lang József.**
Laszki Ármin.
Nasitz Gyula.
Pauker Dániel.*
Rosenbaum V. Vilmos.
Sonnenfeld Simon.
"Szigligeti" részvénytársaság.
Székelyhid. Ember Lajos.

HAJDUMEGYE.

Debreczen.

"Debreczeni Ellenőr"
Nyomdája.
Kutassi Imre.**
László Albert.*
Pongrácz Géza.
Schwartz Máté.
Városi Nyomda.
Hajdu-Böszörmény.
Szabó Ferencz.

MÁRAMAROSMEGYE.

Máramaros-Sziget.

Berger Miksa.*
Vider Mendel.
Részvény-Nyomda.*
(Igazg. Sichermann Mór.)

VII. TISZA ÉS MAROS SZÖGE.

ARADMEGYE.

Arad.

Aradi nyomdatársaság.
Bloch Henrik.
Gyulai István.
Keppich Zsigmond.

SZABOLCSMEGYE.

Kis-Várda. Berger Ignác.*
Nyíregyháza.
"Ébredjünk" Nyomdája.
Jóba Elek.
Piringer János.*
Schwarczer Simon.
"Szabolcsmegyei Közlöny"
Nyomdája.

SZATMÁRMEGYE.

Fehér-Gyarmat. Klein J.
Máté-Szalka. Weisz Zsigm.
Nagy-Bánya. Molnár M.
Nagy-Károly.
Ifj. Róth Károly.**
Seper Kajetán.
Szatmár-Németi.
Molnár János.
Nagy Lajosné.
"Szabad Sajtó" Nyomdája
(Litteczyk Endre).

SZILÁGYMEGYE.

Szilágy-Somlyó.
Morvai János.
Részvény-Nyomda.
Tasnád.
Részvény-Nyomda. (Igazgató Szongott Jakab.)
Zilah.
Seres Samu.
Takáts Gyula és Társa.
Weiszberger Ármin.

UGOCSAMEGYE.

Nagy-Szöllős. Székely S.

Lengyel Lipót.**
Muszkát Béla.
Réthy Lipót és Fia.**
Román gör. kel. Egyházmegye Nyomdája.
Pécska. Ruber István.

CSANÁDMEGYE.

Makó.

Gaál és Gömörly.*

Löffler Manó.

Neumann József.

KRASSÓ-SZÖRÉNYMEGYE.

Karánsebes. Orchoja Antal.

Román Püspöki Nyomda*

(Linzu János).

Wenczely János és Fia.*

Lugos.

Traunfellner Károly.*

Wenczely János és Fia.

Ó-Orsova.

*Orsova» részv.-nyomda.

Handl József.

Tillmann Jakab.

Oravicza.

Wunder Gyula fiókja.

Resicza.

*Rumänische Revue»

Nyomdája.

Pocreanu S.

Wunder Rudolf.

TEMESMEGYE.

Buziás. Ullmann F.*Csákovár.* Chudy Testv.**Delta.* Heldenwanger J.**Lippa.* Gercsek József.

Zach József.

Steierlak-Anina. Rose V.**Temesvár.*

Csanádegyházm. Nyomda.

Csendes Jakab.

Délmagyarországi Szövet-
kezeti Nyomda.

Freund Gyula.

Magyar Testvérek.*

A «Posaune» Nyomdája.

Steger Ernő.

Uhrmann Henrik.

Veres Samu.

Verscecz.

Kirchner J. E. Özvegye.*

Wettel és Veronits.*

TORONTÁLMEGYE.

Módos.

Zeiser N.

Mokrin.

Tóth Ferencz és Társa.

Nagy-Becskerek.

Grcsits J.*

Pleitz Ferencz Pál Utódai.

(Mayer Rezső.)

Scheinberger Ignác.

Nagy-Kikinda.

Jokly Lipót.*

Kiadói Nyomda.

(Sennovitz Adolf.)

Radak János.

Nagy-Szent-Miklós.

König Salamon.*

Pancsova.

Beck Imre.

Jovanovits Testvérek.*

Koszanics és Popovics.

Ifj. Wittigschlager Károly.*

Perjámos.

Pirkmayer Alajos.

Török-Becse.

Löwy Lajos fiókja.

Zsombolya.

Kaufmann Ferencz.

VIII. ERDÉLYI MEGYÉK.

ALSÓ-FEHÉRMEGYE.

Balázsfalva

G.kath. Egyházm. Nyomda.

Gyula-Fehérvár.

«Hungaria» Nyomda.

Politzer Lázár.

Püsp. Lyc. Könyvnyomda.

(Tul. Papp és Ferdinánd.)

Voltz H.

Nagy-Enyed.

Wokál János.*

BESZTERCZE-NASZÓDM.

Besztercze.

Botschar Tivadar.

Naszód.

Concordia Részv.-Társ.**

BRASSÓMEGYE.

Brassó.

Albrecht és Zillich.*

Gött János és fia Henrik.

Muresianu Aurél.

Theochar Alexi.

CSIKMEGYE.

Csik-Somlyó.

Ferenczrendi Nyomda.

Csik-Szereda.

Györgyjakab Márton.*

Szabó Lajos.

Ditró.

Ditró és Szárhegy községek

Nyomdája.

FOGARASMEGYE.

Fogaras. Thierfeld Lipót.

HÁROMSZÉKMEGYE.

Kézdi-Vásárhely.

Szabó Albert.

Sepsi-Szt-György.

Jókai-Nyomda.

HUNYADMEGYE.

Déva. Breier Mór.

Hirsch Adolf.*

Szászváros.

Fuhrmann Károly.

Kolossi V.

KISKÜKÜLLŐ MEGYE.

Nincs nyomda.

KOLOZSMEGYE.

Kolozsvár.

Ajtai Kovács Albert.

Bakcsi R.

Burckhardt Ágoston.

(Gondnok Fekete István.)

Ev. Reformatus Főiskola

Nyomdája. (Fejér V.)**

Franklin-Nyomda.

(Magyar Mihály.)

Gámán János Örökösei.

"Közművelődés" irodalmi

és műnyomdai részvény-

társaság.

Lehmann és Baldi.*

Papp és Ferdinánd.

Polcz Albert.

Stratzinger G.

MAROS-TORDAMEGYE.

Maros-Vásárhely.

Ev. Reformatus Kollegium

Nyomd. (Imreh Sándor.)

R. Kath. Leányisk. Könyv-

nyomdája. (Gálffi Bálint.)

Szász-Régen.

Burghardt Rudolf.*

NAGYKÜKÜLLŐ MEGYE.

Medgyes.

Reissenberger G. A.*

Segesvár. Horeth J. Fr.

Jördens Testvérek.

SZEZENMEGYE.

Nagy-Szeben.

Closius Örököse.

Drotleff József.

Krafft Vilmos.

Nyomdaintézet részvény-

társaság.

Reissenberger Adolf.

Részvény-Nyomda.

Román Püspöki Könyv-

nyomda.

Szász-Sebes.

Stegmann János.*

Winkler Vilmos.**

SZOLNOK-DOBOKAMEGYE.

Deés. Demeter és Kiss.
Szamos-Ujvár.
 Aurora-Nyomd.* (Todorán
 Endre.)
 Gör. kath. Egyházmegye
 Nyomdája.

TORDA-ARANYOSMEGYE.

Torda. Pollák Mór.

UDVARHELYMEGYE.

Székely-Udvarhely.
 Becsek Dániel.

IX. MAGYAR TENGERPART.

Fiume. Baratta P.
 Goldstein Albert.
 Jerouscheg G.

Karletzky Ferencz.
 Stabilimento Tipolito-
 grafico Fiamano.

X. HORVÁT- ÉS SZLAVONORSZÁG.

Belovár. Fleischmann I.
Brod. Schulmann Ármin.
Buccari. Desselbrunner R.
Diakovár. Püspöki Nyomd.
Eszék.

Laubner Károly.
 Pfeiffer Gyula.
Gospics. Zsupan J.
Kaproncza. Konstincer K.
Károlyváros.
 Hauptfeld Károly.
 Prettnér J. N.
Körös. Neuberg Gusztáv.
Mitrovicza.

Trumic Milutin.
 Trumic Konstantin.
Petrinja. Pirnath A.
Pozsega. Klein Lipót.
Runa. Wagner J.
Sziszék. Fanto Adolf.*
Új-Gradiska. Schiebl Alajos
 Szavadil Gy.

Varasd.

Platzer J.
 Stifler János B.*
Vinkovcze.
 Trumic Konstantin.

Vukovár.
 Jancsik Ernő.*
 Kiefer Ferencz.

Zágráb.
 Albrecht C.
 Ifj. Albrecht Károly
 (kő- és könyvnyomda).

Fischer és Társa.
 Granitz Ignác.
 Grünhut Gavro.*
 Hühn Gyula.
 Narodne Novine Könyv-
 nyomdája.
 Részvény-Nyomda.
 Scholz és Kralj.

Zengg.
 Luster Henrik.

EGYESÜLETEK ÉS KÖRÖK.

MAGYARORSZÁGON.

Magyarországi Könyvnyomdászok és Betüöntők Egyesülete. Alakult: 1862-ben

Célja: Kölcsönösségben állva hasonló külföldi egyesületekkel, betegség, rokkantság, munkanélküliség esetén segílyt nyújtani; elhalt tagok temetkezési költségeit fedezni, a hátramaradt özvegyeket és árvákat segílyezni, utazó tagoknak útiköltséget és szállást adni, a közművelődést elősegíteni, tagjainak anyagi érdekeit óvni.

Eszközei: Beiratási illetékek (fölszabadulás után négy hét alatt 3 frt, minden más esetben 5 frt); tagok 50 kr.-os (illetve, ha munkaadójuk a 10 kr.-os heti illetéket nem fizeti, 60 kr.) heti járuléka; a nyomdatulajdonosok 10 kr.-os heti járuléka a rokkant-alaphoz; ajándékok-, multságok-, hagyományokból folyó jövedelmek; tudományos és szakba vágó értekezések és tanfolyamok; könyvtár és olvasóterem; szakközlöny.

Hatásköre kiterjed egész Magyarországra, Fiume városával együtt (Horvát-, Szlavon- és Dalmátország kivételével).

Székhelye: Budapest, VIII. ker., Stáhly-utca 1. sz.

Központi választmány: Elnök alelnök és a „Typographia” szerkesztője ZAKA LAJOS, pénztárnok URBANETZ KÁROLY, jegyző NEUFELD MÓR, számvívő STEINER ADOLF, öt ellenőrző bizottsági és harmincz választmányi tag.

Vidéki bizottságok, melyek az ügykezelést megyei kerületekre beosztott székhelyeken intézik: *a) Aradi.* Elnök VARGA JÓZSEF, pénztárnok LÖVEY NÁNDOR, jegyző STÖCKLEIN JAKAB. *b) Brassói.* Elnök GOLDSCHMIDT VIKTOR, pénztárnok MERKEL JÁNOS, jegyző FISCHER LAJOS. *c) Debreczeni.* Elnök FRICS JÓZSEF, alelnök ERDÉLYI ISTVÁN, pénztárnok TÖRÖK FERENCZ, jegyző PÉNTEK ISTVÁN. *d) Győri.* Elnök NAGY KÁLMÁN, pénztárnok KRUMPEK SÁNDOR, jegyző HARASZTI JÓZSEF. *e) Kassai.* Elnök RÓSA VIKTOR, pénztárnok NAGY SÁNDOR, jegyző KALINOVITS SÁNDOR. *f) Kolozsvári.* Elnök AJTAI KOVÁCS ALBERT, pénztárnok GOMBOS FERENCZ, jegyző SZTUPJÁR ISTVÁN. *g) Nagyváradi.* Elnök SONNENFELD ADOLF, pénztárnok KEMÉNY IGNÁCZ, jegyző BONCZE TIVADAR. *h) Pécsi.* Elnök TAIZS JÓZSEF, pénztárnok PÁLFY GYULA, jegyző ROVATSEK JÓZSEF. *i) Szegedi.* Elnök ZEISLER MÓR, pénztárnok POPOVITS BAZIL, jegyző FRICS JAKAB. *k) Temesvári.* Elnök HOMA JÓZSEF, pénztárnok MANGOLD SÁNDOR, jegyző LÖFFLER LIPÓT.

Tagok létszáma: 1890 január elsején: 1792.

Pénzvagyony: 1890 január elsején: 119,986 frt 03 kr.

Ingyen szállást egy napra adnak Aradon, B.-Csabán, Brassóban, Budapesten, Debreczenben, Kassán, Kolozsvárt, Lőcsén, N.-Váradon, Pécsen, Szegeden, Temesváron és Ungváron.

Nagy-Szebeni Könyvnyomdászok Egylete.

Alakult 1851-ben.

Célja és eszközei, miként az előbbi egyletéi.

Hatásköre: Nagy-Szeben városára terjed.

Székhelye: Nagy-Szeben, Mészáros-utcza 45. sz.

Tisztviselői: Elnök BINDER LAJOS, alelnök WEBER VILMOS, pénztárnok CZINK GUSZTÁV, jegyző MARSCHALL J., öt választmányi tag.

Tagok létszáma 1890 január elsején: 34.

Pénzvagyon 1890 január elsején: 3891 frt 75 kr.

Pozsonyi Könyvnyomdászok és Betüöntők Egylete.

Alakult 1887-ben.

Célja és eszközei, miként az előbbi egyletekéi.

Hatásköre: Pozsony-, Nyitra-, Trencsén-, Turócz-, Sopron- és Mosonméggyekre terjed.

Székhelye: Pozsony, Ventúr-utcza 9. sz.

Tisztviselői: Elnök DIRMEIER KÁROLY, pénztárnok DIRMEIER NÁNDOR, jegyző HAMPEL M.

Tagok létszáma: 1890 január elsején 99.

Pénzvagyon: 1890 január elsején 15.486 frt 83 kr.

Typographenbund czímen dalkört is tartanak fenn.

Budapesti Könyvnyomdászok és Betüöntők Jótékony-sági Köre. Alakult 1882-ben.

Célja: Önhibájokon kívül nyomorba vagy szükségbe jutott szak-társakat, avagy esetleg ezek özvegyeit és árváit segíyezni. Megkeresések az elnökhöz intézendők.

Eszközei: Tagok járuléka, multságok jövedelme, könyör-adományok.

Székhelye: Budapest, VIII. ker., Stáhly-utcza 1. sz.

Tisztviselői: Elnök CONCHA KÁROLY, pénztárnok STEINER ADOLF, jegyző TÉRI SÁNDOR, húsz választmányi tag.

Tagok létszáma: 1057 rendes és 40 tiszteletbeli.

Tagsági heti illeték tetszés szerint, de legkevesebb 1 kr.

Pénzvagyon 1890 november elsején 447 frt 73 kr.

Könyvnyomdászok Szakköre.

Alakult 1882-ben.

Célja: Tömöríteni s fejleszteni a magyar szakerőket. A fővárosi szaktársak között a magyar szellemet fejleszteni. Elősegíteni és védeni a magyar nyomdászok érdekét.

Eszközei: Havi fölolvásó ülések, melyeken szakkavágó értekezések olvastatnak föl és vitattatnak meg valamint szakkérdések vettetnek föl; hatodik évfolyamába lépett s mindinkább izmosodó *Évkönyv*-vállalata; szaklap; évenként hirdetni szokott pályázatok, mely az 1890. évben tagsági jegyre vonatkozott (az öt arany első pályadíjat Westwalevits Antal, a két arany másodikát szintén Westwalevits Antal nyerte); hazafias ünnepélyek, minő a márczius 15-ének megünneplése, (ez évben szedésverseny által, melynek győztese Meliszer Ernő lett) magyaros multságok rendezése.

Székhelye: Budapest, VIII. kerület, Szentkirályi-útca 4. sz. (Bíró-féle vendéglő.)

Tisztviselői: elnök KLEINMANN FRIGYES, alelnök WESZTWALEVITS ANTAL, titkár LÁNG JÓZSEF L., m.-titkár SCHWIND BÉLA, pénztárnok SZABÓ DEZSŐ, ellenőr GELBERGER MIHÁLY, leltárnok GELLÉRI MIHÁLY, m.-leltárnok SPITZ ADOLF, öt választmányi tag.

Tagok létszáma: 185 rendes, 50 pártoló.

Tagsági havi illeték: 40 kr. a rendes, 10 kr. a pártoló tagok részéről.

Pénzvagyron 1890 április végén: 869 frt 26 kr.

Budapesti Gépmesterek és Nyomók Köre.

Alakult 1883-ban.

Célja: Tagjait szakbelileg foglalkoztatni; a munkanélkülieknek munkát közvetíteni; a rokkantakat segélyezni.

Székhelye: Budapest, VII. ker., Kazinczy-útca 53. sz. (Juretzy-vendéglő).

Tisztviselői: Elnök MÜLLER ERNŐ, pénztárnok CSELESNIK JÁNOS, jegyző NACHTLER KÁROLY, hat választmányi tag.

Tagok létszáma: 92.

Tagsági heti illeték: 10 kr., ebből esik 6 kr. a rokkant-, 2 kr. a munkanélküli, 2 kr. az önképző-alapra.

Pénzvagyron 1889 január elsején: 1700 frt.

Budapesti Hírlapszedők Köre. Alakult 1884-ben.

Célja: A hírlapszedők érdekeinek előmozdítása s azok segélyezése huzamos betegség vagy munkanélküliség esetében.

Székhelye: Budapest, VII. ker., Kazinczy-útca 53. sz. (Juretzy-vendéglő).

Tisztviselői: Elnök SITTE JÓZSEF, pénztárnok VOJCSEK SÁNDOR, jegyző RÁCZ ISTVÁN, tíz választmányi tag.

Tagok létszáma: 135.

Tagsági heti illeték: 10 kr.

Pénzvagyron 1890 október elsején: 1668 frt 21 kr.

Budapesti Betüöntő-Kör. Alakult 1882-ben.

Célja: Tagjait szakbelileg foglalkoztatni; átutazó, munkanélküli tagjait segélyezni, elhalt tagjai temetkezési költségeihez járulni.

Székhelye: Budapest, VIII. ker. Kerepesi-út 29. sz. (Janisch-vendéglő).

Tisztviselői: Elnök FELDMANN I. PÁL, pénztárnok SELTENREICH ANTAL, jegyző HORACSEK FLÓRIÁN, 4 választmányi tag.

Tagok létszáma: 32.

Tagsági havi illeték: 30 kr.

Pénzvagyron 1890 január elsején: 160 frt.

Budapesti Könyvnyomdászok és Betüöntők Hiteleszövetkezete. Alakult 1886-ban.

Célja: Olcsó kölcsönök nyújtása által tagjai helyzetén segíteni.

Székhelye: Budapest, VIII. kerület, Stáhly-útca 1. sz.

Tisztviselői: Igazgatósági elnök alelnök
KLEINMANN FRIGYES, pénztárnok GAWEL GYULA, jegyző
GRÓCZ ERNŐ, titkár-könyvelő BALÁZS ZSIGMOND, igazgatósági

tagok: AIGNER JÓZSEF, FELDMANN I. PÁL, GYÖNGYÖSI SÁNDOR, SCHWIND BÉLA. Felügyelő-bizottság: GELBERGER MIHÁLY, NEUHÄUSLER V., SCHALLINGER DÁVID.

Tagok létszáma 1890 október 31-én: 790 tag, 30,737 frt 10 kr. törzsbetéttel.

Pénzforgalom a harmadik évi működésben: Bevétel 90,927 frt 60 kr., kiadás 90,429 frt 50 kr., vagyon 32,339 frt 24 kr., osztalék minden öt forintos részvényre 25 kr.

Magyarországi Könyvnyomdászok és Betüöntők Egyesületének «Ébredés» Dalköre. Alakult 1886-ban.

Czélja: A hang művelése, kiképzés a karénekekben; mulatságok rendezése által a szaktársak társas életének nemesbítése és fejlesztése.

Székhelye: Budapest, VIII. kerület, Stáhly-útcza 1. sz.

Tisztviselői: Elnök pénztárnok DURMITS IMRE, jegyző LIPNYICZKY KÁROLY, karmester SELLEI GYULA, leltárnok AIGNER JÓZSEF.

Tagok létszáma 1890 szept. elsején: 305 pártoló, 45 működő.

Tagsági heti illeték: 5 kr.

Pénzvagyon 1889 augusztus 31-én: 179 frt 63 kr.

Budapesti Dalkör «Typographia». Alakult 1871-ben.

Czélja: A szaktársak közti érintkezést kedélyessé tenni és az együvé tartozás eszméjét szilárdítani.

Székhelye: Budapest, II. kerület, Medve-útcza 6. sz.

Tisztviselői: Elnök GALATEO BÉLA, pénztárnok HERCSEK JÁNOS, leltárnok DIETRICH NÁNDOR, jegyző HARSÁNYI SÁNDOR, karmester VAVRINECZ MÓR.

Tagok létszáma: 113 pártoló, 32 működő, azonkívül egy 12 személyből álló zenekar.

Tagsági heti illeték: 10 kr.

Pénzvagyon 1890 január elsején: 321 frt 07 kr.

Athenaeum személyzetének Dalköre. Alakult 1889-ben.

Czélja: A hang művelése és kedélyes összejövetelek rendezése.

Székhelye: Budapest, IV. ker., Sebestyén-tér, «Csiga» vendéglő.

Tisztviselői: Elnök ALBERT ANTAL, pénztárnok BÖHM BÉLA, jegyző ERDÖSY BARNA, karmester ZIEGLER BÉLA.

Tagok létszáma: 108.

Tagsági heti illeték: 10 kr.

Pénzvagyon 1890 november 15-én 396 frt.

ORSZÁGOS SEGÉLYEGYESÜLETÜNKKEL KÖLCSÖNÖSEK :

HORVÁT-SZLAVONORSZÁGBAN.

Hrvatsko Tipografičko Društvo u Zagrebu.

Alakult 1870-ben.

Hatásköre: Horvát-Szlavonországra terjed.

Székhelye: Zágráb, Dolac-utcza 1. sz.

Tisztviselői: Elnök TOPOLŠČAK FERENCZ, alelnök PIŠKULIC ROKO, pénztárnok TÓTH JÓZSEF, jegyzők STROSSMAYER JÓZSEF és PERNER ISTVÁN, ellenőr PODOLŠAK IVÁN és három választmányi tag.

Tagok létszáma 1890 január elsején: 108.

Tagsági heti illeték: 60 kr., ebből esik 45 kr. a beteg-, átutazó-, halálesetben segélyező- és könyvtári-, 15 kr. a rokkant-, özvegy- és árva-szakosztályra.

Pénzvagyon 1890 január elsején: 15,812 frt 20 kr.

AUSZTRIÁBAN.

Bécs (Elnöklő FABER HENRIK, VII., Zieglergasse 25): *Verein der Buchdrucker Nieder-Oesterreichs*. Kölcsönösséget gyakorol valamennyi segélyágban.

Brünn (FERDINAND SCHISCHAK, Zeile 16): *Verein der Buchdrucker und Schriftgiesser Mährens*. Kölcsönösségben áll velünk, mint a bécsi egyesület.

Csernowitz (WILHELM KEREKJARTO, Erzbischöfliche Druckerei): *Verein der Buchdrucker und Schriftgiesser der Bukowina*.

Grác (KARL POLHEIM, Druckerei Leykam, Stempelgasse): *Unterstützungsverein der Buchdrucker und Schriftgiesser in Steiermark*.

Innsbruck (JOSEF BICKEL, Vereinsbuchdruckerei): *Kronlandsverein für Buchdrucker und Schriftgiesser in Tirol und Vorarlberg*.

Klagenfurt (ERNST BRODNIG, Druckerei Ferd. v. Kleinmayr): *Verein der Buchdrucker, Lithographen und Steindrucker Kärntens*.

Krakó (J. GADOWSKI, Druckerei Anczyc, Kanoniczaulica): *Towarzystwa drukarzy «Sila»*.

Laibach (FRANZ SAKSER, Katholische Buchdruckerei): *Verein der Buchdrucker, Steindrucker und Lithographen Krains*.

- Lemberg** (Rynek 9): *Stowarzyszenie wzajemnej pomocy członków sztuki drukarskiej.*
- Linz** (H. MICHEL, Buchdruckerei Feichtinger, Franz-Josefsplatz): *Verein der Buchdrucker und Schriftgiesser Ober-Oesterreichs.*
- Prága** (JOSEF LINHART, Smečka ulica 26): *Typografická Beseda.* Kiterjed egész Csehországra.
- Salzburg** (LEONHARD ROEDEL, Druckerei Kiesel): *Buchdrucker-Unterstützungsverein.*
- Trieszt** (Via degli Artisti Nr. 5): *Società dei tipografi in Trieste.*
- Troppau** (KARL DLABACZEK, Salzgasse 31, I): *Oesterreichisch-schlesischer Kronlandsverein für Buch- und Steindruckergehilfen.*
- Zára** (GIOV. MAZZANTI, Vicolo del Teatro Vecchio): *Società tipografica Zaratina di mutuo soccorso.*

A KÜLFÖLDÖN.

- Belgium**: *Fédération typographique Belge.* Székhelye Brüsszel (Rue Jourdan 65). Nyolcz kerületre oszlik.
- Bulgária**: *Blgarsko Typografsko Družestvo.* Székhelye: Sofia (Államnyomda).
- Dánia**: *Typographiske Forening i Kjöbenhavn.* Székhelye: Kopenhága (Smedegade 3)
— *Dansk typografisk Forening.* Székhelye: Kolding (Jütland) «Kolding Folkeblad»-nyomda. 39 fiókkal.
- Francziaország**: *Fédération française des travailleurs du livre.* Székhelye: Páris, XV. Rue des Savoie. Kiterjed az egész országra.
- Luxemburg**: *Société typographique luxembourgeoise.* Székhelye: Luxemburg (Grande Rue 19).
- Németország**: *Unterstützungsverein Deutscher Buchdrucker.* Központi vezetősége: Berlin SW, Solmsstrasse 31. (DÖBLIN EMIL, elnök.) Ez egyesület egész Németországra kiterjed s 21 kerületi központja van, melyek ismét körülbelől 80 fiókra oszlanak.
— *Buchdrucker-Unterstützungsverein für Bayern.* Székhelye Nürnberg (Schlehengasse 10). 15 fiókja van.
— *Unterstützungsverein für Buchdrucker und Schriftgiesser in Elsass-Lothringen.* Székhelye: Strassburg (Jungferngasse 4). Négy fiókja van.

- Olaszország:** *Associazione fra gli opera tipografi italiani*. Fő székhelye: Milano (Vicolo San Vittore al Teatro 13). Kiterjed egész Olaszországra.
- Románia:** *Societate generala de ajutor reciproc al lucratorilor tipografi din Romania*. Székhelye Bukarestben. Fiókja Galatz- és Jassy-ban.
- Svájcz:** *Schweizerischer Typographenbund*. Fő vezetőségének székhelye Bern (Marktgasse 44). Kiterjed a német ajkú Svájcra
- *Société federative des typographes de la Suisse romande*. Fő székhelye: Lausanne. Kiterjed a francia ajkú Svájcra.
- Svéd- és Norvégország:** *Norsk Centralforening for Bogtrykkere*. Fő székhelye: Christiania (Nordal Brunsgade 7, II). Tizenhat fiókja van.
- *Svenska Typografförbundet*. Székhelye: Stockholm (Lilla Nygatan 12^{1/2}). Huszonhét fiókja van.
- Szerbia:** *Družina tipografskih radnika u Srbiji*. Székhelye: Belgrád (Kastriotova-ulica 16).

BUDAPESTI KÖNYVKERESKEDÉSEK.*

I. KERÜLET (VÁR).

Nincs könyvkereskedés.

II. KERÜLET (VÍZIVÁROS).

Nagel Bernát,
Fő-út, takarékp. épület.

III. KERÜLET (Ó-BUDA).

Nincs könyvkereskedés.

IV. KER. (BELVÁROS).

Aigner Lajos,
Zsibárus-útca 1.
Angol és külföldi bibliatársaság, Deák Ferencz tér 4.
Brody F. fiókja,
Kecskeméti-útca 14.
Deutsch Zsigmond,
Bécsi-útca 5.

Dobrowsky Ágost,
Egyetem-útca 2.
Eggenberger-féle könyvkereskedés (Hoffmann és Molnár) Ferencziek tere 2.
Franke Pál,
Hatvani-útca 2.
Graf Gábriel,
Károlyi-útca 26.
Grimm Gusztáv,
Gránátos-útca 8.
Harmonia, zenei kiadv. részv.-társ., Váczi-útca.
Kilián Frigyes, Váczi-ú. 30.
Klökner és Schloss,
Váczi-útca 12.
Kohn Béla, Sütő-útca 6.
Kókai Lajos,
Károly-útca 1.
Lauffer T., Hajó-útca 6.

* Az előbbieken csillaggal (*) jelölt nyomdák egyúttal könyvkereskedések.

Lauffer Vilmos,
Ujvilág-utcza 14.
Mai Henrik és fia,
Múzeum-körút 29.
Martin H.,
Régi pósta-utcza 6.
Mehner Vilmos,
Papnövelde-utcza 8.
Müller A., Kecskeméti-ú. 8.
és Múzeum-körút 37.
Nádor K. utóda, Károly-
körút 8.
Pfeifer Nándor, Kristóf-tér.
Pfeifer M., Egyetem-ú. 11.
Politzer S.,
Kecskeméti-utcza 4.
Révai Leó,
Egyetem-utcza 1.
Révai Testvérek,
Váczi-utcza 1.
Rózsavölgyi és Társa,
Kristóf-tér.
Rozsnyai Károly,
Múzeum-körút 15.
Rubinstein J.,
Ujvilág-utcza 14.
Ruzitska Ármín,
Múzeum-körút 3.
Schenk Ferencz,
Ujvilág-utcza 6.
Stolp K. O. utóda,
Váczi-utcza 10.
Szent-István-Társulat
Lövész-utcza 13.
Szűts és Társa,
Hatvani-utcza 4.
Táborszky és Parsch,
Váczi-utcza.
Tietz Anna,
Gránátos-utcza 7.
Ungar Adolf,
Múzeum-körút 9.

V. KER. (LIPÓTVÁROS).

Frankl L.,
Harminczad-utcza 1.

Grill Károly (Balázs),
Dorottya-utcza 2.
Katz G., Dorottya-utcza 5.
Ráth Mór, Gizella-tér 1.
Robicsek Zsigmond
Lipótvárosi templom-
bazar 28/29.
Zipser és König,
Váczi-körút 24.

VI. KER. (TERÉZVÁROS).

Benkő Gyula,
Váczi-körút 29.
Deutsch Gábor,
Andrássy-út 23.
Eisler G.,
Andrássy-út 43.
Káldor Ferencz,
Váczi-körút 29.
Lampel Róbert
(Wodianer F. és Fiai),
Andrássy-út 21.
Löwy M. E. Fia,
Király-utcza 2.
Müller Ignác,
Király-utcza
Singer és Wolfner,
Andrássy-út 10.
Weisz J. és Bak R.,
Hajó-utcza 7.

VII. KER. (ERZSÉBETVÁROS).

Lappert A.,
Váczi-körút 23.
Schwartz I., Király-ú. 3.
Székely A., Dob-utcza 14.

VIII. KER. (JÓZSEFVÁROS).

Mai Henrik fiókja,
Múzeum-körút 10.
Ifj. Nagel Ottó,
Nemzeti Színház épülete.
Rózsa K. és neje,
Kerepesi-út 59.
Ruzitska Samu,
Kerepesi-út 27.

BUDAPESTI KÖNYOMDÁK.

I. ÉS III. KERÜLET.

Nincs könyomda.

IV. KER. (BELVÁROS).

Grund Vilmos.

Zöldfa-útca 23.

Pataki József,

Egyetem-útca 2.

Schwericz Ferencz,

Fer.-Józs.-rakpart 18/30.

V. KER. (LIPÓTVÁROS).

Bloch Manó,

Nádor-útca 23.

Boskovitz Mór S.,

Bécsi-útca 8.

Frey János Vilmos,

Vadász-útca 15.

Fried Berthold,

Bálvány-útca 22.

Schwarz Henrik,

Fürdő-útca 8.

Schubert I., Lipót-tér 16.

Várnai F., Nádor-útca 17.

Winter Samu,

Bálvány-útca 26.

Wolff F. A. és Fiai,

Fő-út 16.

VI. KER. (TERÉZVÁROS).

Kellner és Mohrlüder,

Gyár-útca 29.

Knallmayer Károly,

Lázár-útca 2.

Winasch és Weleck,

Szerecsen-útca 11.

VII. KER. (ERZSÉBETV.).

Nincs könyomda.

VIII. KER. (JÓZSEFVÁROS).

Hamvai Gy., Vas-útca 18.

IX. ÉS X. KERÜLET.

Nincs könyomda.

A nyomdák száma. Budapesten 79 (múlt évben 74), Duna jobb partján 75 (71), Duna bal partján 49 (47), Duna és Tisza közén 69 (63), Tisza jobb partján 36 (35), Tisza bal partján 55 (50), Tisza és Maros szögén 57 (54), Erdélyben 54 (52), Fiumében 5 (5), Horvát-Szlavonországban 34 (33). Összesen van tehát a Magyar Korona országaiban 513 nyomda (múlt évben volt 484), csupán Magyarországon 480 (múlt évben volt 451).

Az egyesületek és körök rovata szerint a magyarországi segélyegyleteknek az 1890. év január elsején 1925 tagjuk volt (az előző évben 1881), pénzvagyonyuk pedig 139,364 frt 61 kr. (az előző évben 127,334 frt 63 kr.). — A szaktárskörök pénzvagyona, a hitel-

szövetkezetet bele nem számítva, 1890 január elsején 5294 frt 17 kr. volt (az előző évben 4413 frt 33 kr.).

A könyvkereskedések száma Budapesten 61 (vidéken 277), nem számítva bele azon nyomdákat, melyek kiadó-könyvkereskedéssel bírnak. Csillaggal jelölt könyvkereskedéses nyomda van: Budapesten 15, Duna jobb partján 19, Duna bal partján 18, Duna és Tisza közén 17, Tisza jobb partján 4, Tisza bal partján 9, Tisza és Maros szögén 15, Erdélyben 9 Horvát-Szlavonországban 41; összesen 110, azaz az összes nyomdák majdnem egy negyede. Van tehát a Magyar Korona országaiban 447 könyvkereskedés.

Könyomda van Budapesten 16 (vidéken 22), nem számítva bele azon nyomdákat, melyek könyomdával bírnak. Két csillaggal jelölt (kő- és könyvnyomda együtt) van: Budapesten 12, Duna jobb partján 2, Duna bal partján 2, Duna és Tisza közén 7, Tisza jobb partján 1, Tisza bal partján 3, Tisza és Maros szögén 2, Erdélyben 3; összesen 32. Van tehát Magyarországon 69 könyomda.

Fogadják köszönetemet mindazok, kik e statisztikai rész összeállításában segítségemre voltak, valamint kérem a t. olvasókat, hogy netáni téves adataim helyreigazítása céljából újabb adatokkal támogatni szíveskedjenek.

Nagy-Várad, 1890 november havában.

Lang József,
nyomdatulajdonos.

UTASSEGÉLYEZÉSI SZABÁLYZAT.

1. §. Egyleti tagok, kik a beiratási díjt már megfizették és munkakeresés végett az országos egylet területén utaznak, 40 krnyi napisegélyben részesülnek 120 napig. — Ugyane segélyt élvezik a velünk kölcsönösségben levő egyletek tagjai is.

Az utassegély fölvételére az országos egylet nyugtakönyvei szolgálnak igazolványul. A velünk kölcsönösségben levő egyletek tagjai szintén nyugtakönyveikkel igazolják magukat. Semmiféle más könyv vagy okmány nem bír bizonyító erővel a tagság bizonyítására.

2. §. A segély fölvételének igazolása a nyugtakönyvben következőkép történik: *1889 jun. 1. Győrtől Nagy-Kanizsáig 7 nap, 2.80*, a pénztárnok aláírása. — A segélyt vevő ezenfelül nyugtát állít ki a fölvett összegről, melylyel a kifizető a terület választmányának számol; e nyugtát még a kifizető és az ottani ellenőr, vagy ennek hiányában egy ott dolgozó tag írja alá.

3. §. Ha valamely tag hat heti kondiczióban állás után újra elutazik, úgy újra joga van a 120 napi segélyre; ha ellenben hat heti kondiczióban állás előtt utazik el, úgy az előbb kapott napok hozzáadandók az újakhoz, míg a 120 napot ki nem teszik.

Bebetegség esetén, vagy ha az illető bebizonyítja, hogy kondiczió nélkül tartózkodott valamely városban, e napok nem számíttatnak, azonban a nyugtakönyvbe beírandó, hogy *az utas N. városban 15 napig beteg volt*, vagy a *nyugtakönyv tulajdonosa N. városban 4 hétig munkanélküli volt*. Ez esetekben azonban az alapszabályszerű heti illetéket köteles fizetni, a mit az első kerületi pénztárnok levon tőle.

Ugyanazon fizető állomáson csak hat hét után lehet újra jelentkezni a segélyért, úgyszintén csak hat hét múlva kap segélyt az a tag abban a kerületben, hol elutazásakor az alapszabályszerű 12 frt elutazási segélyt fölvette. Pl. ha egy tag Eperjesen, Nagy-Becskereken vagy Szegzárdon fölveszi a 12 frt elutazási segélyt, úgy az Kassán és Ungváron, Temesváron,

Pécsen és Nagy-Kanizsán csak hat hét múlva kaphat utassegélyt. Kivételt képeznek azok, kik az alapszabályszerű elutazási segélyre még nem jogosítvák; ezek a kerületben is kapnak utassegélyt. Az elutazási segély fölvétele és az összeg a könyvbe beirandó.

4. §. Ha valamely tag külföldre utazik, a határváros pénztárnoka bejegyzí könyvébe, hogy külföldre utazott. Az ilyen tag, ha tizenhárom hétig távol volt az országból, visszatértekor újra jogosult a 120 napi segélyre, ha ellenben előbb jön vissza, úgy korábban kapott segélye hozzáadatik a későbbihez, míg 120 napot nem tesz ki.

5. §. A kifizető minden esetben megnézi, hogy az elutazás kezdete óta nem telt-e le 120 nap; ha letelt, az utassegélyt megvonja és a lejárást a nyugtakönyvbe beírja, s így adja vissza a tagnak.

6. §. Ha az utas előbb jön, mint a kijelölt idő, csak azt az időt kapja, a mit tényleg eltöltött; ha pedig később jön, az elmulasztott napokat nem kapja meg és tartozik kimutatni, hol tartózkodott.

Ha az utas huzamosb ideig óhajt valamely fizető állomáson vagy városban tartózkodni, köteles ezt az illető pénztárnoknak bejelenteni, ki ezt a nyugtakönyvbe bejegyzí; e tartózkodás tartama alatt nem részesül az utassegélyben és köteles a munkánküli egyleti járulékot fizetni.

Budapesten két napi, a kerületek központjain pedig egy napi tartózkodás hozzászámítatik az uti napokhoz, mit munkakeresésre használhat föl az utas, és e napokra is megkapja a 40 kr. segélyt.

Hadi szolgálatból elbocsátott volt tagok régi jogait azonnal élvezik, ha kötelességeiket az országos egylet irányában besoroztatásukig pontosan teljesítették.

Oly tagok, kik külföldön kondiczióban állottak, a nélkül hogy munkahelyükön lévő, velünk kölcsönösségben álló egylethez csatlakoztak volna, nem részesíthetők segélyben; esetleg — az alapszabályok e pontjainak megfelelően — kizáratnak a tagok sorából.

Minden utas tartozik kondiczióba lépés esetén árszabályszerinti fizetést biztosítani magának. Ki ez előírás ellen vét, elveszti segélyezési jogát a következő alkalomra.

Munkába lépés esetén a nyugtakönyv az illető kerület pénztárnokához 8 nap alatt beküldendő.

7. §. Nem részesülhet utassegélyben, ki az egyleti pénztárba kondiczióban csinált hátralékokkal tartozik. Ép így nem kaphat segélyt, ki a beíratási díjt még nem fizette le.

Megvonandó a segély az oly tagtól, ki egy fölajánlott kondíciót el nem fogadható indokolással visszautasít; ki nyugtakönyvét meghamisítja; ki, ha csak naponkinti kondíciót is, eltitkol; ki árszabályon alul fogad el kondíciót.

Minden fizető pénztárnok köteles ez esetek tényleges tapasztalatánál az illetőtől nyugtakönyvét elvenni, ezt a kerület választmányának beküldeni, hová a visszkeresetek is intézendők.

A segély megvonása csupán az időszerinti uti tartamra értendő; a nyugtakönyv hamisításánál azonban az illető tag rögtön kizárható az egyletből.

8. §. Ha oly városból jön az utas, mely a tervezetbe nincsen fölvéve, pl. Váczról Budapestre, Veszprémből Győrbe, Nyiregyházáról Debreczenbe stb., annyi segélyt ad neki a pénztárnok, a mennyi idő alatt saját tudomása szerint ezt az utat meg lehet tenni. Irányadó naponkint 4 mérföld.

9. §. Ha valamely utas külföldre megy vagy külföldről jön, a határvárosban a kifizető kifizeti neki a határig vagy a határtól az illető városig tartó napokat is, s ezt is beírja a nyugtakönyvbe.

E határvárosok a következők: Turóc-Szentmárton —.80, Pécs —.80; Nagy-Kanizsa, Ausztria felé —.80, Horvátország felé —.40; Pancsova —.40, Brassó —.40, Kassa 1.20, Ujvidék —.40. E szerint tehát az, a ki pl. N.-Kanizsáról Ausztriába megy vagy onnét jön, 80 krral többet kap; a Brassóból Oláhországba ki- vagy onnét bejövőknek 40 kr. segély jár stb.

Minden tag elutazásakor nyugtakönyvével együtt e tervezetet is megkapja, hogy tudja magát mihez tartani a segély nagysága és a segély iránti jogait illetőleg. Valamint a tagoknak, úgy a kifizetőknek sem szabad e szabályzat ellen véteni; a vétség vagy hanyagságból származó több kiadást az illető tartozik megtéríteni.

Az utassegélyt a következő szaktársak fizetik ki: Aradon Lövey Nándor, Réthy-féle nyomda; Brassón Merkl János, Gött-féle nyomda; Budapesten Steiner Adolf, az egyleti helyiségben (VIII., Stáhy-útca 1.); Debreczenben Török Ferencz, Városi nyomda; Győrött Krumpek Sándor, Surányi könyvnyomdája; Kassán Nagy Sándor, Werfer K. nyomdája; Kolozsvárt Gombos Ferencz, «Magyar Polgár» nyomdája; Miskolczon Ludwig István, Wesselényi-féle nyomda; Nagy-Kanizsán Grebenz Lajos, Vajdics J. nyomdája; Nagyváradon Kemény Ignác, Laszky-féle nyomda; Pancsován jelenleg nincs kifizető, de a segélyt az utas a következő állomáson megkapja; Pécsen Pálffy Gyula, lyceumi nyomda; Szegeden Popovits Bazil, Engel A. nyomdája; Temesvárt Mangold Sándor, Uhrmann-féle könyv-

nyomda; Turóc-Szt-Mártonban Mitrovszky J., Részvény-nyomda; Ujvidéken Ziemietzky Károly, Pavlovits és Jociés nyomdája; Ungváron Jäger Károly, Kelet-nyomda; Zomborban Hecht Manó, Bittermann-féle nyomda.

Kifizető helyek

Budapest	—Győr... .. oda vagy vissza	5 nap	2	frt — kr
"	—Miskolcz	5	"	2 " — "
"	—Nagy-Kanizsa	7	"	2 " 80 "
"	—Szeged	6	"	2 " 40 "
"	—Pécs	7	"	2 " 80 "
"	—Debreczen... ..	8	"	3 " 20 "
Győr	—Pozsony.. ..	3	"	1 " 20 "
"	—Nagy-Kanizsa	7	"	2 " 80 "
"	—T.-Szt-Márton	7	"	2 " 80 "
N.-Kanizsa	—Pécs	4	"	1 " 60 "
Pécs	—Zombor	3	"	1 " 20 "
"	—Szeged	6	"	2 " 40 "
Zombor	—Ujvidék	3	"	1 " 20 "
"	—Szeged	3	"	1 " 20 "
"	—Temesvár	6	"	2 " 40 "
Ujvidék	—Pancsova	4	"	1 " 60 "
"	—Temesvár	5	"	2 " — "
"	—Szeged	5	"	2 " — "
Pancsova	—Temesvár	4	"	1 " 60 "
Pozsony	—T.-Szt-Márton	7	"	2 " 80 "
Temesvár	—Szeged	5	"	2 " — "
"	—Arad	2	"	0 " 80 "
"	—Brassó	13	"	5 " 20 "
Arad	—Szeged	4	"	1 " 60 "
"	—Nagyvárad	5	"	2 " — "
"	—Kolozsvár... ..	8	"	3 " 20 "
"	—Brassó	13	"	5 " 20 "
Brassó	—Kolozsvár	8	"	3 " 20 "
Kolozsvár	—Nagy-Várad	5	"	2 " — "
Nagy-Várad	—Debreczen	2	"	0 " 80 "
Debreczen	—Ungvár	5	"	2 " — "
"	—Miskolcz	4	"	1 " 60 "
"	—Kassa	6	"	2 " 40 "
Kassa	—Miskolcz	3	"	1 " 20 "
"	—T.-Szt-Márton	7	"	2 " 80 "
"	—Ungvár	3	"	1 " 20 "

UTAS-SZÁLLÓK.

A következő jegyzék Magyarország, Ausztria, Svájc és Németország utas-szállóit tartalmazza, hol foglalkozás után látó utazó szaktársak olcsó pénzért, sőt némelykor ingyen kaphatnak szállást és jó étket. A hol az ottani szaktársak nem bírtak szállót alkotni, vagy hol egyáltalán nincs nyomda, az oly vendéglőket jegyeztük föl, melyek keresztülutazó szaktársak által ajánlottak.

Magyarország.

Arad: Az iparos-ifjak szállóján. Utalványok a Réthy-féle nyomdában.

Békés-Csaba: Az iparos-ifjak szállóján. Utalványok a «Corvina» nyomdában.

Brassó: A «Vadmacská»-hoz címzett vendéglőben. Utalványok a Gött-féle nyomdában.

Budapest: Stiff L. vendéglője. Kőfaragó- és Gyöngytyúk-utcza sarkán. Utalványok Steiner Adolfnál, az egyleti helyiségben.

Debreczen: Az iparos-ifjak szállóján, Kisvárad-utcza. Utalványok a városi nyomdában.

Felső-Ór: Wallner Samu vendéglője. Utalványok a Schodisch-féle nyomdában.

- Kassa*: Hentschel-féle vendéglő, malom-utcza. Utalványok a Ries-féle nyomdában.
- Kolozsvár*: Az iparos-ifjak szállóján. Utalványok a «Magyar Polgár»-nyomdában.
- Lőcse*: Utalványok a Reisz-nyomdában.
- Pécs*: Gyár-utcza 7. Utalványok a lyceumi nyomdában.
- Pozsony*: Az «Oroszlán»-hoz címzett vendéglőben, Jiringer-utcza 32. Utalványok a «Grenzbote» nyomdájában.
- Segesvár*: Utalványok a Horeth-féle nyomdában. A princzipális utas-segélyt is ad.
- Sopron*: Utalványok a Litfass-nyomdában.
- Szeged*: Az iparos-ifjak szállóján. Utalványok a Bába-féle nyomdában.
- Temesvár*: A «Fehér farkas»-hoz címzett vendéglőben, Gyárváros, Farkas-utcza. Utalványok a Stéger-féle nyomdában.
- Ungvár*: Utalványok a Jäger-nyomdában.
- Zágráb*: Utalványok a «Narodne Novine» nyomdában.

Ausztria.

- Auspitz*: (Morvaország), «Zum blauen Löwen» vendéglő.
- Aussig*: (Csehország), Kornhäuser vendéglője «Zur Heimath», Grünegasse.
- Bécs*: Wedlich vendéglője, X. kerület, Humbergerstrasse 1a. — A főnöktestület által ingyen éji szállás utalványoztatik a Bayer-féle vendéglőbe, III. Rochusgasse 15.
- Bécs-Ujhely*: (Alsó-Ausztria), «Zum gold. Strauss», Wienerstrasse.
- Bilitz*: (Szilézia), Kander-féle vendéglő, Pechringstrasse.
- Bozen*: (Tirol), «Zur goldenen Traube» vendéglője, Weintraubengasse.

- Brixen*: (Tirol), «Zum goldenen Schlüssel» vendéglő.
- Bruck*: (Mura mellett, Stájerország), «Zum Spezi» vendéglő, Mittergasse.
- Bregenz*: (Vorarlberg), «Zum Storchen» vendéglő.
- Brünn*: «Drei Hahnen»-vendéglő. Utalványok az idegenek pénztárnokánál.
- Brüx*: (Csehország), «Zum Stern» vendéglő (német szálló).
- Budweis*: (Csehország), Wendler-vendéglő, Theatergasse und «Zum Fassel», Breitegasse.
- Cilli*: (Stájerország), «Zum gold. Engel» vendéglő.
- Dornbirn*: (Vorarlberg), «Zum Rössle» vendéglő.
- Eger*: (Csehország), «Zum gold. Hirschen», Judengasse.
- Falkenau*: (Böhmen), «Zu den drei Staffeln» vendéglő, Ringplatz 20.
- Freiwaldau*: (Szilézia), «Zur Freiheit» vend. Az utalványokat a szövetség adja.
- Freudenthal*: (Szilézia), Panirschky-féle vendéglő, Olmützerstrasse. Az utalványokat az iparszövetség adja.
- Gablonz*: (Csehország), Kiesewetter J. vendéglője, Mühlgasse.
- Gmunden*: (Felső-Ausztria), «Zum Hofwirth» vendéglő.
- Görz*: (Tengerpart), Cocianzig-féle vendéglő, Riva Castello és «Al Cacciatore», Via Teatro.
- Grác*: «Zum braunen Hirschen» vendéglő, Schörgel- és Münzgrabenstrasse sarkán. Utalványok az idegenek pénztárnokánál.
- Horn*: (Alsó-Ausztria), «Zum weissen Rössel» vendéglő, Marktplatz. Utalványok a Berger-féle könyvnyomdában.
- Innsbruck*: (Tirol), «Zum weissen Kreuz» vendéglő, unter den Lauben és «Zur Krone», neben der Triumphpforte.
- Ischl*: (Felső-Ausztria), «Zum schwarzen Adler» vendéglő, Grazerstrasse.

- Karlsbad*: (Csehország), «Zur Krone» vendéglő Neufischerben.
- Klagenfurt*: «Zum Mohren», (Bahnhofstrasse). Ingyen vacsora és éji szállás.
- Kolin*: (Böhmen), Strnads-féle vendéglő, Gartengasse.
- Komotau*: (Csehország), «Zur Morgensonne» vendéglő.
- Krems*: (Alsó-Ausztria), «Zum alten Schweden» vendéglő, Schmidtgasse.
- Laibach*: «Zum weissen Ochsen» vendéglő, Petersstrasse 3.
- Leitmeritz*: (Csehország), «Zum Schwan» vendéglő.
- Leoben*: (Stájerország), «Zur Stadt Triest» vendéglő, Hauptplatz.
- Linz*: «Zum gold. Hirschen» és «Zur Stadt Gmunden» vendéglő. Utalványok a főnöktestületnél.
- Marburg*: (Stájerország), Jošt-féle vendéglő, Kärntnerstrasse 3.
- Morva-Ostrau*: (Morvaország), «Zur Post» vendéglő.
- Marienbad*: (Csehország), «Schloss Versailles»; csak télen.
- Meran*: (Tirol), «Zum goldenen Löwen» vendéglő.
- Olmütz*: (Morvaország), «Zum rothen Ochsen» vendéglő, Niederring.
- Pardubitz*: (Csehország), Patzelts vendéglő.
- Pettau*: (Stájerország), Blaschitz szálloda.
- Pilsen*: (Csehország), «Zur Stadt Hamburg» vendéglő.
- Prága*: Utalványok az idegenek pénztárnokánál.
- Reichenberg*: (Csehország), Német szálló. Lissegasse.
- Ried*: (Felső-Ausztria), Weinhäupl vendéglője, Bahnhofstrasse 20.
- Rudolfswerth*: (Felső-Ausztria), Windischers-féle vendéglő.
- Saaz*: (Csehország), «Zum goldenen Löwen» vendéglő, Bogengasse.
- Salzburg*: «Zum Mödlhammer» vendéglő, Getreidegasse, linkes Ufer.
- St. Gilten*: (Salzburg), Streicher-féle vendéglő, Scharflingerstr.

- St. Pölten*: (Alsó-Ausztria), «Zum weissen Schwan» vend., Kremsergasse.
- Steyr*: (Felső-Ausztria), Brunner F. ezelőtt Matz vendéglője, Ennsdorf, Langegasse 25. Utalványok vacsorára és éji szállásra Klinka Alajosnál, egyleti nyomda, Pfarrgasse 2. sz.
- Teplitz*: (Csehország), «Augustenburg» vendéglő. Hansastrasse. Utalványok az éjjeli szállásra, vacsorára és reggelire a Weigend-féle nyomdában.
- Teschen*: (Szilézia), Kucejda vendéglője. Albrechtsallee. Utalványok estebédre, éji szállásra és reggelire az idegenek pénztárnokánál.
- Tetschen*: (Csehország), Helmich vendéglője, Kreuzgasse; «Zur deutschen Herberge» vendéglő, Lange-gasse.
- Trautenau*: (Csehország), az idegenek szállásán, a Kaiserstrassén.
- Trieszt*: (Tengerpart), Androna di Copa 1., Via del Altana 2.
- Troppau*: «Zu den drei Fürsten» vendéglő, Herren-gasse.
- Villach*: (Karintia), «Zum Gaglbräuer» vendéglő. Utalványok a Muhr-féle könyvnyomdában.
- Warnsdorf*: (Csehország), Thiele Konrád vendéglője, I. kerület.
- Wels*: (Felső-Ausztria), Pollheim-féle vendéglő, Ringstrasse. Utalványok Krenn J.-nél a Haas-nyomdában.
- Winterberg*: (Csehország), «Zur Stadt Wien» vendéglő.
- Znaim*: (Morvaország), «Zum schwarzen Bären» vendéglő, «Zum goldenen Hirsch» vendéglő és «Zum weissen Lamm» vendéglő.

Belgium.

Brüssel: Rue du Marché du Parc (au bas de la Colonne du Congrès).

Svájcz.

- Aarau*: «Zur Herberge» vendéglő, vordere Vorstadt.
- Baden*: «Zum wilden Mann» vendéglő, utasok állami tápintézete.
- Basel*: «Zur Sonne» és «Zur Blume» vendéglők.
- Bern*: «Zum Adler» vendéglő.
- Biel*: «Zur Krone» vendéglő, Canalgasse.
- Brugg*: «Zum Rössli» vendéglő, utasok állami tápintézete.
- Burgdorf*: «Zum Rössli» vendéglő, utasok állami tápintézete.
- Chaux-de-Fonds*: Asyl, Promenadestrasse 34.
- Chur*: «Zum Friedhof» és «Zu den drei Königen» vendéglők.
- Frauenfeld*: «Zum Kreuz» vendéglő, utasok állami intézete.
- Freiburg*: «Zur Traube» vendéglő, Lausanergasse.
- Genf*: «Zum Hirschen» vendéglő, Rouseaustrasse 34.
- Glarus*: «Zum Schweizerbund» vendéglő, utasok állami tápintézete.
- Interlaken*: Unterseen szálloda; «Zum Adler» szálloda.
- Langnau*: «Zum Bären» vendéglő, utasok állami tápintézete.
- Lausanne*: «du Bros-de-Fer», «du Mouton» és «du Cerf» vendéglő.
- Locle*: «Hôtel National», Rue de la Côte.
- Luzern*: «Zu den drei Königen» vendéglő, Innere Weggisgasse.
- Nauenburg*: «Zur Heimat», Mühlengasse» és «Zur Lilie» vendéglő, Rue des Epaucheurs.
- Rapperswyl*: «Zum Steinbock» vendéglő.
- St. Gallen*: «Zum Schwert» vendéglő, Goliathgasse; «Zur Ilge» vendéglő, Bankgasse. Utasok állami tápintézete.
- St. Immer*: «Zum Hirschen» vendéglő, Rue des Maroniers.
- Schaffhausen*: «Zum Löwen» vendéglő, Vorstadt.

- Schwyz*: «Zum Engel» vendéglő, a templom fölött.
Solothurn: «Zum Löwen» és «Zum Hirschen» vendéglők.
Thun: «Zu Metzgern» vendéglő.
Vivis: «Zum Drachen» és «Zum Wilhelm Tell» vendéglők.
Winterthur: «Zur Traube» és «Zum Widder» vendéglők. «Zur Heimat» szálló. Utasok állami tápintézete.
Zürich: «Zur Rose» és «Zum Rothen Haus» vendéglők.

Németország.

- Aachen*: «Zur Stadt Maastricht» vendéglő, Eilfschornsteingasse 12.
Alfeld: Schünemann «Idegenek szállóján».
Altenburg: «Zum gold. Engel» vendéglő, Hillgasse.
Augsburg: Leiner vendéglő, Perlachberg C. 249.
Berlin: Ebersbach vendéglő, Blumenstrasse 56.
Beuthen: Reisch, Schiesshausstr. 4.
Bingen: Schwind H. vendéglő, Schlüsselgasse 16.
Boppart a R. m.: «Zum rothen Löwen» vendéglő.
Boroszló: «Rother Löwe», Kupferschmiedstr.
Brieg: «Zur grünen Linde», Wollwitzerth.
Bromberg: Manteuffel, Bahnhofstrasse 60.
Drezda: «Stadt Meerane», Elbgässchen 7.
Eisenach: «Zum fröhlichen Mann» vendéglő. Fleischgasse.
Elmshorn (Holstein): Bock-féle vendéglő, Schulstrasse.
Erlangen: «Zum Reichsadler» vendéglő, Kirchenstrasse.
Essen: Stumpe H.-féle vendéglő, Postallee 34.
Flensburg: Ralfs Ch., Schlesw. Chaussee 6.
Freiburg: Fiebach-féle vendéglő.
Gadepusch: Centralherberge von Osten.
Geestemünde: Fremdenverkehr, Geeststrasse 50.

- Glatz*: Neugebauer vendéglője, Böhmische Strasse.
Görlitz: «Zum gold. Kreuz» Langenstr. 43.
Gotha: Centralherberge, Fritzelgasse 1.
Göttingen: Achilles özv., Neustadt 29.
Grossenhain: Grössel vendéglője, Berlinerstrasse 145.
Gumbinnen: Kerkau, Darkehmerstrasse 201.
Halle: keresztényszálló, Mauergasse 6.
Hamburg: v. Salzen, Caffamacherreiche 6/7.
Hannover: Jarren-féle vendéglő, Braunsch.-Strasse.
Hattingen: Lennemann-féle segédszálló.
Heidelberg: «Zur Glocke» vendéglő.
Hildesheim: Strusch H.-féle vendéglő.
Jauer: (Sziléziában), «Zum goldenen Scepter» vendéglő.
Karlsruhe: «Zum Storchen» vendéglő, Gartenstrasse 4.
Kassel: «Zur Stadt Homberg», Graben 60.
Kiel: segédszálló, Faulstrasse 39.
Koburg: «Zum halben Mond» vendéglő, Steinh. 3.
Koblenz: «Zur Karlsburg» vendéglő, Wöllerstr. 2.
Köln: Mebus J., Kämmergasse 18.
Konstanz: «Zum neuen Schiff» szálló.
Krefeld: Wolff J.-féle vendéglő, Klosterstr. 10.
Landshut: Schmid-vendéglő, Heiliggeistgasse.
Linz: (Rajna m.), «Zum Anker» vendéglő, Rheinstrasse 38.
Lipcse: Münkner, Friedrichstrasse 9.
Ludwigshafen: Breitling-vendéglő, Oggerheimerstr.
Lübeck: Mau-vendéglő. Weiter Krambuden 1.
Mainz: «Zur Stadt Worms» vendéglő, Rothekopfgasse.
Mannheim: «Eisernes Kreuz», Lit. G. 5, 16.
Marburg: Müller K., Hirschberg 12.
Meissen: Asztalosok szállója, Rosengasse 320.
Mohrungen: «Zur Ostbahn» vendéglő, Holländerstrasse.
München: Wolf G. vendéglője, «Zur Hofstatt» Hofstatt 7.

- München-Gladbach*: Heinen P., Wallstrasse 13.
Neisse: Keller vendéglője, «Zum Kronprinzen».
Neumünster: Kellermann vendéglője, Plönerstrasse.
Neurode: «Zum grünen Baum» vendéglő.
Neustadt: «Zum Rebstock» vendéglő.
Nürnberg: «Zum goldenen Anker».
Offenburg: «Zum Schützen» vendéglő.
Opladen: Deventer-vendéglő, Neustadt 221.
Passau: «Zur goldenen Birne» vendéglő.
Patsckau: (Szilézia), «Zum schwarzen Bären» vendéglő.
Plauen: «Bürgergarten», Annenstrasse 11.
Posen: Centralherberge, St.-Martin 38.
Ravensburg: «Zu den drei Königen» vendéglő.
Recklinghausen: Friemann E. vendéglője.
Salzungen: Huhn Frigyes vendéglője.
St. Johann: «Zum Schwarzwälder» vendéglő.
Schönebeck: «Kaiserhof», Kaiserstrasse.
Speyer: «Zum Stern»-féle serfözde (Moos H.).
Stargard: Quellmann vendéglője, Breitestrasse.
Stettin: «Zum Stern» vendéglő, Speicherstrasse 1.
Stuttgart: «Zur Glocke» vendéglő, Marktstrasse 10.
Thorn: Innungsherberge, Tuchmacherstrasse.
Tübingen: Birkmayer vendéglő («Zum Adler»)
Uelzen: Behne H. (ezelőtt Philipp).
Waldenburg: «Zum goldenen Stern» vendéglő.
Wiesbaden: Gemeindebadgässchen 6.
Winsen: Labahn vendéglője, Schmiedstrasse.
Witten: Kattwinkel, Ardeyerstrasse 91.
Worms: «Zur Stadt Mannheim» vendéglő.
Würzburg: «Zum Strauss», Juliuspromenade.

A következő városokban az úgynevezett «Heimat»-ban szállhat meg az utas: Bielefeld, Braunschweig, Burg, Chemnitz, Danzig, Darmstadt, Dessau, Emden, Erfurt, Frankfurt, Freiburg, Glogau, Greifswald, Halberstadt, Heide, Hirschberg, Hof, Itzehoe, Königsberg, Landeshut, Lüneburg, Münster, Neu-

brandenburg, Oldenburg, Osnabrück, Paderborn, Prenzlau, Rendsburg, Ribnitz, Rostock, Saarbrücken, Schwerin, Sondershausen, Stolp, Stralsund, Weimar, Weissenfelds és Wittenberg

Olaszország.

Bologna: Osteria Porta Castello.

Brescia: Trattoria «Canonäre» vendéglő, Via Rossino.

Florenz: Via San Maria 19, III.

Genua: Via San Andrea 18 (presto Questura).

Mailand: Via Soncino Merati 17.

Nápoly: «Café Baar», Piazza Francesco (a Piazza Municipional).

Róma: «Café Indipenca», Via Coronati.

Velence: Eisleben Th., Campo San Mauricio
2609/10.

Verona: Vicolo San Francesco 20.

Spanyolország.

Barcelona: Calle de Medio dia Pepe.

Madrid: Plaza Mayor.

A BUDAPESTI KÖNYVNYOMDÁSZOK MUNKAIÐŐ- ÉS MUNKADÍJ-SZABÁLYZATA.

A nappal dolgozó szedők részére.

I. A munkaidő.

1. A munkaidő naponként 9 óra.

Vasárnap vagy ünnepen (és május 1-én) munkaszünet van, és a szünetekért a bizonyos pénzben dolgozó szedőktől levonni nem szabad.

II. A bizonyos pénzben dolgozó szedők munkadíja.

2. A bizonyos pénz minimuma hetenként 12 frt; e szabály alól kivétek az újonnan fõlszabadultak, a kiknek munkadíja fõlszabadulásuk után egy évig legalább 10 frt; ha azonban a fõlszabadult még az egy év letelte előtt más nyomdába megy, úgy már 12 frttal díjazandó.

3. Ha az üzlet érdeke úgy kívánja, hogy a bizonyos pénzben dolgozó szedők az I. címben megállapított munkaidõn túl is dolgozzanak, ez esetben a következõ külön kárpótlásban részesítendõk:

a) éjjel elõtt, vagy reggel 6 órától 8 óráig, valamint vasárnap és ünnep délelõtt végzett munkáért a szedõ heti fizetésének minden forintja után óránként 3 kr. kárpótlást kap;

b) éjjel után, vagy reggel 6 óra elõtt és dél alatt, valamint vasárnap és ünnep délután vagy éjjel végzett munkáért az óránkénti kárpótlás 4 kr.;

c) esti 8 órán túl tartó munkánál a szedõnek 7—8 óráig tartó vacsoraidõ engedtetik, mely szintén mint különóra fizetendõ, azonban csak az esetben, ha a munka legalább 11 óráig tart.

III. A számolásban dolgozó szedők munkadíja.

4. A pakét-szedés és más egyéb munkák számolása. A számítás módja azon betűnem közönséges n betűje szerint történik, melyből a pakét-szedő a neki átadott kéziratot szedi. Ha az n vastagabb egy félnégyzetnél, úgy a számolás ez utóbbi szerint történik. Ha a fölszedett n -ek vagy félnégyzetek nem töltik ki teljesen a sort, úgy egy n -nel több számítandó. — Minden darab térző (negyed petit) egy n , ha a térző nyolczad petitre, fél petitre, negyed ciceróra stb. öntetett, úgy minden darab térző két n .

5. A magyar szövegű szedésnél a számítás alapja a következő :

a) garmond, bourgeois és petit 24 kr.
b) colonell és cicero 25 "
c) nonpareille és mitteltől fölfelé 28 "
d) perl 29 "

A német szövegű szedés, ha antiqua, 1 krajczárral, ha fraktur, 2 krajczárral drágább.

A tót szedés, ha antiqua, 2 krral, ha fraktur (Schwabacher), 4 krral jobban fizetendő.

A görög és czirill (orosz, szerb) szedés 7 krral drágább, a többi idegen nyelvek szedéséért (antiqua betűkkel) 3 krral több fizetendő.

A héber szedés számítása a «Nun», pontozásoknál a «Passach» szerint történik. Héber síma szedés 4 krral, pontozott 8 és troppszedés 12 krral magasabban számítatik.

6. Ha a szedés oly keskeny alakra szedetik, hogy egy sorba csak 35—31 n fér, úgy ezért 2 kr. kárpótlás jár, 30—25 n -es sorokért 3 kr., 24—20 n -es sorokért 4 kr. és 20 n -en alatti soroknál 5 kr. a kárpótlás; a térzők után járó n -ek nem számítatnak a szélességben levő n -ekhez.

7. Ha a szedés kisebb betűfajjal (alárakott) van keverve, tekintet nélkül az alárakás könnyebb vagy nehezebb voltára, úgy az illető sorok kétszeresen számítatnak; az idegen betűfajból vagy ritkítva szedett sorok szintén kétszeresen számítatnak, s ha e betűfajok csak elszórva fordulnak elő, úgy belőlük a szavak sorokká adandók össze, s e sorok számítatnak kétszeresen. Idegen betűfajnak tekintetnek azok, a melyek nem a szöveghez általában használt szekrényben vannak elhelyezve, továbbá a ritkított szedés. Kétszeresen számítandók továbbá a cím sorok is, tekintet nélkül arra, hogy a cím hány sort ad s mily írásból szedetett; a cím mindig a pakét-szedőt illeti.

8. Tiszta számos szedés, úgymint számos szedés rövidítésekkel kétszeresen, számokkal vagy rövidítésekkel kevert szedés, valamint folytatólagosan szedett nevek másfélszer számíttatnak; ha azonban e nevek között idegen betűfaj vagy ritkítás fordul elő, úgy kétszeresen számíttatnak. — Kétszeresen számíttatnak az oly sorok is, a melyekben az évszámokhoz rag vagy *évi* szótag járúl, ha azonban a hónapok nevei is kiszedetnek, ez esetben a számolás csak másfélszer történik. — Rövidítésnek tekintetik, ha akár a kéziratban, akár pedig kívánatra a szedő által rövidítettnek a szavak.

9. Kimenetet képező nevek, akár személy-, község- vagy országnevek stb. csak 2 krajczárral számítandók drágábban; ehhez járúl azonban esetleg az árszabály szerinti keskeny alakért, kipontozásért vagy idegen betűfajokért járó áremelkedés. A tördelőnek sem a név-, sem a versszedést nem szabad a pakét-szedővel keskenyebbre szedetni, mint az eredeti alak.

10. A kipontozott szedés, tekintet nélkül a pont öntésére, ha nincs benne számrovat, 1 krral, ha egy számrovat van benne, 3 krral drágább. A keskeny alakért, idegen betűfajokért vagy nevekért járó kárpótlás külön számítandó.

11. Az egyszerű matematikai szedés, azaz az olyan, a hol egy sor áll szemben egy línia által két részre osztott tételnek, kétszeresen számítandó. Minden más komplikáltabb, azaz többszörösen aláakott matematikai szedés háromszorosan számítandó.

12. Táblázatos szedés, tekintet nélkül arra, hogy fejjel vagy a nélkül, vonalakkal vagy a nélkül készítettik, tekintet nélkül továbbá arra, hogy a rovatokban számok vannak-e vagy betűkkel való szedés, ha a táblázat a három hasábot meghaladja, egész szélességben kétszeresen számíttatik. Három hasábos táblázat másfélszer számítandó; két hasábos szedés, ha liniával van is elválasztva, nem tekinthető táblázatos szedésnek, s csak mint rendes szedés számítandó — az árszabálynak rá vonatkozó pontjai szerint — egész szélességben és magasságban. Oly esetekben, midőn a táblázat feje kisebb betűfajból szedetik mint az egész tábla, a fej e kisebb betűfaj szerint számítandó kétszeresen.

13. A pakét-szedő a szedés közben hiányzó betűket vagy jeleket más fordított betűkkel vagy jelekkel pótolván, ezeket csak az esetben köteles a szükséges betűkkel vagy jelekkel pótolni, ha vagy a számolásban levő tördelő, vagy az üzlet mulasztását óránként 25 krral kárpótolja. — Ha az üzletben első korrekturát nem olvasnak, a szerző által olvasott első

korrekturát a szedő nem köteles végezni; e munkájáért óránként 25 kr. kárpótlás jár. — (A pakét-szedő az általa szedett hasábokat nem köteles lehúzni, s a lehúzás közben történt esetleges bajokért az üzlet felelős.)

14. A szedés mindig fél négyzettel szedettnek értetik; a schliessel szedett munka 1 krajczárral drágább, nemkülönbén a fordított, azaz a betű hátán alkalmazott signaturával bíró írásfajok is 1 krajczárral drágábban számítandók.

(15. Ha a pakét-szedő nem olyan nyelvű osztani valót kap, mint a milyent szednie kell, ez esetben a szedés 3 krral magasabban számíttatik. Kompressz szedéshez csak kompressz osztani valót lehet adni.)

16. Ha a pakét-szedő naponként többször mint kétszer kénytelen szekrényt változtatni, úgy minden szekrényváltoztatásért félórai kárpótlást kap.)

17. *A számolásban végzett tördelés.* Ha az üzlet valamely mű tördelését számoló szedőre bizza, vagy önállóan egy vagy két szedővel szedet valamely művet, úgy ez a következő szabályok szerint történik: Ha teljesen sima, azaz minden idegen betűfajtól vagy jelektől ment a szedés, akkor a pakét-szedőkre vonatkozó alapszámítás szerint fizetendő a szedés; ha azonban a szedés kevert és a keverés az ívnek harminczketted részénél többet nem tesz ki, a következő szabályok állanak: egyszeres kevert szedés (azaz ha még egy betűfaj fordul elő) 1 kr., kétszeres kevert szedés (azaz ha még két betűfaj fordul elő) 2 kr. stb. áremelkedést von maga után. Ha a keverés az ív harminczketted részét meghaladja, de a tizenhatod részt el nem éri, egyszeri keverésnél 2 krral, kétszeres keverésnél 4 krral jobban fizetendő a szedés. — Új betűnem minden oly írás, mely nem a rendes szekrényben van és új betűnem szerint számolandó a ritkítás is. Ha valamely műben idegen nyelv folytatólag fordul elő, úgy ez az idegen nyelvre vonatkozó szabályok szerint külön számolandó. (Más szedési nehézségek, mint a keskeny alak, a műben előfordulható táblázatok, a schliessel való szedés, a fordított signaturával bíró írás használata, a szerző által olvasott első korrektura elvégzése stb., a pakétszedőkre vonatkozó szabályok szerint térítendő meg.)

18. A jegyzetek, ha kisebb betűfajból szedetnek, úgy külön számítandók és a szöveget és jegyzetet elválasztó vonal vagy üres sor is a jegyzethez számíttatik.

19. A művek címei, valamint a szövegben előforduló mindennemű előny: Schmutztitel, metszvények stb., a tördelőt

illetik, s tőle még az esetben sem vonhatók el, ha az üzlet ezeket bizonyos pénzben állíttatja is össze.

20. Az élő lapcímekek a zársorral együtt három, a holtak két sornak számítatnak.

21. Széljegyzeteknél (Marginalien) a szedés egész szélességben számítandó.

22. Ha a művet egynél több szedő szedi, ez esetben a tördelőnek a rendes számításán kívül 2 kr. tördelési járulék fizetendő, de a többi szedőt a pakét-szedőkre vonatkozó szabályok szerint köteles fizetni, ha egy szedő hasábkokban előre szed egy művet és csak később tördelheti, úgy ez esetben is jár neki a 2 kr. tördelési járulék.

23. A számoló szedők (pakét-szedők vagy tördelők), ha a munkaidőn túl dolgoznak, a következő kárpótlásban részesülnek:

a) éjjél előtt, vagy reggel 6 órától 8 óráig, valamint vasárnap és ünnep délelőtt óránként 15 krbán;

b) éjjél után, vagy reggel 6 óra előtt és dél alatt, valamint vasárnap és ünnep délután és éjjél óránként 21 krbán;

c) esti 8 órán túl tartó munkánál a szedőnek 7—8 óráig tartó vacsoraidő engedtetik, mely szintén mint különóra fizetendő, azonban csak az esetben, ha a munka legalább 11 óráig tart.

IV. Általános határozatok.

24. Átlag-árban semmiféle munkát nem szabad készíteni; minden munka vagy bizonyos pénzben vagy számolásban a rendes munkaidő alatt készíttendő, vagy esetleg különórában, a midőn a megfelelő díjak fizetendők. Minimumnál magasabb átlagárért nem szabad a rendes munkaidőnél többet dolgozni.

25. A fölmondási idő 14 nap, s mindig szombat este történik a fölmondás; ha azonban szombatra ünnep esik, úgy a fölmondás előtte való nap történik. Rögtöni elbocsátásnak csak az ipartörvény értelmében van helye; viszont a szedő is csak az ipartörvény értelmében léphet ki rögtön (vagy a) az esetben, ha rögtön elfoglalandó jobb kondíciót kap, b) vagy ha az üzlet e szabályzatok pontjait nem tartja meg).

26. A kisegítő kondíció esetén a szedő, akár számol, akár bizonyos pénzben dolgozik, az árszabály szerinti számoláson vagy rendes fizetésen kívül még naponként mindaddig 50 kr. külön kárpótlásban részesül, a míg mint kisegítő van az üzlet-

ben alkalmazva. Kisegítő kondíciónak tekintetik az, midőn a szedő a 14 napi fölmondás nélkül elküldhető. Ha a bizonyos pénzben álló szedő egy héten három napig dolgozik, az esetleges ünnep tőle nem vonható le.

27. A pakét-szedő csak saját szedésének házi korrekturáját köteles elvégezni; a számolásban dolgozó tördelő a szerző-korrekturát és géprevíziót is meg köteles csinálni, de ezért, valamint minden más oly föltartásért, a melynek nem ő az oka, 25 krrel kárpótolandó óránként.

(28. Ha a számolásban álló szedőt az üzlet nem bírja számolási munkával foglalkoztatni, ez esetben óránként 25 kr. kárpótlást kap, de ez idő alatt köteles az üzlet részére föltisztogatni. Ha számolásbeli munka van, a számoló szedő óradíjában nem alkalmazható. — Ha a számoló szedő a hét három napján órákban dolgozott, egész héten abban kell hagyni s ünnep esetén az e napra eső óradíjak is megfizetendők.)

29. Ez árszabály életbeléptekor minden oly bizonyos pénzben álló szedő munkadíja, kinek jelenlegi fizetése eléri vagy meghaladja az ez árszabályban megállapított minimumot, 1 frttal emelendő.

A hírlapszedők munkaideje és munkadíja.

1. *Közönséges szedés.* A szedés ára 1000 n után, a magyar napilapoknál, garmond, bourgeois és petit 25 kr., cicero 26 kr. Német napilapoknál garmond, bourgeois és petit 27 kr., cicero 28 kr.

2. *A szedés részletezése.* A napilapoknál előforduló „előny” (Speck) — a hirdetések és nyilt tér kivételével — a lapszedőktől nem vonható el, hanem az közöttük egyformán szétosztandó.

A részletezett szedés számolási módja következő:

Egyszeresen számíttatnak az oly szedések, a melyekben sem nevek, sem számok, sem rövidített, sem pedig ritkított vagy más idegen fajta írású szavak elő nem fordulnak.

Másfélszeresen vagy kétszeresen számíttatnak:

a) A tőzsdei és kereskedelmi táviratok mutálásnál egyszeresen, újra való szedésnél vagy tördelésnél másfélszer számíttatnak.

b) A folytatólagosan szedett vasúti és bankkimutatások stb., tekintet nélkül arra, hogy több vagy kevesebb szám fordul elő bennük, másfélszer, a táblázatos szedések kétszeresen számíttatnak.

- c) A tőzsdei táblázatok mutálása másfélszer számítandó.
- d) Az időjárési táblázatok és kimutatások, a vizállás mutálásnál másfélszeresen, a színlapok kétszeresen számíttatnak.
- e) A hadseregben történt változások és kinevezések másfélszer számíttatnak.
- f) Tiszta számszedés sor- és nyerőszámmal vagy a nélkül, ritkított szedés, továbbá folytatólagos névszedés, vagy számokkal és rövidítésekkel kevert névszedés és idegen nyelv kétszeresen, több mint egy fél ritkított sor szintén kétszeresen számíttatik. A szövegben előforduló ritkított szavak sorokká adandók össze és kétszeresen számíttatnak.
- g) A meghaltak és az idegenek névsora, a tőzsdei és vásári közlemények, zárszámadási kimutatások, folytatólag felsorolt számadásokkal vagy egyéb tételekkel, tekintet nélkül a szórványosan előforduló szavakra, továbbá fizetésképtelenségek, színházi műsorok, sportközlemények, hivatalos közlemények (kivonat a hivatalos lapból) másfélszer számíttatnak.
- h) Az olyan sorok, a melyekben egy vagy több szó más betűnemből szedetik, kétszeresen számíttatnak; egyes betűk nem számíttatnak szavaknak, kivéve az aláírásokat.
- i) A czimsorok kétszeresen, a záró línia egy sornak számíttatnak.

3. *A sor kimenesztése.* Minden egyes kimenesztendő sorért egy sorral több számítandó.

4. *A szedés kezdete.* Az oly napilapoknál, melyek naponkint kétszer jelennek meg, este 7, legkésőbb 8 órakor, a naponkint egyszer megjelenőknél legkésőbb este 6 órakor kezdődik a munka és tart éjjel 1 óráig, beleszámítva a félórai vacsora-időt, mely fél óra alatt semminemű munka nem végezhető. — Ha a szedés éjjel 1 óránál tovább tart, akkor minden szedőnek 50 kr. kárpótlás fizetendő. — Az esti lapoknál a munka kezdete déli 12 órakor és délután 4 óránál tovább nem tarthat.

5. *Várók.* A várók, a kiknek a lap zártáig ott kell maradni, 1 frt kárpótlásban részesülnek, a reviziós (napos) szintén 1 frtot kap. A várók reviziót nem csinálhatnak; a várás és revizió mindenkit egyenlően illet és mindennap más által végezendő.

6. *Vasár- és ünnepnap munká.* A vasár- és ünnepnap munkánál a szedés kétszeresen számíttatik és a fönnemlített számolási módszer a mérvadó. Várók és állások úgy kárpótolandók, mint hétköznap; a kezdésre és zárlatra nézve szintén a hétköznap határozatok a mérvadók.

Általános határozatok. Minden évben május 1-e általános munkásünnep gyanánt megünnepeltetik. A napilapok szöveg-

része sem bizonyos pénzbeli szedőkkel, sem tanoncokkal nem állítható elő. Korrektura-változások esetén az elmulasztott idő külön kárpótolandó. A tabellák mutálásánál a tabella mindig azon betűnem szerint számíttatik, a melyből szedve van. A ritkítás úgy számíttatik, mint a nappali szedőknél.

A gépmesterek és nyomók munkaideje és munkadíja.

1. A munkaidő naponként 9 óra.

Vasárnap vagy ünnepen (és május 1-én) munkaszünet van.

2. A törvényesen bevett, helyhatóságilag elrendelt vagy üzleti ünnep-, illetve szünnepokért a munkabérből levonni nem lehet, se ezt behozatni.

3. Ha az üzlet érdeke úgy kívánja, hogy a gépmesterek és nyomók az 1. szakaszban megállapított munkaidőn túl is dolgozzanak, ez esetben a következő külön kárpótlásban részesítendőek:

a) éjfél előtt, vagy reggel 6 órától 8 óráig, valamint vasárnap és ünnep délelőtt végzett munkáért a gépmester vagy nyomó heti fizetésének minden forintja után 3 kr. kárpótlást kap;

b) éjfél után, vagy reggel 6 óra előtt és dél alatt, valamint vasárnap és ünnep délután vagy éjjel végzett munkáért az óránkénti kárpótlás 4 kr.;

c) ha éjjel 12 óráig kell dolgozni, úgy félórai, azaz 7-től 1/28 óráig tartó szünetnek, ha pedig egész éjjel tart a munka, egész órai szünetnek kell lenni, melyet levonni nem szabad, mindamellett azonban az éjjeli munkaidő a 9 órát nem haladhatja meg.

4. A legkisebb heti fizetés:

a) egy gyors- vagy kézisajtó vagy egy amerikai sajtó kezeléseért 12 frt;

b) minden további gép kezeléseért külön 4 frt kárpótlás jár. — De nem szabad a gépmesternek sem kézisajtón, sem amerikai gépen dolgozni;

(c) oly gépek, melyek két nyomó hengerrel bírnak, két egyszerű gépnek tekintetnek és kezelésük is e szerint kárpótolandó; ugyanez történik a két színben nyomó gépeknél is;

d) ha a gépmesternek egy kettős és egy egyszerű, vagy egy kétszint nyomó és egy egyszerű gépet kell kezelni, úgy ez három egyszerű gépnek tekintendő és díjazása a 4. b) pont alatt foglalt határozat alá esik.)

5. A rotációs gép kezelési díjának minimuma:

a) a könyv- vagy más nyomások eszközléseért 25 frt éjjel vagy nappal;

b) a napilapok nyomásánál a munkaidő 9 óra, a gép előkészítésének idejét is beleszámítva, de ha a munka 9 óránál tovább tart, úgy a különórák a 3. b) pont határozatai értelmében kárpótolandók. Ha vasárnap- és ünnepnapon is kell lapot nyomni, úgy a gépmesternek a különórákon kívül még 5 frt fizetendő;

c) ha az este megjelenő lapokat is az éjjel alkalmazott gépmester nyomja, úgy ez az ennél töltött időt mint különórát számítja és óránként keresetének minden forintja után 4 kr-ra tart igényt;

d) a rotációs gépen dolgozó gépmesterek csak egy gép kezelését vállalhatják magukra.

(6. Ha a hajtómű (motor) gondozása is a gépmester kötelessége, úgy ez hetenként 2 frt külön kárpótlásban részesül.)

7. Az újonnan fölszabadult legkisebb hetibére az első évben 10 frt, ennek eltelte után azonban, vagy ha a fölszabadult más üzletbe lép át, már 12 frtot kap mint a legkisebb hetibért.

8. Ha egy újonnan fölszabadultnak két gépet kell kezelni, úgy a 4. b) pont alatt meghatározott kárpótlásnak van helye.

(9. A gépmesternek csak a neki átadott gépen szabad úgy a rendes munkaidőben mint a különórában is dolgozni.)

Általános határozatok.

10. A meghatározott rendes munkaidőn túl senkinek sem szabad dolgozni, ha csak az üzlet részéről a meghatározott kárpótlásban nem részesül.

11. A fölmondási idő 14 nap, s mindig szombat este történik a fölmondás; ha azonban szombatra ünnep esik, úgy a fölmondás előtte való nap történik. Rögtöni elbocsátásnak csak az ipartörvény értelmében van helye; viszont a nyomó is csak az ipartörvény értelmében léphet ki rögtön, (vagy a) az esetben, ha rögtön elfoglalandó jobb kondíciót kap, b) vagy ha az üzlet e szabályzatok pontjait nem tartja meg.)

12. A kisegítő kondíció esetén a gépmester vagy nyomó az árszabály szerinti fizetésen kívül még naponként mindaddig 50 kr. külön kárpótlásban részesül, a míg mint kisegítő van az üzletben alkalmazva. Kisegítő kondíciónak tekintetik az, midőn a nyomó a 14 napi fölmondás nélkül elküldhető.

13. A gépmester vagy nyomó a formák vagy lemezek helyes kilövéseért csak akkor vállalhat felelősséget, ha azokból nyomás előtt revíziót nem adott, vagy ha azok nyomását az üzletvezetőség jóváhagyása nélkül eszközölte.

14. Az esetleges makulaturáért a gépmester csak az esetben vonható felelősségre, ha a be- és kirakásra a megfelelő segéd-személyzet, valamint a szükséges anyag rendelkezésére állott.

15. A gépen előfordulható sérülésekért vagy hibákért a gépmester csak akkor felelős, ha azok bebizonyíthatólag az ő vigyázatlansága vagy mulasztása következtében történtek.

16. Ez árszabály életbeléptekor minden gépmesternek és nyomónak munkadíja, kinek jelenlegi fizetése eléri vagy meghaladja az ez árszabályban megállapított minimumot, 1 frttal emelendő.

Záradék.

(1. A kifizetés mindig pont 6 órakor történik, ellenkező esetben a munkás a mulasztott időt mint különórát kapja.

2. Kétes esetekben a «Magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egylete» központi önképző-osztályának bizottsága dönt, mint a magyar királyi belügyminiszterium által megerősített egyleti alapszabályok értelmében erre hivatott testület.)

Ez árszabály 1890. évi november hó 1-én lép életbe.

A kompakt zárjelek közt levő részt egyes nyomdatulajdonosok kifogásolván, azok elejtésébe az árszabály-bizottság beleegyezett. Megjegyezzük azonban, hogy az oly nyomdáknak, amelyekben az árszabályt teliesen vagy kisebb változtatással fogadták el, azokban az oly alakban érvényes, a minőben elfogadtatott.

KÖZHASZNÚ DOLGOK.

Pósta és távirdai szabályok. Oly küldemények, melyekről vevény állítatik ki, a pósta- vagy távirdahivatalnál adandók föl; egyszerű küldemények (nyomtatványok is) a levélszekrénybe dobhatók.

A *czímzést* úgy a póstaküldeményeken, mint a távíratokon, tisztán és olvashatóan kell kiírni. Nagyob városoknál az utcza és házsám is kiírandó.

Póstai küldemények bérmentetlenül is adhatók föl, de ez esetben a rendes szállítási díjon kívül *külön pótlék* is szedetik; a midőn is közönséges leveleknél a czímzett a porto kétszeresét fizeti. Bérmentetlen levelet senki sem köteles elfogadni.

A pósta- és távirdai *díjak* lerovása franko (bérmentesítési) jegyekben eszközöndő. E célra a forgalomban levő 1, 2, 3, 5, 8, 10, 12, 15, 20, 24, 30, 50 kros, 1 és 3 frtos franko-jegyek használandók, melyeket a földadás előtt kell a küldeményekre, illetve szállító levélre vagy távíratra fölragasztani. Ha a díj a 10 frtot meghaladja, akkor az készpénzben fizetendő. A franko-jegyek minden pósta- és távirdahivatalnál és jegyárusnál (tőzsdékben) kaphatók.

Ajánlva levelező lapokat, leveleket, nyomtatványokat, árúmintákat és csomagokat is lehet föl-

adni; miről a föladó a föladást igazoló vevényt kap. Az ajánlott küldemény elveszése esetén a kincstár a föladónak vagy annak meghatalmazottjának, ha a küldemény a föladástól 6 hónap alatt reklamáltatik, 20 frt kárpótlást fizet. — Ajánlott küldeményekben küldött értékpapírokért és pénzért a posta részéről felelősség nem vállalatik. — Ajánlási díj a rendes illetéken fölül: helyben 5 kr., egyéb helyekre 10 kr. Ha az ajánlott tárgy kézbesítése iránt a föladónak kételye van, tudakozványt (reklamáció) indíthat, mely bármely póstahivatalnál, a föladó-vevény fölmutatása mellett, eszközölhető; külön díja 10 kr. Ha az illető tárgy térti vevény mellett adatott föl és ez nem érkezett vissza, a reklamáció díjmentes. Megszűnik e díjmentesség, ha a reklamáció nem a föladó póstahivatalnál emeltetik. Az ajánlott küldeményre a cím alá balra az «ajánlott» szót oda kell írni.

Express-küldemények. Ha valaki azt akarja, hogy küldeménye a rendeltetési helyre való érkezés után azonnal kézbesíttessék, külön díjat fizet; a küldemény címoldalára, hogy figyelembe tünjék, az «*express*» szó írandó. Az express-küldemény kézbesítési díja a póstahivatal székhelyén belül 15 kr., azon kívül $7\frac{1}{2}$ klm.-ig 50 kr., távolabb minden $7\frac{1}{2}$ klm.-től vagy ennek részétől, újabbi 50 kr.

Térti vevényt is — mely a kézbesítés megtörténtét tudatja — kaphat a föladó, ha a küldemény ajánlva adatott föl. A térti vevény díja helybeli küldeményeknél 5 kr., máshová szólóknál 10 kr.

Közönséges levelek az osztrák-magyar monarchia területén 20 grammig egyszerű (5 kr.), azonfölül 250 grammig kettős (10 kr.) porto alá esnek. Ennél

súlyosabb küldemények csak mint csomagok adhatók föl. Rövid közlésekre czélszerűen használhatók a *levelező lapok*; közönséges levelező lap 2 kr.; zárt levelező lap helyi használatra 3 kr., egyéb helyekre 5 kr.; válaszos levelező lap 4 kr.

Nyomtatványok (hírlapok, füzetek, kefelevonatok a hozzátartozó kézirattal, árjegyzékek stb.) kereszt-kötés vagy le nem zárt borítékban küldhetők. A küldemény legföllebb 1 kgr. súlyú és legföllebb 45 cm. kiterjedésű (vékony tekercs alakú 70 cm. hosszú is) lehet. A nyomtatványokat a földásnál bérmentesíteni kell s szállítási díjuk a következő: 10 gr. súlyig 1 kr., 50-ig 2 kr., 50—250-ig 5 kr., 250—500-ig 10 kr., 500—1000-ig 15 kr.

Árúminták vagy mustrák a póstán mérsékelt díj mellett szállítatnak, ha árúértékük nincs és levelezésszerű közleményt nem tartalmaznak. Árakat, súlyt, mértéket és a készletet lehet közölni. Az árú-minta, hogy tartalma megsejmelhető legyen, nyitott borítékban, zacskóban vagy dobozban adandó föl. A küldemény súlya legföllebb 250 gr. lehet. Szállítási díj 5 kr.; a bérmentesítés kötelező.

Nyomtatvány és árú-minta egybecsomagolva is föl-adható; az ily küldemények súlyhatár és díjra nézve úgy tekintetnek, mintha árú-minták lennének.

A pénzküldésnek legczélszerűbb és legolcsóbb módja a *pósta-utalvány*; adó- és állami illetékek lefizetését is lehet ily módon eszközölni. Pénz-utalványozásra rózsaszínű (2 db 1 kr.), adó lefizetésére sárga színű (darabja 1 kr.), illeték lefizetésére szürke színű (darabja 1 kr.) ürlap használandó. Az utalványozandó összeget a földadó póstahivatalnál kell lefizetni. Egy utalvánnyal legföllebb 500 frt utalványozható. Az utalványok bérmentesítendőek, s a díjak

a következők: 5 frtig 5 kr., 5—50-ig 10 kr., 50—150-ig 20 kr., 150—300-ig 30 kr., 300—500-ig 50 kr. Az utalványozó a kifizetésről értesítést is nyerhet; díja 10 kr. A hol állami távirda-hivatal van, távirda útján is lehet pénzt utalványozni, mely alkalommal a távir dai díj is megfizetendő és ha a cím nem «poste restante» szól, az express kézbesítésért járó 15 kr. díj is fizetendő.

Pénzes levelek legfőllebb 250 gr. súlyig terjedhetnek, az ennél nehezebb küldemények mint csomagok adandók föl. Pénzes levélborítékul legczél szerűbb a külön e célra készült s 1 krért kapható pénzeslevél-borítékot használni. A pénzes levelet öt pecséttel kell lezárni (a boríték leragasztott oldalának négy sarkán és közepén), úgy azonban, hogy a sarokpecsétek szélei a boríték szélétől legalább $\frac{1}{2}$ centiméterre essenek. Ajánlatos a jó pecsétviasz használata, mivel a közönséges a borítékról könnyebben levehető. A pénzes levelekért súlyportót és értékportót kell fizetni. A súlyporto 75 klm. távolságig 12 kr., ezen túl 24 kr. Az értékporto 50 frtig 3 kr., 50—300 frtig 6 kr. és minden további 150 frtért vagy részeért (értékpapír-küldeményeknél) 3 krral több. 500 forintnál többel terhelt pénzes levelet úgy is lehet föladni, hogy a behelyezendő pénzt a póstahivatal olvassa meg és teszi a borítékba. Az ily leveleket a póstahivatal pecsételi le, még pedig a 4 sarkon a fél magával hozott, a közepén pedig a póstahivatal pecsétnyomójával. Az így föladdott pénzes levelekért a porto másfélszerese fizetendő.

Utánvételek. A kocsipósta-szolgálattal foglalkozó magyar kir. és cs. kir. osztrák póstahivataloknál 200 frtig terjedő utánvétellel terhelt küldeményeket lehet a monarchia bármely helyére föladni. Német-

ország, Helgoland, Luxemburg, Görögország és Svájcba csak 75 frtig. A magyar és osztrák kincstár által kezelt póstahivatalok között váltott küldeményeknél az utánvételi összeg 500 frtig terjedhet. Levelekre is lehet utánvételeket eszközölni. Az utánvételi összeg föl vételénél még a rendes portón kívül 10 frtig 6 kr., ezen fölül 50 frtig minden 5 frt után 3 kr. s azon túl 100 frtig 2 kr. fizetendő; tehát ez utóbbi legmagasabb összegnél 50 kr. fizetendő. Ily küldemények bérmentetlenül is föl adhatók és beérkezésük után 14 nap alatt fölveendők, különben a föladó költségére visszaküldetnek. A befolyt utánvételi összegek 2 hónap alatt fölveendők.

Csomag alatt oly küldemény értendő, mely a 250 gramm súlyt meghaladja, nyomtatványoknál pedig az 1 kgr.-nál nehezebb küldemények. Egy csomag súlya 50 kgr.-ig terjedhet. A csomag külalakjának olyannak kell lenni, hogy a póstakocsiban elhelyezhető legyen. A címet a göngyöletre kell írni s ha erre nem lehet, egy külön papírra, mely a küldeményre a zsineg alá ragasztandó. A csomag szállító levelét pontosan kell kitölteni s oly pecséttel ellátni, a minő a csomagon van. 50 frt értékig elegendő a szállító levélre azokat a betűket följegyezni, melyek a csomag pecsétjén vannak. — A küldeményt úgy kell csomagolni, hogy a göngyölet a tartalmat teljesen megvédje és a pecsétek megtörése nélkül ahoz hozzáférni ne lehessen. — Gyorsan romló vagy törékeny tárgyat tartalmazó küldemény szállító levelén e körülmény megjegyzendő. — Csomagoknál a súlyportót kell fizetni s ha az érték nyilvánítva van, az értékportót is. — A súlyporto a) $\frac{1}{2}$ kgr. és 75 klm. távolságig 12 kr., távolabb fekvő helyekre 24 kr.; b) $\frac{1}{2}$ —5 kgr. súlyig és 75 klm. távolságig 15 kr.,

távolabbra 30 kr. Az értékporto ugyanaz, a mi a pénzes leveleknél. — A kézbesíthetlenül visszaérkezett csomagot a földadó a viteldíj megfizetése mellett 14 nap alatt köteles visszavenni. Az 5 kgr.-nál nehezebb csomagokért járó súlyporto a távolságok szerint változó. A következő táblázat a távolsági fokok szerint mutatja a súlyportót :

A küldemény súlya	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
	távolsági fokozat					
	75	75-től 150	150-től 375	375-től 750	750-től 1125	1225-ön túli
	kilom. távolságra a földadás helyétől					
k r a j c z á r						
5— 6 kgrammig	18	36	42	48	54	60
6— 7 "	21	42	54	66	78	90
7— 8 "	24	48	66	84	102	120
8— 9 "	27	54	78	102	126	150
9—10 "	30	60	90	120	150	180
10—11 "	33	66	102	138	174	210
11—12 "	36	72	114	156	198	240
12—13 "	39	78	126	174	222	270
13—14 "	42	84	138	192	246	300
14—15 "	45	90	150	210	270	330
15—16 "	48	96	162	228	294	360
16—17 "	51	102	174	246	318	390
17—18 "	54	108	186	264	342	420
minden tov. kg.-ért	3		12	18	24	30

Terjedelmes küldeményeknél e tételek másfélszeresét kell fizetni.

Póstai megbízások. A pósta hivatalok elvállalják az okmányokon alapuló vagy számlákkal, nyugtákkal igazolható követelések behajtását. E célra szolgáló űrlap (földadó jegyzék; ára 1 kr.) rovatai pontosan kitöltendők; a követelés alapjául szolgáló okmányokat be kell jegyezni és aláírni. Az okmányok felső részére az adós neve, lakása és a behajtandó összeg számokkal és betűkkel följegyzendő. Ez ok-

mányokat a jegyzékhez csatolva, borítékban mint ajánlott levelet azon póstahivatalhoz kell címezni, a hol az adós lakik. A borítékra még «póstoi megbízás» szavak is ráírandók. — Egy póstoi megbízással külön-külön okmányok alapján egy adóstól több követelés is beszédhető; úgy szintén több egy helyen lakó adóstól is beszédhetők, ha külön-külön okmányokon alapulnak a követelések. Ugyanazon okmányon alapuló, több adóst terhelő, követelés behajtása nem vállaltatik el. — Egy megbízással legföllebb 500 frt behajtása kérhető. — A póstoi megbízás különösen ajánlható kamatszelvények vagy sorsjegyek beváltásánál, mely esetben azon bankot vagy pénztárt kell megnevezni, mely a beváltást eszközli; a kamatszelvényeknek csak összértékét kell a jegyzékbe beírni, az «adós» című rovatba pedig a szelvények darabszámát és nemét. Ha a fizető pénztár a szelvények beváltásánál ezekről kimutatást kíván, ilyen is csatolandó, még pedig a szelvényekhez fűzve. A pósta csak oly szelvényeknek beváltását eszközli, melyeknél az eredeti értékpapír bemutatása nem szükséges. — Egy jegyzékbe lehet több okmányt is fölvenni, de legföllebb 5-öt; egy megbízáshoz azonban több jegyzék is csatolható. — A póstoi megbízáshoz semmi más közleményt csatolni nem szabad s az ily levelek súlya is csak 250 grammig terjedhet. — A póstoi megbízásért a föladásnál az ajánlott levél díján kívül egyebet nem kell fizetni. A beszédő póstahivatal azonban a behajtott összegből a behajtásért minden okmány után 5 krt, valamint a beszédett pénznek utalvány-nyal való megküldéseért is a rendes utalványozási díjat levonja.

Külföldi postai díjszabás.

H o v á ?	Bérmentesítési illeték										
	Egyszerű levél		Levelező lap	Nyomtatvány		Árú-minta		Ajánlási illeték		Bérmentelen levelek	
	súly gr.	kr.		súly	kr.	súly gr.	kr.	súly gr.	kr.		
Ausztria, Németország	15	5	2	50 grammig 250 grammig 500 grammig	2	250	5	10	15	10	
Belgium, Bulgária, Franciaország, Anglia, Algéria, Dánia, Island, Faröi szigetek, Görögország, Luxemburg, Olaszország	250	10	5	1 kgr.	15	—	—	—	250	20	
Montenegro	15	7	4	50 gr.	2	50	2	10	15	20	
Németalföld	15	5	5	50 gr.	3	50	3	10	15	20	
Norvégia	15	10	5	50 gr.	3	50	3	10	15	20	
Portugália, Madeira	15	10	5	50 gr.	3	50	3	10	15	20	
Románia	15	10	5	50 gr.	3	50	3	10	15	20	
Országok	15	10	5	50 gr.	3	50	3	10	15	20	
Svédország	15	10	5	50 gr.	3	50	3	10	15	20	
Svájc	15	10	5	50 gr.	3	50	3	10	15	20	
Spanyolország, Gibráltár	15	10	5	50 gr.	3	50	3	10	15	20	
Európai és ázsiai Törökország	15	10	5	50 gr.	3	50	3	10	15	20	
Egyesült Államok	15	10	5	50 gr.	3	50	3	10	15	20	
Egyiptom, Nubia, Szudán	15	10	5	50 gr.	3	50	3	10	15	20	
Kelet-India	15	20	10	50 gr.	6	50	6	10	15	20	
Szerbia	15	5	2	50 gr.	2	50	2	10	15	20	

Bel- és külföldi távirati díjszabás. A távirat megírásához legczélszerűbb az űrlap, mely a távirдахívatalnál 1 krért kapható. Lehet azonban a táviratot tiszta papírra írva is föladni. Hogy oly helyeken is lehessen táviratokat föladni, hol távirдахívatal nincs, zárt táviratlapok vannak forgalomba hozva, melyek a levélszekrénybe is bedobhatók és áruk 35 kr., melybe egy 5 szóból álló belföldi távirat díja is be van számítva. Ha a rendeltetési helyen távirda nincsen, az utolsó távirдахívatal is kiteendő, a cím elé pedig a továbbítás módja; ennek hiányában a távirat közönséges levélként továbbíttatik. Ha a választ a föladó kifizette, úgy a cím elé RP, és e mellett a válasz sürgős, RPD betűk irandók. — A föladó által eszközölt bárminemű korrekció alul igazolandó, pl. «egy szót hozzáírtam. N. N.» — A távirási díj *alap- és szódíj*-ből áll. Belföldön az alapidíj 24, külföldre 30 kr. A szódíjat krajczárokban a következő táblázat mutatja.

Ország neve	Szódíj	Ország neve	Szódíj
Belföldi forgalomban ...	02	Németalföld	11
Belgium	11	Németország	04
Bosznia és Hercegovina	04	Norvégia	16
Bulgária	09	Olaszország, határszélre	04
Dánia	11	" máshova ...	08
Franciaország	10	Országország, európai	14
Gibraltár	17	Portugal	17
Görögország	21	Románia	06
Helgoland	13	Spanyolország	14
Luxemburg	11	Svájcz	04
Malta	19	Svédország	12
Montenegro	04	Szerbia	04
Nagy-Britannia	20	Törökország, európai ...	14

A magán cabel-társulatokkal összeköttetésben levő külföldi vonalak díjszabása folytonosan változik. — A külföldi távirati díjagnál agio nem számítatik.

A VONALSZAKASZ-DÍJSZABÁS (ZÓNA)

érvényes a m. kir. államvasutakon (beleértve a volt nyugoti, a budapest-pécsi, a magyar éjszakkeleti, a magyar-gácsországi vasút magyar részét is), a kassa-oderbergi vasút magyar része, a szamosvölgyi és arad-temesvári vasúton. De e vasútak által kezelt helyi érdekű vasúton (kivéve a zagoriai, budapest-lajosmizsei, n.-várad-belényes-vaskohi h. é. vasútat) a zóna-díjszabás nincs érvényben. — A szomszédforgalom 2, a távolsági pedig 14 szakaszra van bontva. Podgyász ingyen annyi szállítatik, a megnyit az útas kézben a kocsiba vihet.

Budapest személypályaudvarról a magyar királyi államvasútak alábbi állomásaira vagy viszont.

I. Személydíj-táblázat.

Forgalom	Vonalszakasz	Kilométer távolság	Menetdíjak személyenkint					
			személy-, omni- bus- s vegyes-			g y o r s-		
			v o n a t o k n á l					
			I.	II.	III.	I.	II.	III.
			kocsiosztályban o. é. frt					
Szomszéd	I.	—	0.30	0.15	0.10	—	—	—
	II.	—	0.40	0.22	0.15	—	—	—
Távolsági	1	1— 25	0.50	0.40	0.25	0.60	0.50	0.30
	2	26— 40	1.—	0.80	0.50	1.20	1.—	0.60
	3	41— 55	1.50	1.20	0.75	1.80	1.50	0.90
	4	56— 70	2.—	1.60	1.—	2.40	2.—	1.20
	5	71— 85	2.50	2.—	1.25	3.—	2.50	1.50
	6	86—100	3.—	2.40	1.50	3.60	3.—	1.80
	7	101—115	3.50	2.80	1.75	4.20	3.50	2.10
	8	116—130	4.—	3.20	2.—	4.80	4.—	2.40
	9	131—145	4.50	3.60	2.25	5.40	4.50	2.70
	10	146—160	5.—	4.—	2.50	6.—	5.—	3.—
	11	161—175	5.50	4.40	2.75	6.60	5.50	3.30
	12	176—200	6.—	4.80	3.—	7.20	6.—	3.60
	13	201—225	7.—	5.30	3.50	8.40	6.50	4.20
	14	226—	8.—	5.80	4.—	9.60	7.—	4.80

II. Podgyász.

Az I—III. vonalszakaszig a szállítási díj darabonkint :

1—50 kg. 25 kr., 51—100 kg. 50 kr., 100 kg. túl 1 frt.

A IV—VI. vonalszakaszig a szállítási díj darabonkint.

1—50 kg. 50 kr., 51—100 kg. 1 frt, 100 kg. túl 2 frt.

A VI. vonalszakaszon túl a szállítási díj darabonkint :

1—50 kg. 1 frt, 51—100 kg. 2 frt, 100 kg. túl 4 frt.

A római számok a szomszéd-, az arabs számok pedig a távolsági forgalom vonalszakaszait jelentik.

a) Szomszédos forgalomban.

Budafok II, Budaörs II, Budapest-Ferencváros I, Budapest-Kelenföld II, Erzsébetfalva II, Kőbánya I, Maglód II, Péczel II, Rákos II, Rákos-Csaba II, Rákos-Keresztúr II, Török-Bálint II.

b) Távolsági forgalomban.

Abaliget 13	Bia-Torbágy 1	Eger 9
Abony 7	Bicske* 2	Emőd 11
Adony-Szabolcs 3	Bikity-Borsod 12	Eperjes* 14
Ajnácskő 10	Boldogháza 6	Ércsi 2
Almás-Füzítő 6	Brassó* 14	Érd 1
Apcz-Szántó 5	Bród* 14	Erzsébetváros 13
Arad* 14	Bruck L/m. 13	Eszék* 14
Ászód 2	Buccari* 14	Fegyvernek 9
Ács 8	Bükkösd 13	Feled 11
Baja* 14	Csaba* 12	Felső-Galla 3
Bajmok 13	Csáktornya* 14	Fiume* 14
Balázsfalva* 14	Csanak 10	Földvár 13
Balogfalva 11	Csantavér 12	Fülek 10
Barczika 13	Csengőd 6	Fülöpszállás 6
Bács-Almás 12	Czecze 7	Füzes-Abony 8
Bánhida 4	Czegléd* 8	Gecse-Gyarmath 12
Bánréve 12	Czenter 13	Gerendás 13
Báránd 12	Csikéria 12	Gödöllő 1
Báté 12	Csoma 12	Gyéres 11
Bátony 7	Csorvás 13	Gyoma* 11
Beregszász* 14	Debreczen* 13	Gyömöre 11
Berettyó-Ujfalu 13	Déva* 14	Gyömör 1
Besnyő 1	Dombóvár 11	Gyöngyös* 6
Beszt.-Bánya* 14	Döbrököz 11	Győr* 8
Békés* 12	Dömsöd 2	Győr-Szt-Iván 8
Békés-Földvár 12	Duna-Varsány 1	Gyula* 13

Gyula-Fehérvár* 14	Kurd-Csibrák 10	Pinczehely 8
Halas* 9	Kun-Szt-Miklós- Tass* 3	Pusztá-Bánréve 10
Hali 11	Laczháza 2	Pusztá-Poó 8
Haraszi 1	Levél 12	Pusztá-Tenyő 8
Harkány 13	Léb.-Szt-Miklós 11	Putnok* 13
Hatvan* 4	L.-Szt-Miklós* 14	Püspök-Ladány 12
H.-Feketehegy 13	Losoncz* 11	Rimabánya 13
Hegyeshalom 12	Lónyabánya 12	Rimaszécs 12
Herczeghalom 1	Lőrinczi 5	Rimaszombat* 12
Hernád-Némethi 12	Ludas 7	Rózsáhegy* 14
Hidas-Bonyhád 13	Maklár 9	Rozsnyó* 14
Hidegkut-Gyöng 9	M.-Sziget* 14	Ruma* 14
Hidja-Apáthi 9	M.-Vásárhely* 14	Saáp 12
Homonna* 14	Mágocs 11	Sajó-Szt-Péter 13
Horgos 12	Medgyes* 14	Salgó-Tarján* 8
Horka 13	Mende 1	S.-A.-Ujhely* 14
Hort 5	Mezőberény 12	Sárbogárd 6
Hód-Mező-Vásár- hely* 14	Mezőkövesd 9	Sárosd 5
Isaszegh 1	Mezőlak 12	Sárospatak* 14
Jákó 13	Mezőtúr* 9	Sárvár* 14
Jászberény* 6	Ménfő 10	Sásd 12
Jászfényszaru 5	Miklósfalva 12	Segesvár* 14
Jász-Monostor 5	Militics 13	Selmezbánya* 14
Kaba 12	Miskolcz* 12	Simonyi 13
Kalocsa* 8	Mitrovicza* 14	Simontornya 7
Kaposvár* 13	Moson-*M.-Óvár 12	Somos-Ujfalu 9
Kaproncza* 14	Munkács* 14	Soroksár 1
Karácsond 6	Nagy-Állás 4	Süly-Sáp 1
Karczag* 11	Nagy-Dorog 8	Szár 3
Kassa* 14	Nagy-Enyed* 14	Szabadka* 11
Kaál-Kápolna 8	Nagy-Károly* 14	Szabadszállás 5
Károlyváros* 14	Nagy-Káta 2	Szajol 7
Keczel 8	Nagy-Szalonta* 14	Szakály-Högyész 9
Kelebia 11	Nagy-Szeben* 14	Szarvas* 11
Kereszt.-Nyárad 10	Nagy-Szöllős* 14	Szászvár-Máza 13
Kétegyháza 13	Nagy-Várad* 14	Szászváros* 14
Kimle 11	Nyék-ládháza 11	Szatmár-Németi* 14
Kis-Czell 13	Nyiregyháza* 14	Seecső 2
Kis-Korpád 13	Nyustya 13	Szeged* 13
Kis-Körös 7	Onga 12	Szegárd* 10
Kis-Szállás 10	Orosháza* 14	Szemere 11
Kis-Terenne 7	Ózd 13	Szent-János 8
Kis-Ujszállás 10	Óregcsertő 8	Szent-Lőrincz 13
Kis-Várda* 14	Ótevény 10	Szerencs 13
Kolozsvár* 14	Palics 12	Sz.-Fehérvár* 14
Kölesd-Tengelicz 9	Pálfalva 8	Szihalom 9
Kom.-Ujszőny* 6	Pándorf 13	Szikszó 13
Körmend* 14	Pápa* 12	Szliács 13
Körös* 14	Pásztó 6	Szoboszló 13
Kriván-Gyetva 12	Pécs* 14	Szolnok* 5
		Szombathely* 14

Taksony 1	Tura 3	Vámos-Györk 6
Tata-Tóváros* 4	Turócz-Szent-	Várgede 11
Tavankút 12	Márton* 14	Veszprém* 14
Tápió-Györgye 5	Ujszász 5	Véghl.-Szalathna 13
T.-Szele-Farmos 4	Ujvidék* 14	Vinár 13
Tisza-Lúc 13	Ungvár* 14	Vinkovcze* 14
Tiszolcz 13	Vadkert-Tázlár 8	Vukovár* 14
Tolna-Mózs 10	Vadna 13	Zágráb* 14
Topolya 13	Vajta 7	Zombor* 14
Torda* 14	Vaszar 12	Zólyom* 13
Tornalja 13	Varasd* 14	Zurány 13
Török-Szt-Miklós 8	Vath-Merse 13	

A csillaggal (*) jelöltek nyomdával bíró városok.

E lajstromba az 1-től egész 13-ik zónába tartozó állomások vannak fölvéve. A XIV. zónába tartozó állomások közül csak azok vétettek föl, a melyekben nyomdák vannak. A föl nem vett állomások (beleértve az államosított vasútakat is) a XIV. vonalszakaszba tartoznak.

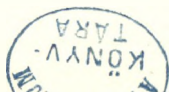
Az utazás csak a legrövidebb útirányban történhetik. — A szomszédforgalom jegyét nem szabad felhasználni a távolsági forgalomban való utazásnál. — A távolsági forgalomba tartozó viszonylatok csak Budapestig és Budapestről, illetve (Sziszeken át) Zágrábig vagy Zágrábtól számíttatnak. Ennélfogva a kiinduló állomástól Budapestig és Budapesttől a rendeltetési állomásig, illetve Zágrábig vagy Zágrábból külön-külön szakaszjegyek váltandók. — Az utazás egyszer megszakítható; mely esetben a szomszédos forgalom 2-ik, a távolsági forgalom 1—13-ik szakaszának *jegyére* az állomásfőnök által a továbbutazási záradék reávezettetik. — A 14. szakaszjegy pedig lebélyegeztetik és mellé még *igazolvány* adatik, a melynek mindkét oldala az útas által aláírandó; az egyik aláírást az állomásfőnök, a másikat pedig a kocsiban a kalauz előtt kell esz-

közölni. Ha a két aláírás eltérő és az útas a kalauz kívánatára személyazonosságát elfogadhatóan igazolni nem tudja, a jegy érvénytelen és bevonatik, azonfelül attól az állomástól, a hol az utazás megszakadt, az *illeték kétszerese, de legalább 3 frt 60 kr. beszédtetik*. Ugyanily büntetés éri azt is, ki szomszédforgalmú jegyet használ fel a távolsági forgalomban való utazásnál. — A menetjegyek érvényessége 48 óra, mi az utazás megszakítása esetén 24 órával meghosszabbíttatik.

A PÓSTA-TAKARÉKPÉNZTÁRRÓL.

A pósta-takarékpénztárnak közvetítő hivatalai a magyar korona területén a takarékpénztári teendőkkel megbízott póstahivatalok. — Minden egyes betét vagy visszafizetés egy a betevő nevére szóló betét-könyvecskébe bejegyeztetik. — A takarékbetétek 1000 frtig nem lévén lefoglalhatók; ugyanazon egy betevő csak egy betét-könyvecskével bírhat. — A legkisebb betét-összeg 50 krajczár; ennél kisebb összegek megtakarítására szolgálnak a takaréklapok. Ezen karton-lapok, melyekre 5 kr. értékű levéljegy van rányomva és további levéljegyek reáragasztására hely van kijelölve. Ha egy ily takaréklap 45 krajczár értékű levéljegyek reáragasztása által 50 kr.-nyi értékre ki van egészítve, akkor készpénzbetét gyanánt elfogadtatik. — A takarékbetétek után három és hat tized ($3\frac{6}{10}$ %) kamat fizettetik. Egy frton aluli s 1000 frtot meghaladó összegek azonban nem kamatoznak. A kamatok minden év decz. 31-ével a tőkéhez csatoltatnak és ezzel együtt tovább kamatoztatnak. — A betét-könyvecske a betevő által sajátkezűleg is aláírandó. — *A takarékbetétek kamatai mindennemű kereseti, jövedelmi, tőkekamat vagy más*

későbbben ezek helyett behozandó adótól mentesek (1885: IX. t. cz.) — *A betevők levelezése a pósta-takarékpénztárral* és a közvetítő (pósta) hivatalokkal, ha az az e célra kiadott nyomtatványokon történik, *portomentes* akkor is, ha az illető levél ajánlva adatik föl. — *A betevőknek* a pósta-takarékpénztári ügyletre vonatkozó *mindennemű beadványai*, a bírói eljárás kivételével, *bélyeg- és illetékmentesek*. — Ha a betevő betétkönyvecskéjét elvesztette vagy az tőle ellopatott, azt a m. kir. pósta-takarékpénztárnak Budapesten bejelenteni tartozik. A betevőnek jogában áll betétének egész összegét vagy ennek egy részét az előirt fölmondás útján visszakövetelni. A fölmondás minden póstahivatalnál ingyen kapható űrlapon történik, mely Budapestre a m. kir. pósta-takarékpénztárnak beküldendő. — *Fölmondási határidők*, az írásbeli fölmondás beérkeztétől számítva: 25–100 frtig 8 nap, 100–500-ig 15 nap, 500 frton felüli összegekre 30 nap; 25 frtig terjedő összeg azonnal visszafizettetik. — A betevő a felmondott összeg fölvételeére más személyt is felhatalmazhat. — Mihelyt a betét a hozzá csatolt kamatokkal az 1000 frtot meghaladja, a betevő erről hivatalból értesítetik és tartozik a maximalis összeg felüli betétéről 30 napon belül rendelkezni. E határidő eltelte után a takarékpénztár ez összeget a törvény által erre kijelölt értékpapírokba helyezi el. A kívánt értékpapírok vásárlásáért semminemű díj nem számíttatik. — A póstai alkalmazottaknak tiltva van a betevők neveiről vagy a betett összegekről bárkinek is értesítést adni.

Külföldi pénznemek összehasonlítása az osztrák értékkel (agio nélkül).

Anglia	1 font sterling à 20 shilling à 12 pence	10 frt 5 ² / ₁₀ kr. o. é.
Ausztria	1 forint 100 újkrajczárral	1 " — " " "
Belgium, Franciaország, Svájc	1 franc 10 centimes-al	— " 40 " " "
Brazília, Portugal... ..	1 milreis à 1000 reis	1 " 13 ⁷ / ₁₀ " " "
Bulgária	mint Törökország... ..	
China	1 tael 10 más-sel à 10 condorin... ..	3 " — " " "
Dánia... ..	1 korona 100 öre... ..	— " 56,2 " " "
Egyházi állam	1 scudo 100 bajochival à 5 quadrini	2 " 18 ¹ / ₁₀ " " "
Egyiptom	mint Törökország... ..	
Ejszakamerika	1 dollar 100 cents-al	2 " 27 ⁵ / ₁₀ " " "
Görögország	1 drachma à 100 leptas	— " 36 ² / ₁₀ " " "
Keletindia	1 sicca-rupia à 16 annas à 12 pice	— " 96 ² / ₁₀ " " "
Modena, Sardinia	1 lira 100 centesimivel	— " 40 " " "
Montenegro	mint szomszédatarományok... ..	
Német birodalom	1 Reichsmark (3 Reichsmark = 1 tallér)	— " 50 " " "
Nápoly	1 arany 100 granival à 10 cavali	1 " 72 " " "
Németalföld	1 forint 100 cents-al	— " 85 " " "
Norvégia... ..	1 speciealtallér 120 shillinggel	2 " 27 ⁵ / ₁₀ " " "
Olaszország	1 lire nuove 100 centesimi	— " 40 " " "
Oroszország	1 rubel 100 kopekkel	1 " 61 ⁹ / ₁₀ " " "
Parma... ..	1 olasz lira 10 soldival à 12 denari	— " 40 " " "
Románia... ..	1 piaster (lei) 100 ban para... ..	— " 40 " " "
Spanyolország	1 duro v. pesó 20 realeval	2 " 13 " " "
Svédország	1 birodalmi tallér à 1000 öre	— " 57 ³ / ₁₀ " " "
Szerbia	1 dinár 100 para... ..	— " 40 " " "
Törökország	1 piaster 40 paraval à 3 asper	— " 10 ¹ / ₁₀ " " "

Hirdetések közlésére

ajánljuk ezen, valamennyi grafikai szakmával foglalkozó, vállalatot.

Egész oldal 10 frt, féloldal 6 frt

mely összegbe egy ingyen példány is bele van számítva.

KÖNYVNYOMDÁSOK FIGYELMÉBE!

LEITNER M. L.

PAPIRNAGYKERESKEDÉS

BUDAPESTEN, V. VÁCZI KÖRÚT 18. SZÁM.

Ajánlja nagy raktárát

**IRÓ- ÉS LEVÉLPAPIROKBÓL,
BORITÉKOKBÓL,**

fehér, színes és Bristol-kartonból egész ivben és vágva, továbbá mindenféle színes borítékpapírból a legolcsóbb árak mellett.

ELSŐ MAGYAR
BETŰÖNTŐDE

RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG

Budapest, Dessewffy-utca 32, saját házában.

Folyton dúsz raktárt tart magyar, német, horvát,
szerb, román és bolgár ékezetű

KÖNYV- ÉS CZÍMIRÁSOKBAN

továbbá

KÖRZETEK, KIZÁRÁSOK

és egyéb nyomdai fölszerelvényekben.

EGÉSZ NYOMDAI BERENDEZÉSEK

jutányosan és gyorsan fogantatosítatnak.

J. M. Weiler's

Liberty Machine Works

NEW-YORK

54 FRANKFORT STREET 54.

Alapított 1859-ben.

BERLIN, W.

8 KRONENSTRASSE 8.

SAJÁT TALÁLMÁNYÚ LIBERTY TÉCELYES NYOMÓGÉPEK ÉS
AMATEUR KÉZI NYOMÓSAJTÓK KIZÁRÓLAGOS GYÁRTÁSA.

Figyelmeztetés: Utánzatoktól óvakodni kell.

Vezérképviselőség az osztrák-magyar birodalom részére: Gutenberg-Haus Gebr. Geel

Bécs, IX. Lichtensteinstrasse 8.

POPPELBAUM

CS. ÉS KIR. UDVARI BETŰÖNTÖDE

BÉCS, V. GRÜNGASSE 16a.

Ajánlja cím- és díszbetűkkel dúsan felszerelt raktárát a legkedvezőbb föltételek mellett. Könyvbetűk öntésére pedig, bármily mennyiségben is, a legrövidebb idő alatt vállalkozik.

TELJES NYOMDAI BERENDEZÉSEK.

Mint különlegességek ajánlatnak: Vas záró űrstégek, ferdén záró stégek, szekrények és állványok, szedővasak és deszkák, újabb rendszerű línea-vágó gépek, hajók és stereotyp-facettek, hordozható hengerfőző készülékek, nickel sormérők és árnyelek.

PLAKÁT BETŰK RÉZBŐL ÉS FÁBÓL.

KÉZI HENGERFÁK FOGANTYÚKKAL.

Maschinenfabrik und Eisengießerei

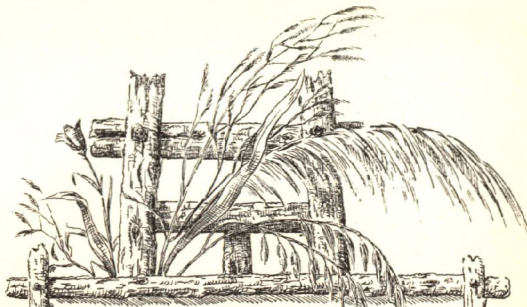
JOSEF FINGER & SÖHNE

gépgyára és vasöntödéje

WIEN, HERNALS, HAUPTSTRASSE 124

ajánlják legújabb vívmányok szerint tökéletesített könyv- és könyomdai gyorsajtóit, tégelyes nyomó-, továbbá papírvágó- és lyukasztó gépeit, simító s aranyozó sajtóit és egyéb e szakokba vágó gépeit, a legolcsóbb gyári árak és a legelőnyösebb fizetési módokat mellett.

empfehlen ihre mit neuesten Verbesserungen versehene Buchdruck- und lithographische Schnellpressen, Tiegeldruck-, Papierschneid- und Perforir-Maschinen, Pack- und Glättpressen, wie auch Maschinen verwandter Zweige. Wir gewähren billigste Fabrikspreise u. coulanteste Zahlungsbedingungen.

BETŰÖNTŐDE

A. MEYER & SCHLEICHER

VII-ik kerület BÉCS Hermann-g. 22.

**GALYANOPLASZTIKA, MECHANIKAI MŰHELY,
TÖMÖNTÉS, RÉZLÍNIAGYÁR.**

Motórhajtással, complet-öntőgépek s minden leg-
újabb és legczélszerűbb segédgépekkel felszerelve.

ÚJ KÖNYVNYOMDÁK BERENDEZÉSE.

Alapítatott 1862-ben.

KOROMÉGETÉS.

Könyv- és Könyomda-Festékek

valamint

Kéngeranyag-gyár

F. WÜSTE

Pfaffslätten bei Baden, in Nieder-Oesterreich.

IRODA ÉS RAKTÁR : BÉCS, I, COLWRAT-RING 9.

Rugsbrennerei.

Buch- und Steindruck-Farben

und

Malzenmasse-Fabrik.

*

Comptoir und Niederlage : Wien, I, Colowrat-Ring 9.

**

Árjegyzékek ingyen és * Preis-Courante gratis
bérmentve. und franco.

KITÜNTETÉS:
CSÁSZÁRI SAS ALKAL-
MAZÁSA A CZÍMEN
ÉS PECSÉTEN.

BETÜÖNTÖDE ÉS MECHANIKA!

MÜHELY

J. H. RUST & COMP.

BÉCS, V, GRIESGASSE 10

Teljes könyvnyomdai berendezések
nagy és kis szabású üzletek részére

a legdivatosabb s legizléseőbb betűkkel,
körzetekkel és ékítményekkel, valamint
mindenféle gépekkel és szerelvényekkel,
a legrövidebb idő alatt, jutányos fizetési
módozatok mellett legjobb anyagból pontos
kivitellel szállítatnak.

Szerb és bolgár betűk nagy választéka.

Minta-árjegyzékek és költségtervezetek
ingyen és bérmentve.

Képviselők: Müller Testvérek

Budapest, Nagy korona-utca 3.

Minden szak- és világkiállításon díjakkal
kitüntetve.

Nyomdai Festékek Gyára,

BERGER & WIRTH

LIPCSÉBEN

* * A VICTORIA HENGERANYAG KÉSZÍTŐI

ILLUSZTRÁCIÓ - FESTÉK törve, dísz-
művekhez, folyóiratokhoz (körforgó gép
számára is), autotypiákhoz.

ACCIDENZ-ÉSMŰ-FESTÉK.

HIRLAP-FESTÉK egyszerű, kettős vagy
négyzetes gyorsajtók és körforgó gépek
számára. Gyorsan szárad.

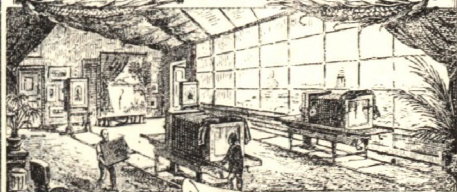
SZINES FESTÉKEK törve vagy szárazon,
könyv-, kö-, réz- és fény-nyomáshoz.

KENCZÉK megfelelően gyártott lenolajból
készítve.

VICTORIA HENGERANYAG kétféle mi-
nőségben. Bármely gép számára (körforgó-
hoz is), fekete (különösen illusztráció-
nyomásra) vagy más színű festékekhez.

E hengeranyag előnyességét dicséri
az is, hogy a meleg időjárás v. tropikus
éghajlat befolyásának nincs alávetve.

CHEMIGRAFIA

Weinwurm Antal

Fényképész Budapesten

IV, Károly-útca 3,

az Angerer-féle sokszorosító eljárásnak Magyarországon egyedül jogosított tulajdonosa,

készít mindennemű fényképet és horgany-edzésű duczokat.

Rajzok, iratok, érmek, czimlapok, hirdetések, árjegyzékek s több effélék sokszorosítására ajánlkozik.

ALAPÍTOTT

1965

GUTENBERG-HAUS GEBR. GEEI

IX, Liechtensteinstr. 8. BÉCS IX, Hörlgasse 14.

Kő- és könyvnyomdai, könyvkötészeti és más szakmabeli gépek, szerzőszámok, anyagfőlszerelések legjobb beszerzési forrása.

SAJÁT MECHANIKAI MŰHELY.

Lelkiismeretesen javított és olcsó gyorsajtók, téglés nyomógépek, vágó, simító gépek stb., bő választékban raktáron vannak.

HASZNÁLT GÉPEK BECSERÉLTETNEK.

RÉZLÍNIA-GYÁR

H. BERTHOLD

→ BERLIN ←

SW. Belle-Alliancestrasse 88.

*

NYOMDABERENDEZÉSI ESZKÖZÖK.

**

Mintákat és árjegyzéket ingyen s bérmentve küld.

Pontos kivitel és jutányos árak.

FREY & SENING

LIPCSÉBEN.

Könyv- és könyomdai fekete és színes festék-gyár.

Copirozó festékek többféle színben.

KÜLÖNFÉLE KENCZÉK ÉS MENCERANYAG.

*

Mintanyomtatványok és árjegyzékek ingyen.

**

Vezérképviselőség az osztrák-magyar birodalom részére :
JOHANNES WEYSZ BÉCSBEN, III., Uchatiusgasse 3.
Képviselem a lipcsei G. Schelter és Giesecke céget is ;
és *accidenz-* és *disz-betűk*, valamint *körzetek* és *rézliniák* szükségleténél szívesen küldök mintákat !

BEIT & PHILIPPI

Fabrik von schwarzen
und bunten

BUCH- & STEINDRUCK-FARBEN

BUCH- & FEIRNISSEN,

"HAMMONIA" WALZENMASSE.

HAMBURG & STASSFURT.

Vezérképviselőség és gazdagon fölszerelt raktár * General-Repräsentanz und reich assortirtes Lager:

MÜLLER TESTVÉREK

FŐ-RAKTÁR ÉS IRODA: BUDAPEST NAGY KORONA-ÚTCA 3.

FESTÉK - GYÁRA

Hamburg és Stassfurtban

Készít fekete és színes

KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI

FESTÉKEKET

Hammonia hengeranyagot

KENCZÉKET

**

RIGLER JÓZSEF EDE

CSÁSZ. ÉS KIR. UDVARI SZÁLLÍTÓ.

PAPIRNEMŰ-GYÁRA BUDAPEST, VI, RÓZSA-UTCZA 55

Raktárak: Budapesten: V, Erzsébet-tér 19. sz. és IV, Kecskeméti-útca 13. sz.

Bécsben: I, Liebiggasse 3 * Bulgária részére Rustschukban.

*Készít kő- és könyvnyomdák részére: Lemez (Carton) papirokat;
Névjegyeket és eljegyzési kártyákat, aranyszegélylyel és anélkül;
Gyászlapokat; Gép-levelbontókat, üzleti és magánhasználatra.*

ADRIA, LEGFINOMABB CSONTLEVÉLPAPIR KÉSZÍTÉSE

*

Levélpapírok, lemez (carton) lapok táncmulatsági meghívókra, valamint táncrendek nagy választékban.

KÉT MILLIÓ ALAPPAL BIRÓ KÖZKERESETI

FESTÉKGYÁR

CH. LORILLEUX & CIE

16, RUE SUGER PARIS RUE SUGER 16.

Ala-
pítási
év
1818

Dísz-
oklevél
és
arany
érem

RAKTÁR BÉCSBEN:

Gutenberg-Haus, Gebr. Geel, IX, Liechtensteinstrasse Nr. 8.

Könyv- és Könyomdai Festékek
fekete és színes nyomásra, dörzsölve v. szárazon

**
MINDENMŰ KENCZÉK

Gyárak: Puteaux és Nanterre (Seine)

PAPIRKERESKEDÉS

KÁROLYI GYÖRGY

BUDAPEST, V, DOROTTYA-ÚTCZA 10.

Blanco-névjegyek, levélpapírok és levél-
borítékok, eljegyzési jelentésre alkalmas
levelek és kártyák nagy választékban.

LUXUS-PAPIROK

meghívókra s más nyomtatványokra igen olcsó áron
kaphatók.

NYOMDAI SZAKÜZLET

PUSZTAFI ÉS TÁRSA

Budapest, Akadémia-útca 6.

Allandó nagy raktár gépek, festékek és minden
nyomdai felszerelésben.

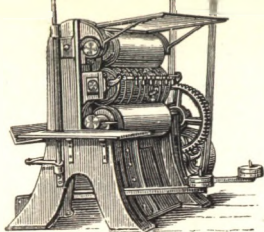
Használt gépek vétele és azoknak saját műhelyükben
történt teljes helyreigazítás után való jutányos eladása.

Nyomdai berendezések • Első gyárak képviselősege.

A frankfurti Flinsch-féle betüöntöde vezérképviselősege
Magyarország és Ausztria részére.

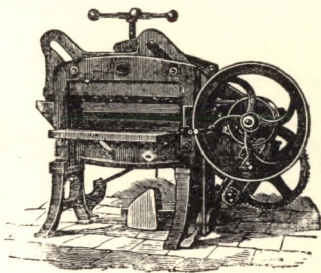
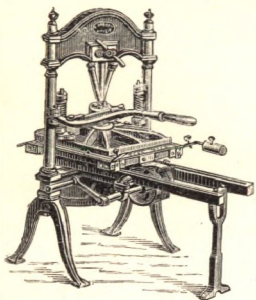
A gyár
670 munkást
foglalkoz-
tat.

A gyár
évenként
2900 gépet
készít.

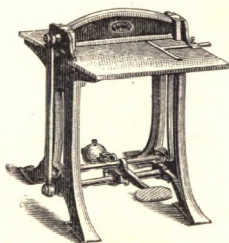
Krause Károly

LIPSCHE (Leipzig-Krottendorf)

Gépek könyv- és könyomdák, könyvkötészetek,
karton-, papir- és papirlemez-gyárak számára.

Árjegyzékek
kivánatra
ingyen és
bérmentve
küldetnek.

Költség-
tervezetek
készségesen
és gyorsan
készíttetnek.

Betöntöde, galvanoplasztikai és
mechanikai intézet

LUDWIG & MAYER

Maina m. Frankfurtban.

Különlegességek: irott, körlevél- és mediaeval-betűk,
nagy választékban.

Könyv-betűk complet-öntési áron. Kitünő öntés,
szilárd anyaggal. Minta-lapok rendelkezésre állanak.
Teljes nyomdai berendezések.

ELSŐ MAGYAR KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI
FESTÉKGYÁR

KURZWEIL JÁNOS ÉS TÁRSA

BUDAPEST, V, HÖLD-ÚTCZA 25.

**

Ujság-, mű-, illusztráció-, díszmű- és mindenféle
színes festékek, kenczék, bronzok

„PATENT“ GELATIN-HENGERANYAG

stb. stb.

BETŰÖNTÖDE ÉS TÖMÖNTÖDE

FISCHEER ÉS MIKSA

BUDAPEST, VII, KIRÁLY-ÚTCZA 83.

Ajánlja nagy választékú és folytonos készletben tartott legújabb

KÖNYV- ÉS CZÍMIRÁSAIT

szerb és héber betűket, körzeteket és kizárásokat, továbbá nyomdai szerelvényeket, betűszekrényeket, állványokat, leggyorsabban és legjobban minőségben kiállítva.

Elvállal igen jutányos áron egész nyomdai berendezéseket.

Figyelmebe ajánljuk

MAGYAR NYOMDÁSZOK ÉVKÖNYVE

eddiggi megjelent évfolyamait.

SZERKESZTÉ: ÁCS MIHÁLY.

Az 1890. évi V. évf. tartalma: ÁCS M.: Előszó. KLEINMANN F.: Modern nyomdászat. PUSZTAI F.: A hírlaphirdetésekről. GELBERGER MIHÁLY: A körlevelekről. FUCHS Zs.: A festékek keverése és alkalmazása. DARVAS A.: A nyomdászat méretei. LÁNG J. L.: A francia államnyomda. FARAGÓ: Három régi nyomdász. SZABÓ D.: A fapetszés történetéből. GELLÉRI M.: A szavak elválasztásáról. KALMÁR L.: A francia nyelv technikai értelemben. — Statisztikai rész: a) Nyomdák. b) Egyesületek és körök. c) Budapesti könyvkereskedések. — Közhasznú rész: a) Posta- és távirdai szabályok. b) Vasut. c) A postatakarékpénztárról. d) Pénznemek. e) Mérőföldösszehasonlítási táblázat. Elsődleti tábla. Két műmelléklet. Hirdetések. Jegyzéknapló.

Az 1889. évi IV. évf. tartalma: ÁCS M.: Olvasóinkhoz. BENDTNER J.: A szedő a munkánál. Dr. ZIFFER K.: Nyomdászok egészségi kateája. KLEINMANN F.: A Társaskör múlt évi pályázata. — N — s: Matematikai művek szedése. MÜLLER E.: Illustrációk és azok nyomása a gyorsajtón. ORODY B.: A görög betűkről. DARVAS A.: Gyakoribb kilövési módok. Elsődleti tábla. FARAGÓ: Egy kis történeti naptár. FIRTINGER K.: A magyar korona országainak könyvnyomdái. LÁNG J. L.: Egyesületek és körök. Szedőárszabály és munkarend. Posta- és távirdai szabályok. Külföldi pénznemek összehasonlítása az osztrák értékkel. Hirdetések. Jegyzéknapló. Egy műmelléklet.

Az 1888. évi III. évf. tartalma: ÁCS M.: Olvasóinkhoz. KLEINMANN F.: Hivatás, szakképzettség és műveltség. WRBENSZKY F.: A színes nyomásról. DRÉHR J.: A horgany-aratás. SZABÓ D.: Tanúlmány a hírlapokról. GELBERGER M.: A centiméterről. FIRTINGER K.: Magyarország és társországainak könyvnyomdái. LÁNG J. L.: Egyesületek és körök. Szedő-árszabály és munkarend. Hirdetések. Naptár. Jegyzéknapló. Egy műmelléklet.

Az 1887. évi II. évf. tartalma: ÁCS MIHÁLY: Olvasóinkhoz. FARAGÓ: Lovag Falk Zsigmond. SZEMETHY G.: A szedés alapja. KLEINMANN FRIGYES: Az accidenz-szedésről. SZABÓ D.: A táblázat-szedésről. DRÉHR JÁNOS: A galvanoplasztika, mint sokszorosító művészet. FALLI H.: Os-nyomtatványok a XVI-ik század elejéről. LÁNG J. L.: Számok és jelek. Elsődleti tábla. A leggyakoribb kilövési módok. FIRTINGER K.: Magyarország s társországainak könyvnyomdái. LÁNG J. L.: Egyesületek. Szedő-árszabály és munkarend. Hirdetések. Naptár. Jegyzéknapló. Egy műmelléklet. Korrektura-minta.

* *

E négy évfolyam ára, nem-körtagoknak együtt megrendelve 2 frt 80 kr., egyenkint 80 kr. (Körtagoknak vagy tanoncoknak 60 kr.)

Gyűjtőknek tíz példány után egy tiszteletpeldány jár.

Megrendelhető: SZABÓ DEZSŐ pénztárnoknál (Franklin-nyomda).